T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

SEBK-İ HİNDÎ ŞAİRLERİNİN (NÂİLÎ, NEŞÂTÎ, FEHÎM, ŞEHRÎ VE ŞEYH GÂLİB) KASİDELERİNDE ÖVME VE ÖVÜNME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. Zülfi GÜLER

HAZIRLAYAN
HAKAN BAYKUT

ELAZIĞ 2010

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

SEBK-İ HİNDÎ ŞAİRLERİNİN (NÂİLÎ, NEŞÂTÎ, FEHÎM, ŞEHRÎ VE ŞEYH GÂLİB) KASİDELERİNDE ÖVME VE ÖVÜNME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez / / 2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

DANIŞMAN	**Üye**	**Üye**
DOÇ. DR. Zülfi GÜLER		

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ..... / ..... / ..... tarih ve ..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES
Enstitü Müdürü

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEBK-İ HİNDÎ ŞAİRLERİNİN (NÂİLÎ, NEŞÂTÎ, FEHÎM, ŞEHRÎ VE ŞEYH GÂLİB) KASİDELERİNDE ÖVME VE ÖVÜNME

HAKAN BAYKUT

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ELAZIĞ – 2010, Sayfa: IX + 185

Kaside, klasik Türk edebiyatında genellikle belirli kişileri övmek için şairlerin tercih ettikleri bir nazım şeklidir. Bu çalışmada "Sebk-i Hindî" adıyla bilinen klasik edebiyat döneminin önemli şairlerinden Fehîm-i Kadîm, Nâilî-i Kadîm, Neşâtî, Şehrî ve Şeyh Gâlib'in kasidelerindeki övme ve övünme beyitleri incelenmiştir. Beyitler, övülen kişilere göre sınıflandırılmış ve genel olarak karşılaştırma yapılmıştır. Amaç, adı geçen şairlerin övmeyi ve övünmeyi nasıl yaptıklarını, kimleri övdüklerini detayıyla tespit edebilmektir.

Çalışmamızda amaçlanan hedeflere genel olarak ulaşılmış ve şairlerin kimleri övdükleri, nasıl övdükleri, şiirleri incelenip tasnif edildikten sonra gözler önüne serilmiştir. Şairler genel olarak Osmanlı Devleti'nin siyasi ve kültürel ortamına uygun olarak kendilerini maddi ve manevi olarak koruyacakları kişileri övmüşlerdir. Bunlar en başta hükümdarlar ve yüksek rütbeli devlet adamlarıdır. Ardından mensup oldukları tarikatların şeyhlerini (Mevlana) veya İslam dininin tanınmış şahsiyetlerini (Hz. Ali, Hz. Ebubekir, Hz. Hüseyin vs.) övmüşlerdir.

Kendilerini överken de genellikle diğer şairlerden üstünlüklerini ve üstün kişilik özelliklerini tercih etmişlerdir.

Anahtar Sözcükler: Kaside, Övme, Övünme

ABSTRACT

MASTER THESİS

ACCORDİNG TO POETS OF SEBK-İ HİNDÎ (NÂİLÎ, NEŞÂTÎ, FEHÎM, ŞEHRÎ AND ŞEYH GÂLİB) PRAİSE AND SELF PRAİSE IN KASİDAS

HAKAN BAYKUT

FIRAT UNİVERSİTY
İNSTİTUE OF SOCİAL SCEİNCES
DEPARMENT OF TURKISH LANGUANGE AND LİTERATURE
ELAZIĞ 2010 Pages: IX + 185

Kasida, in classical Turkish literature, is a type of poem which has mostly been preffered by poets in order to praise some distinguished figures. On this study, praise and self-praise couplets have been looked through from the kasidas of Fehîm-i Kadîm, Nâilî-i Kadîm, Neşâtî, Şehrî and Şeyh Gâlib who are the well-known poets from the era of classical Turkish literature which is known with the name of "Sebk-i Hindî". Couplets have been categorized according to praised figures and generally comparison has been made. The purpose is to determine in details how the poets above- mentioned did the praise and self- praise and who did they praise.

On our study, it has generally been succeeded and been brought out who and how did the poets praise after having analyzed and distributed. The poets have generally praised the figures who would protect them physically and spiritually correctly to the political and culturel atmosphere of the Ottoman Empire. They have firstly praised the emperors (sultans) and high-ranking statesmen and then the sheikhs (leaders) of the tariqahs (religious group) of which they have been the member or the distinguished figures in Islamic religion such as Hz. Ali, Hz. Ebubekir, Hz. Huseyin and so on.

While doing self praise, they have generally preferred mentioning teir own preeminent personality features and superiorities against the other poets.

Key Words: Kasida, Praise, Self Praise

İÇİNDEKİLER

ONAY I

ÖZET II

ABSTRACT III

İÇİNDEKİLER IV

ÖN SÖZ VII

KISALTMALAR IX

1. GİRİŞ 1

1. 1. Eski Türk Edebiyatında Kaside Geleneği 1
1. 2. Sebk-i Hindî 1
1. 3. Eski Türk Edebiyatına Övme ve Övünme 3
1. 3. 1. Divan Şairlerinin Övme ve Övünmeye Duydukları İhtiyaç 4
1. 3. 2. Övülen Kişilerin Övülme Karşısındaki Tutum ve Davranışları 5
1. 3. 3. Övme ve Övünmenin Nazım Şekilleri 6
1. 4. Şairlerin Övdüğü Kişiler 7

2. ÖVME (METHİYE) 9

2. 1. Padişah Övgüsü 9
2. 1. 1. Yöneticilik Bakımından 9
2. 1. 1. 1. Devlet Adamlığı 9
2. 1. 1. 2. Savaşçılık 20
2. 1. 1. 3. Memleketi İmar Ediş 24
2. 1. 1. 4. Adalet 25
2. 1. 2. Kişilik Bakımından 28
2. 1. 2. 1. Huy ve Tabiat 28
2. 1. 2. 2. Sanatçılık ve Sanatseverlik 35
2. 1. 2. 3. Cömertlik 37
2. 1. 2. 4. Akıl-Zekâ 39
2. 1. 2. 5. İnanç-İman 40
2. 1. 2. 6. Tasvir 42
2. 2. Sadrazam Övgüsü 43
2. 2. 1. Yöneticilik Bakımından 43
2. 2. 1. 1. Devlet Adamlığı 43
2. 2. 1. 2. Savaşçılık 50
2. 2. 1. 3. Adalet 54
2. 2. 2. Kişilik Bakımından 58
2. 2. 2. 1. Huy ve Tabiat 58
2. 2. 2. 2. Sanatçılık ve Sanat Severlik 64
2. 2. 2. 3. Cömertlik 64
2. 2. 2. 4. Âlim Kişilik 66
2. 3. Diğer Paşaların Övgüsü 69
2. 3. 1. Yöneticilik Bakımından 69
2. 3. 1. 1. Devlet Adamlığı 69
2. 3. 1. 2. Savaşçılık 73
2. 3. 1. 3. Adalet 74
2. 3. 2. Kişilik Bakımından 75

2. 3. 2. 1. Huy ve Tabiat....75
2. 3. 2. 2. Sanatçılık ve Sanat Severlik....82
2. 3. 2. 3. Cömertlik....82
2. 3. 2. 4. Akıl-Zekâ....84
2. 4. Şeyhülislam Övgüsü....85
2. 4. 1. Yöneticilik Bakımından....85
2. 4. 1. 1. Devlet Adamlığı....85
2. 4. 1. 2. Manevi Derece....87
2. 4. 1. 3. Dini ve İlmi Bilgisi....88
2. 4. 2. Kişilik Bakımından....89
2. 4. 2. 1. Huy ve Tabiat....89
2. 4. 2. 2. Sanatçılık ve Sanat Severlik....90
2. 4. 2. 3. Cömertlik....92
2. 5. Diğer Devlet Memurları ve Saray Görevlileri....93
2. 5. 1. Yöneticilik Bakımından....93
2. 5. 1. 1. Devlet Adamlığı....93
2. 5. 1. 2. Adalet....95
2. 5. 2. Kişilik Bakımından....96
2. 5. 2. 1. Huy-Tabiat....96
2. 5. 2. 2. Sanatçılık....101
2. 5. 2. 3. Cömertlik....103
2. 5. 2. 4. Âlim Kişilik....105
2. 6. Sultan Akraba ve Yakınları....108
2. 6. 1. Beyhan Sultan....108
2. 7. Arkadaş ve Sevgililer....111
2. 7. 1. Abdullah Çelebi....111
2. 7. 2. Afet Çelebi....112
2. 8. Din Büyükleri....114
2. 8. 1. Halifeler....114
2. 8. 1. 1. Hz. Ebubekir....114
2. 8. 1. 2. Hz. Ali....116
2. 8. 2. Hasan ve Hüseyin....118
2. 8. 2. 1. Hz. Hüseyin....118
2. 8. 3. Alimler ve Şeyhler....120
2. 8. 3. 1. Mevlana....120
2. 8. 3. 2. Sultan Veled....133
2. 8. 3. 3. İsmail Rüsûhî El Ankaravî....134
2. 8. 3. 4. Hz. Bostan-zâde....138
2. 8. 4. Seyyit ve İmamlar....140
2. 8. 4. 1. Sun'î-Zâde....140
2. 9. Şairler....142
2. 9. 1. Hoca Neş'et....142
2. 9. 2. Pertev Efendi....145
2. 9. 3. İsmetî....146
3. ÖVÜNME (FAHRİYYE)....149
3. 1. Fehim-i Kadîm....149
3. 1. 1. Sanatını Övmesi....149
3. 1. 2. Kendi Kişiliğini Övmesi....153
3. 2. Naili-i Kadîm....157

3. 2. 1. Sanatını Övmesi 157
3. 2. 2. Kendi Kişiliğini Övmesi 161
3. 3. Neşâtî 163
3. 3. 1. Sanatını Övmesi 163
3. 3. 2. Kendi Kişiliğini Övmesi 170
3. 4. Şehrî 171
3. 4. 1. Sanatını Övmesi 171
3. 4. 2. Kendi Kişiliğini Övmesi 174
3. 5. Şeyh Gâlib 175
3. 5. 1. Sanatını Övmesi 175
3. 5. 2. Kendi Kişiliğini Övmesi 179
4. SONUÇ 180
KAYNAKÇA 184

ÖN SÖZ

Şairlerin birilerini övmesi ve kendileri ile ilgili övünmesi, edebiyatı köklü olan bütün milletlerce benimsenmiş olan bir gelenektir. Klasik edebiyatımızın esinlendiği ve kendine örnek aldığı Arap ve Fars edebiyatı içinde sevdiğini öven veya kendiyle övünen birçok şair olmuştur. Daha çok kasidelerde rastlanan övme ve övünme, divan şairlerince de sıkça karşılaşılan bir olgudur. Klasik edebiyatın önemli dönemlerinden olan ve birçok şairi etkileyerek bünyesine dahil ettiği Sebk-i Hindî üslubu içindeki şairlerin kasidelerinde de övme ve övünmeyle karşılaşılmıştır.

Çalışmamın amacı Sebk-i Hindî şairlerinden olan Fehim-i Kadîm, Nâilî-i Kadîm, Neşâtî, Şehrî ve Şeyh Gâlib'in kasidelerinde, övmeyi ve övünmeyi nasıl yaptıklarının gözler önüne sermektir. Methiye ve fahriye yaparken kullandıkları klişeler, birbirlerine olan benzerlikler, farklılıklar, üslup, övdükleri kişiler, övdükleri kişilerin mahiyetleri vs. gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Tezimde söz konusu beş şair tarafından kimlerin övüldüğünü, övülen kişilerin hangi özelliklerinin ve nasıl övüldüğünü detayıyla göstermeye çalıştım. Aynı zamanda fahriye bölümünde şairlerin kendilerini nasıl övdüklerini, hangi özelliklerini övdüklerini ve bu özelliklerini nasıl övdüklerini detayıyla, benzerlik ve farklılıklarıyla göstermeye çalıştım.

Ele aldığım şairlerin methiye ve fahriye beyitlerini en ince ayrıntısına kadar sınıflandırmaya çalıştım. Şairlerin yaptıkları övmeleri mümkün olduğu kadar içeriklerine bakarak kategorize etmeye ve bir araya getirmeye çalıştım. Bunun için yaptığım ilk çalışma söz konusu beş şairimizin divanlarını elde etmekti. Ardından divanlardaki bütün kasideleri tek tek detayıyla okudum, methiye ve fahriye gördüğümüz beyitleri seçerek fişledim. Fişlediğim beyitlerin hepsini bilgisayar ortamına aktardım. Sonraki işim beyitleri, övülen kişilerin görevine ve mahiyetine göre sınıflandırmak oldu. Örneğin padişahlar ile sadrazamları veya şeyhülislamları öven beyitleri ayırdım. Daha sonra sınıflandırılan beyitleri övmenin içeriğine göre ayrıca sınıflandırdım. Örneğin padişahlar ayrı bir yerde sınıflanırken padişahın özelliklerine veya övülme şekline göre beyitleri tekrar sınıflandırdım. Sınıflandırdığım bütün bu beyitlerin hepsinin iyi kategorize edilebilmesi, iyi anlaşılması ve daha iyi tespitler yapılabilmesi için günümüz Türkçesine çevirdim.

Sebk-i Hindî üslubu içindeki bu beş şairimizin kasidelerinin incelendiği tezimde yanlış ve eksikliklerin bulunacağı muhakkaktır. Dikkatimden kaçan bu hataların değerli hocalarım tarafından hoş görüleceği en büyük umudumdur.

Son olarak Sayın Doç. Dr. Şener DEMİREL'e, bana gösterdiği sonsuz sabrından, hoşgörüsünden ve rehberliğinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez dönemimin danışmanlık görevini kabul edip, yardımlarını benden esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Zülfi GÜLER'e bana karşı olan sabrından, hoşgörüsünden ve yol göstericiliğinden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hakan BAYKUT
ELAZIĞ 2010

KISALTMALAR

Fehim-i Kadîm	: F.K.
Gazel	: G.
Kaside	: K.
Naili-i Kadîm	: N.K.
Nef'î	: N.
Neşâtî	: NE.
Şehrî	: Ş.
Şeyh Gâlib	: Ş.G.
Terkib-i Bent	: TB

1. GİRİŞ

1. 1. Eski Türk Edebiyatında Kaside Geleneği

Bilindiği gibi klasik edebiyatımızın yönü Arap ve İran edebiyatlarına dönüktür. Başta onlardan esinlenen ve onları örnek alan klasik edebiyatımız özellikle 17. ve 18. yüzyıllarda tamamen özgün bir edebiyat haline gelmiştir. Ancak ne kadar da özgün olursa olsun temelde Arap ve İran edebiyatının örnek alındığı unutulmamalıdır.

Türk edebiyatında kaside, 15. yüzyılda kendini gösterir. Şeyhi ve Ahmet Paşa'nın ünlü kasideleri vardır. 16. yüzyılda da Hayâlî, Fuzûlî, Nev'î, Bâkî ve Rûhî gibi şairlerin kalemiyle gelişen Türk kasideciliği 17. yüzyılda en büyük ustasını yetiştirir. Nef'î, Türk şiirinin bütün zamanlarındaki en büyük kaside şairidir. Yine bu yüzyılda Sabrî, Şeyhülislam Yahyâ ve Nâilî gibi kaside ustaları yetişmiştir. 18. yüzyılda Nâzîm, Nedim ve Şeyh Gâlib de başarılı kasideler yazmışlardır. 19. yüzyılda, her alanda olduğu gibi kasidede de yenilikler çağıdır. Akif Paşa, Şinasi, Ziya Paşa ve Namık Kemal klasik kasideye üslup ve içerik yönünden yeni bir şekil vermişlerdir. (Pala, 1995:313)

1. 2. Sebk-i Hindî

Bu çalışmada incelenen şairler Sebk-i Hindî şairi olarak tanındıklarından dolayı bu üslupla ilgi bilgi verme gereği duyulmuştur buna göre:

"Sebk" kelimesi, bir şeyi eritme, kalıba dökme, kalıp, tarz ve üslup anlamlarındadır. Sebk, bir edebi terim olarak da ibarenin tarz ve tertibi demektir. Sebk-i Hindî, Hint tarzı anlamında kullanılan bir kavramdır. Bu kavram Hint muhitinde veya bu muhitin dışında yaşayan ve Hint felsefesinin, edebi zevkinin ve Hint şiirinin etkisinde kalan şairlerin oluşturduğu şiir anlayışını ifade etmektedir. Özellikle Safeviler döneminde gelişen İran ve Hindistan ilişkileri, Gazneli Mahmut'un desteği ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Farsçanın Babür döneminden itibaren Hindistan'a yayılması ve burada resmi ve edebi bir dil olarak kullanılması, edebi çevreleri etkilemiştir. (Bilkan, 2007-13)

Sebk-i Hindî tabiri, 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar çoğu İranlı olan şairlerin Hindistan'da oluşturdukları şiir tarzıdır. Bu tarz, İran, Hindistan, Afganistan, Tacikistan ve Osmanlı topraklarının da yer aldığı geniş bir coğrafyada etkili olmuştur. (Bilkan, 2007:14)

Nitekim, bu üsluba mensup şairler Hint kültürü ve inançlarından etkilenmişler ve eserlerinde Hint mistisizmine ait bazı motiflere yer vermişlerdir. Özellikle "Din-i İlâhî"

adıyla yeni ve karma bir inanç sistemi ortaya koymaya çalışan Ekber Şah dönemi şairlerinden Örfî, Nazirî, Gazalî ve Meşhedî'nin şiirlerinde Hint tesiri açıkça görülür. İran'da doğan, Hindistan'da gelişen ve daha çok Hindistan, Afganistan ve Anadolu'da benimsenen bu tarzın önde gelen şairleri Örfî-i Şirazî, Feyzî-i Hindî, Talîb-i Âmulî, Kelîm-i Hemedanî, Sa'îb-i Tebrizî, Şevket-i Buharî ve Bîdil-i Azimabadî'dir.

Sebk-i Hindî 17 yüzyıldan itibaren Türk edebiyatında etkisini göstermeye başlamıştır. Bu üslup özellikle Türk şiirinde zengin ve ince hayaller ile ıstırap ve elem konularının gelişmesini sağlamıştır. Mübalağa sanatının çok fazla kullanıldığı şiirlerde soyut kavramlar, somut kavramlarla birleştirilmiş ve orijinal manalar süslü ifadelerle yansıtılmıştır. Ayrıca Türk şairlerin ince ve yeni manalar bulma konusunda çaba sarf etmelerini sağlamış ve edebiyatımıza konu hayal ve ifade zenginliği getirmiştir. Sebk-i Hindî'nin genel özellikleri ve Türk edebiyatındaki uygulanışı kısaca şu şekilde olmuştur: anlam sözden üstün tutulduğu için derin ve girifttir. Bundan dolayı Sa'îb-i Tebrizî: "İnce anlamlar bulabilmek için kıl gibi inceldim." Demiştir. Şiirde anlam derinleşip geliştiği için realite bunu karşılamakta yetersiz kalmış ve şiirde muhayyile önem kazanmıştır. Bu da şiirin zorlaşmasına sebep olmuştur. Özellikle insan ruhu ve heyecanları üzerine kurulan hayaller derinleştikçe ıstırap, şiirde daha fazla yer almaya başlamıştır. Böylece insan ruhunun çırpınışları, bunun sebep solduğu acı ve üzüntüler şiirin konusu olmuştur. Tahayyül sınırsız olduğu için onun derinliklerine inme çabası, insanın mantığını zorlamış ve her şey mübalağalı olarak düşünülmeye başlanmış, bu da mübalağalı anlatımların çoğalmasına neden olmuştur. Şairlerin hem şiirin konusunu değiştirmeleri, hem de ele aldıkları konulara değişik yönlerden bakmaları neticesinde, birbirine aykırı anlam ve mazmunlar ortaya çıkmıştır. Böylece şairler, mübalağanın yanında tezadı da bolca kullanmışlardır. Şairin temel amacı daha önce söylenmemiş anlamlarla mazmunları bulma olmuştur. Bu üslupla yazan şairler, gerçek yerine hayali, dış ortam yerine insanın iç dünyasını ve ıstıraplarını şiire konu edinince, tasavvuf vazgeçilmez bir öğe haline gelmiştir. Sebk-i Hindî'de dil ince ve naziktir. Yeni ve orijinal hayal ve anlam unsurlarını ifade edebilmek için yeni kelimeler aranıp bulunmuş, şiirde anlam önemli olduğu için söz kısa fakat dolgun söylenmeye çalışılmıştır. Söz sanatlarına fazla değer verilmediği ve kullanılmadığı için şiirde ahenk azalmıştır. Şairler bu eksikliği, seçtikleri kelimelerin ince ahengi ve musikisiyle, özellikle de zengin kafiye ve rediflerle gidermeye çalışmışlardır. Bu tarzın Anadolu'daki en önemli temsilcileri:

Nâilî-i Kadîm, Şehrî, İsmetî, Neşâtî, Fehim-i Kadîm, Nedîm ve Şeyh Gâlib'tir. (Şentürk, 2007 : 419, 420)

1. 3. Eski Türk Edebiyatına Övme ve Övünme

Eski Türk edebiyatında övme ve övünme genellikle kasideler, gazeller, mesneviler veya terkib-i bendler aracılığıyla yapılmaktadır. Şairlerin övdükleri kişileri ve bunları ne şekilde övdükleri bellidir. Şairlerin övmeyi ve övünmeyi korunup kollanmak ve maddi imkanlarının iyileştirilmesi için yaptıkları bilinmektedir. Çünkü bu, Cahiliye Devrinden beri değişmeyen bir gerçektir. "Seba-yı Muallaka" denilen şiirlerin sahiplerinin nasıl itibar gördükleri ve maddi olarak nasıl getirilerle karşılandıkları da bilinmektedir. [*]

Öncelikle övme konusu ele alınacak olursa, şairlerin genel olarak övdükleri kişiler bellidir. Bunlar şöyle sıralanabilir: Padişahlar, sadrazamlar, paşa rütbeli devlet adamları, şeyhülislamlar, diğer devlet memurları ve saray görevlileri, padişahların eşleri veya yakın akrabaları, arkadaş veya sevgililer, din büyükleri, şairler vs. bunların yanında mesela Cevrî'nin saraydaki sazendeleri bile övdüğü bilinmektedir. Ancak burada dikkatleri esas çekmesi gereken nokta şu olmalıdır: "Övme kime yapılıyor?" ve "Neden yapılıyor?" Bu çalışmada da incelendiği gibi, en çok ve kapsamlı övülenler devlet adamlarıdır. Bunun sebebi genel anlamda maddidir. Bütün devlet bir kişinindir. O kişi ise padişahtır. Bundan dolayı padişahın övülmesi gayet normaldir. Padişahtan sonra övgünün en çok yapıldığı kişiler, sadrazamlar ve dini kimliği olan kişilerdir. Örneğin Mevlana, şair eğer Mevlevî tarikatına mensupsa (Şeyh Galip, Neşatî) bolca övülmüştür.

Övünmenin yapılmasının sebebi ise şairin övdüğü kişilerin dikkatinin çekilmesi olarak değerlendirilebilir. Şair kendisinin, şairliğinin ve ilminin çok yüksek olduğundan, şairlik yeteneğinin muhteşem olduğundan, mucize değerinde söz söylediğinden bahsederek kendisini över. Aynı zamanda şair, kadrinin, değerinin bilinmediğinden de bahsederek bir nevi kendini över. Amaç övdüğü kişinin dikkatini çekebilmektir. Övünme yapılırken şairin başka şairlerle kendini kıyasladığını, şairliğini bazen onlardan üstün tuttuğunu veya açıkça onlara meydan okuduğu da görülmektedir.

Ancak bütün bunlardan ayrı olarak maddi isteklerin de ötesinde Türk edebiyatında övme ve övünme işinin bir gelenek olduğu da çok rahat ifade edilebilir.

---

[*] İskender Pala'nın "Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü"nden yararlanılmıştır.

1. 3. 1. Divan Şairlerinin Övme ve Övünmeye Duydukları İhtiyaç

Kaside geleneğinin "Cahiliye Devri"ne kadar gittiği bilinen bir gerçektir. İslamiyetin gelmesi ve Kur'an-ı Kerim'in nüzulünden sonra şiir okuma ve kaside yazma geleneğinde hafif bir yavaşlama olmuşsa da Hz Muhammet ile Ka'b bin Züheyr arasında cereyan eden o meşhur mücadele bu geleneği tekrar hızlandırmıştır. Ka'b bin Züheyr'in Hz. Muhammet'e, affedilmesinin akabinde yazdığı kasideden sonra Hz Muhammet'in ona hırkasını hediye etmesi (Kaside-i Bürde) şairler tarafından yazılan kasidelere hediye verilmesini gelenek yanında adeta bir sünnet sevabı olarak nitelemelerine vesile olmuştur.

Osmanlı toplumu gibi patrimonyal türde bir toplumda, başka deyimle sosyal onur, statü ve mertebelerin mutlak egemen bir hükümdar tarafından belirlendiği bir toplumda (Halil İnalcık, Şair ve Patron, 2003) sanatçı ve şairlerin geçimlerini sürdürebilmeleri için tek bir yol vardır: Devlet büyüklerinden birinin himayesine girmek. Gelenek zaten kaside yazan şairlere herhangi bir ödül verilmesini gerektiriyordu. Bununla beraber şairlerin geçinmelerini sağlayacak günümüzdeki gibi yayınevleri veya kitaplarını basıp satabilecekleri bir matbaa yoktu. Ancak herhangi bir devlet büyüğünün himayesine girilirse hem himaye edilecek hem de maddi yönden rahat edilecekti. Bundan dolayı şairler, himayesine girebilecekleri bir padişahı, olmazsa sadrazamı o da olmazsa bir paşayı, o da olmazsa herhangi bir varlıklı devlet adamını övmekte ve onları yere göğe sığdıramamaktaydılar. Övülen kişilerin de özelikle hüner sahibi şairlere karşı son derece cömert davranmışlardır. Bakî'nin Kanunî; Nedim'in ise 3. Ahmet tarafından korunup kollandığı bilinmektedir.

Bunun yanında şairleri veya sanatçıları koruyup kollayan devlet büyükleri için tanınmış bir şairin, ressamın, bilim adamının hamiliğini yapmak diğer devletlerin hükümdarlarına karşı ve de devlet içindeki rakiplerine karşı bir üstünlük gösterisi olarak kabul edilebilirdi. Buna örnek olarak Osmanlı padişahlarının Orta Asya'nın kültür merkezlerinden alimleri İstanbul'a getirtmek için verdikleri maddi ve manevi mücadeleyi; ayrıca Fatih Sultan Mehmet'in İtalyan Ressam Bellini'yi İstanbul'a getirtip resmini yaptırmasını ve onu taltif etmesini gösterebiliriz.

Özetle Osmanlı Devleti'nin bu ortamında şairlerin, kendilerine maddi ve manevi bir koruyucu bulabilmeleri için devlet büyüklerini övmeleri akla gayet mantıklı gelmektedir.

1. 3. 2. Övülen Kişilerin Övülme Karşısındaki Tutum ve Davranışları

Devletler arası rekabetin sadece savaşlarla olmadığı bilinen bir gerçektir. Bunun yanı sıra devletlerin itibarlarını diğer devletlerden üstün tutmaları da bu rekabetin bir parçasıdır. Devletler arası üstünlüğün sadece siyasi yönden olmayacağı o zaman da bilinen bir gerçektir. Devlet başkanlarının övünç kaynağı veya asalet simgesi sadece orduları değildir. Örneğin Kanuni Sultan Süleyman "Muhteşem"unvanını sadece yapmış olduğu savaşlardan veya ordusunun kuvvetinden almamıştır. Bu unvanı almasının bir nedeni de gerek Avrupa'da gerekse de kendi ülkesinde arkasında durduğu sanat ve edebiyat faaliyetleridir. [*]

Padişahlar her şeyden önce kendilerinden önceki padişahlarla karşılaştırılır. Bu, günümüzde de böyledir. Her zaman gelen, gidenle mukayese edilmiştir. Bundan dolayı kişi kendisinden önceki yöneticinin ne yapıp yapıp önüne geçmeli ve evvelki yöneticinin hatırlanmamasını sağlamalıdır. Bu ise ister istemez bir rekabet ortamı doğurmakta ve devlet görevinde bulunan üstün rütbeli devlet memurlarının bu rekabete girmelerine neden olmaktadır.

Bu rekabetin bizi ilgilendiren yönü devlet adamlarının şairlere ve onların övgülerine karşı olan tutumudur. Saray içinde rekabetin ve itibar yarışının ölümüne olduğu bir devlet yapısında, başta padişah olmak üzere diğer devlet adamlarının kendilerini öven şairlere karşı kayıtsız kalmaları beklenemezdi. Bundan dolayı şairler ne kadar hüner gösterirlerse o kadar devlet adamının dikkatini çekiyor ve onlardan maddi ve manevi iltifat görüyorlardı.

Burada diğer taraftan bakmamız gereken nokta şudur: Döneminde çok tanınmış ve herkesçe ustalığıyla bilinen, hatta ünü ülke sınırlarını aşmış bir şairi kollayıp korumak ve himaye etmek o devlet adamına nasıl bir itibar kazandırır? Kesinlikle adı çok duyulmuş bir sanatçının hamisi olarak tanınmak, gerek halk arasında gerekse de saray içindeki dostlara ve rakiplere karşı inanılmaz bir itibar üstünlüğü sağlayacaktır. Bundan dolayı klasik edebiyatımızda genellikle devlet adamları övülmüş ve övülenler ise bu duruma kayıtsız kalamamışlardır. Klasik edebiyatımızın ilerlemesinin bir nedeni de devlet adamları arasındaki bu tatlı rekabettir. Tabi ki bundan yararlanmasını bilenler hüner sahibi şairler olmuştur.

---

[*] Halil İnalcık'ın "Şair ve Patron" adlı kitabından yararlanılmıştır.

1. 3. 3. Övme ve Övünmenin Nazım Şekilleri

Divan edebiyatında neredeyse her türlü nazım şeklinde fahriyelere ve methiyelere rastlayabiliyoruz. Çalışmamızda incelediğimiz nazım şekli kasidelerdir. Övme ve övünmenin, diğer nazım şekillerine göre kasidelerde daha fazla olduğu bilinmektedir. Hatta bilindiği gibi kasidelerin yazılmasının amacı birilerini övmedir. Kasidelerdeki övmeye, Fehim-i Kadîm'in IV. Murat'ın devlet adamlığını ve iktidarını İran Mitolojisindeki karakterlere kendini üstün tutarak övdüğü aşağıdaki beytini örnek olarak gösterebiliriz:

Öyle şeh kim havf-i tîg-i heybetinden rûz-i haşr
Baş göstermez yerinden Behmen ü Efrazyâb F.K. K 5-29

Kasidelerdeki övünmeye ise Nâilî-i Kadîm'in sanatçılığını diğer şairlere meydan okuyarak övdüğü aşağıdaki beyti örnek olarak gösterebiliriz:

Bu arsa-i mefâhiretin yekketâzıyım
Gelsin benimle var ise ceng ü cidâl edelim N.K. K 1-8

Diğer nazım şekillerinde, özellikle de gazellerde şairler kendilerini överler. Övünme ise genellikle gazellerin makta beytinde görülmektedir. Nef'î'nin aşağıdaki beyti buna örnek olarak gösterilebilir.

Levh-i Mahfûz-ı sühandır dil-i pâk-i Nef'î
Tab'-ı yârân gibi dükkânce-i sahhâf değil Nef'î Gazel 71-5

Övmenin görüleceği diğer bir nazım şekli de terkib-i bentlerdir. Buna örnek olarak Şeyh Gâlib'in aşağıdaki beyti örnek olarak gösterilebilir.

Mâh-ı burc-ı azamet hâmî-i ehl-i irfân
Mihr-i gerdûn-ı himem Hazret-i Beyhân Sultân Ş.G. TB6-Vasıta

Başka bir örnek de Şeyh Gâlib'in, Nef'i'nin Mevlânâ'yı övdüğü gazeline yazdığı tahmisten mısraları örnek gösterebiliriz.

Cennet-i irfânda hûr-ı melek-sîmâ gibi
Arş-ı savn-ı Bârîde ervâh-ı müstesnâ gibi
Çarh-ı aşku'llâhda Cibrîl-i bî-pervâ gibi

Alem-i ma'nâda hûrşîd-i cihân-ârâ gibi
Devr eder girmiş semâ'a anda rûh-ı Mevlevî

Ş.G. Tahmis 1-2. Bend

Başka bir örnek de Şeyh Gâlib'in bir şarkısından verilebilir:

Ey nihâl-i işve bir nev-res fidânımsın benim
Gördüğüm günden beri hâtır-nişânımsın benim
Ben ne hâcet kim diyem rûh-ı revânımsın benim
Gizlesem de âşikâr etsem de cânımsın benim

Ş.G. Şarkı 1-1. Dörtlük

1. 4. Şairlerin Övdüğü Kişiler

Bu bölümde, hangi şairin kimleri övdüğünün daha rahat anlaşılması için aşağıdaki istatistikî bilginin tarafımızdan verilmesi uygun görülmüştür:

NÂİLÎ-İ KADÎM
Padişah: IV. Murat

Sadrazam: Kemankeş Kara Mustafa Paşa, Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa, Sofi Mehmet Paşa, Vezir-i Azam Ahmet Paşa, Vezir-i Azam Salih Paşa, Vezir-i Azam, Sultanzade Mehmet Paşa, Vezr-i Azam Hezarpare Ahmet Paşa

Paşalar: Defterdar Ahmet Paşa, Defterdar Hattat Mehmet Paşa, Defterdar İsmail Paşa, Defterdar Mustafa Paşazade Mehmet Paşa, Silahdar Yusuf Paşa

Şeyhülislam: Şeyhülislam Mehmet Bahayî Hazretleri, Şeyhülislam Yahya Efendi

Devlet Memurları: Orta Defterdar Hafız Mehmet Efendi, Reis'ül-küttab Şâmizâde, Ruznameci İbrahim Efendi

Din büyükleri: Hz. Ali, Hz. Sun'izade, Hz.Hüseyin

FEHÎM-İ KADÎM
Padişah: IV. Murat

Paşalar: Eyüp Paşa

Devlet Memurları: Muhammet Ağa, Defterdar Avni Efendi

Arkadaş ve Sevgililer: Abdullah Çelebi, Afet Çelebi

Din Büyükleri: Mevlana

ŞEHRÎ:

Sadrazam: Gürci Mehmet Paşa

Devlet Memurları: Mustafa Bey(Big)

NEŞÂTÎ

Padişah: IV. Murat, Sultan İbrahim, Sultan IV. Mehmet

Sadrazam: Fâzıl Ahmed Paşa, Vezr-i Azam Ahmet Paşa, Köprülü Mehmet Paşa

Paşalar: Mustafa Paşa, Musahip Mustafa Paşa, Nişancı Abdi Paşa

Şeyhülislam: Şeyhü'l-islam Bahayi Efendi

Devlet Memurları: Reisü'l-Küttab Şamizade

Din Büyükleri: Mevlana, Hazret-i Bostan-zâde

Şairler: İsmeti

ŞEYH GÂLİB

Padişah: III. Selîm

Paşalar: Eyüp Paşa

Devlet Memurları: Defterdar Şerif Efendi, Katib-i Esrar Şahenşehi Ahmet Efendi

Padişah Akraba ve Yakınları: Beyhan Sultan (Terkib-i Bent)

Din Büyükleri: Hz Ebubekir, İsmail Rusûhi El Ankaravi, Mevlana, Sultan Veled

Şairler: Hoca Neş'et, Pertev Efendi

2. ÖVME (METHİYE)

2. 1. Padişah Övgüsü

2. 1. 1. Yöneticilik Bakımından

2. 1. 1. 1. Devlet Adamlığı

Şairler aşağıdaki beyitlerde padişahların devlet adamlığını överken onların azamet ve yüceliklerinden bahsetmişlerdir. Örneğin padişah, o kadar büyük bir devlet adamıdır ki felek, padişahın azametini anlamakta eksik kalmıştır. Yine padişah mertebe bakımından "felek-rütbe" kelime grubuyla övülmüştür. Ayrıca padişahın azameti o kadar büyüktür ve o kadar usta bir devlet adamıdır ki insanlar ona gönüllü olarak kul, köle olmuşlardır.

Pâdişâh-ı azâmet-güster ü âli-himmet
Ki felek kadrini fehm etmede noksan etmiş — N.K. K 9-15
IV. Murat

Ol hüsrev-i yektâ-yı sahi zât ki dâyim
Hâtem der-i cûdında bir üftâde gedâdur — NE. K 12-13
IV. Mehmet

Zîver-i dâ'ire-i çarh vücûdudur anun
Ki eder dâne-i elmas-ı nigîndânı çerâğ — Ş.G. K 14-25
III. Selîm

Bu velveleyle olur emr-i şehriyâr bülend
Bu şîvedir eden insânı bende-i me'mûr — Ş.G. K 20-13
III. Selîm

Bülend-mertebe şâhâ hidîv-i Cem-sipehâ
Eyâ şehenşeh-ı sâhib-dil ü kader-menşûr — Ş.G. K 20-30
III. Selîm

Şair, aşağıdaki beyitlerde padişahın devlet adamlığını, askerini örnek göstererek veya bu gücü bildirerek övmüştür. Padişahın askerleri, savaşlarda Allah'ın emriyle İslam ordularına yardıma gönderilen melekler ordusuna benzetilmiştir. Asker kelimesinin yanı sıra "leşker, cüyuş veya ecnad" gibi kelimeler de kullanılmıştır.

Muzaffer askerinin zer-ger-i mukanninidir
Döküp eşi"asını zer çeleng eder mehtâb Ş.G. K 11-28
III. Selîm

Ol pâdişah ki tâbi'idir leşker-i sürûş
Pîş-i rikâb-ı mehde yürür ahterân gibi Ş.G. K 13-17
III. Selîm

Her biri bir gürûha mahaldir cüyûşdan
Asûde bîşezârda şîr-i jiyân gibi Ş.G. K 13-28
III. Selîm

Kışlalar kal'alar ecnâd u silâh u edevât
Hâsılı etmededir himmet-i merdânı çerâğ Ş.G. K 14-29
III. Selîm

Aşağıdaki iki beyitte ise şairin, padişahın devlet adamlığını överken "cihân-bâni" tamlamasını kullandığını görüyoruz. Padişahın azamet ve yüceliği burada iki şekilde karşımıza çıkmaktadır: Bu tamlama bizce hem gücü sonsuz hükümdar; hem de yeni diyarlar, dünyalar kuran padişah anlamında yorumlanabilir.

Sensin ol pâdişâh-ı zî-şân kim
Sana mahsûsdur cihân bânî NE. K 8-35
IV. Murat

Hudaygan-ı felek-rütbe Han İbrahim
Ki münhasır âna devlet-i cihân-bâni NE. K 11-15
Sultan İbrâhim

Aşağıdaki beyitlerde şairler, devlet padişahların adamlığını överken "şehenşâh" tamlamasını da sıkça kullanmıştır. Bu da padişahı överken övdüğü hükümdarı diğer padişahlardan üstün tuttuğunu bize açık bir şekilde göstermektedir. O, o kadar yüce ve azametli bir devlet adamıdır ki onun güneşi diyarları aydınlatır. Yine o kadar yüce bir hükümdardır ki onun yüceliğini ancak Neşâtî gibi mucizeler söyleyen bir şair hakkıyla dile getirebilir.

Eyâ şehenşeh-i hûrşîd-bahş-ı nûr-ı nevâl
Seninle bu çemeni reng reng eder mehtâb Ş.G. K 11-31
III. Selîm

O şehenşâh-ı felek mesned-i med-çâker kim
Medhini böyle ider mu'cize-guyen-i nazîm NE. K 9-12
IV. Murat

Şehenşâh-ı yegâne Han İbrahîm-i devrân kim
Safâ-yı 'adli nâr-ı cevri gülzâr itdi dünyayı NE. K 10-17
Sultan İbrâhim

Sen ol yegâne şeşhenşâh-ı 'âlem-ârâsın
Ki tâzelendi vücûdunla milk-i 'Osmânî NE. K 11-30
Sultan İbrâhim

Aşağıdaki beyitlerde ise padişahların devlet adamlığı beceriklilik ve karışmış olan ülkeyi düzene sokması açısıyla övme yapılmıştır. Buna göre Padişah, iktidarı sayesinde fitneyi ortadan kaldırır, kötü gidişatı tersine çevirir. Hükmündeki insanlara kol kanat gerer.

Bir fitne mi var el uzadur şimdi cihâna
Var ise meger milk-i dile zülf-i dü-tâdur NE. K 12-18
IV. Mehmet

Külhan-ı mürdeye dönmüşdü ocağ-ı eyyâm
Etmeseydi eğer ol cem'-i perîşânı çerâğ Ş.G. K 14-22
III. Selîm

Teng kalmışdı bu meydân-ı mahabbet târîk
Kılmasaydı o şehin lem'a-i irfânı çerâğ Ş.G. K 14-23
III. Selîm

Cihânda hâb u râhat kalmamışdı belki rü'yâda
Görenler zıll-ı memdûdunda gördü baht-ı bîdârı Ş.G. K 15-28
III. Selîm

Şairler aşağıda, padişahların devlet adamlığını, azameti ve kahrediciliğinden bahsederek övmüşlerdir. Buna göre padişahlar o kadar güçlü ve kahredicidir ki onların aslan gibi pençesinden zalimler, güvercin yuvasına bile girse saklanamaz; yine fitne, onlar sayesinde tir tir titrer ve yok olur.

Kebuter-i harem olsa halâsa yer bulamaz
Gören senin gibi şir-pençe şehbâzı N.K. K 8-14
IV. Murat

Kahr u gazabı lerze-dih-i fitne-i eyyâm
Lütf ü keremi renc-i gâm-ı dehre devâdur NE. K 12-17
IV. Mehmet

Aşağıdaki beyitte de yine padişahın devlet adamlığı, zulmü ortadan kaldırma yönü ön plana çıkarılarak övülmüştür. Buna göre padişah, karanlığı ve zulmü ortadan kaldırıp insanların üzerine yaz aydınlığını getirendir. İnsanlar üzerindeki siyah zulmü ortadan kaldırıp, onlara devlet adamlığının gücüyle cennetteki kaynaktan hoş kokulu merhemler yetiştirir.

Zalâm-ı zulmü ziyâ-yı süyûfdur râfi'
Odur bu zahm-ı siyâh üzre merhem-i kâfûr Ş.G. K 20-8
III. Selîm

Şairler aşağıdaki beyitlerde padişahların devlet adamlıklarını överken, padişahın hükmünün ve iktidarının tüm dünyayı sardığını, tüm dünyaya kolayca hükmettiğini iktidarını yürüttüğünü anlatmışlardır. Hatta övülen o kadar yüce bir padişahtır ki şanı,

bu dünyayı aşmış ve gayb âlemine -oradakilerle dost olacak kadar- taşmıştır. Aynı zamanda Ricâl-ı âlem-i gayb, dünyanın manevi yöneticileri olarak bilinen "kırklar"ı ifade etmektedir. Padişah, Hızır Aleyhisselam ve Kutbuzzaman ile arkadaştır. Buna göre padişahın Dünyanın manevi yönetimine hâkim olduğunu da kastederek övme yapılmaktadır.

Murâd-ı âlemiyân Hân Murâd-ı âli-şân
Serîr-i saltanatın pâdişâh-ı mümtâzı N.K. K 8-30
IV. Murat

Serây-ı şeş-cihetin şâh-ı cümletü'l-mülkü
Ricâl-ı âlem-i gaybın nedîm-i dem-sâzı N.K. K 8-32
IV. Murat

Gezse dünyayı n'ola müjde ile bad-ı nesim
Aldı Bagdadı yine pâdişeh-i heft iklim NE. K 9-1
IV. Murat

Hisâr-ı nüh-feleğin şehriyâr-ı mansûru
Şehân-ı taht-nişînin server-i ser-efrâzı N.K. K 8-33
IV. Murat

Yine aşağıdaki beyitte padişahın devlet adamlığının büyüklüğü kadere hükmetme yönüyle methedilmiştir. Buna göre o, öyle muzaffer bir şahlar şahıdır ki, felekler onun ikbal eline dizginini teslim etse yeridir.

O şehenşâh-ı muzaffer ki revâdur itse
Yed-i ikbâline eflâk zimâmın teslîm NE. K 9-10
IV. Murat

Aşağıdaki beyitlerde padişahın devlet adamlığı, devlete ve tahtına verdiği yüksek şerefi anlatılarak övülmüştür. Padişah o kadar yüce bir devlet adamıdır ki onun Osmanlı tahtına oturuşuyla devletin şanı artmıştır. Bulunduğu makamın kıymeti ise o derece yükselmiştir.

Vermiş mi kimse mülke bu rütbe hayât-ı nev
Sultân Selîm-i Sâlis-i Osmâniyân gibi Ş.G. K 13-24
III. Selîm

O şehenşeh ki şeref verdi vücûd-ı mülke
Bedr edip eyledi gûyâ meh-i tâbânı çerâğ Ş.G. K 14-19
III. Selîm

O şehriyâr ile cân buldu Mülk-i Osmânî
O dâverin güher-i tîğı verdi âleme nûr Ş.G. K 20-17
III. Selîm

Aşağıdaki beyitte padişahın devlet adamlığı, İran hükümdarlarına üstün tutularak övülmüştür. Buna göre Acem şahı gibi hileci, tilki huylu birisini padişaha düşman saymak hiç uygun düşmez. Çünkü padişah, devlet adamlığı ve kişilik yönünden, İran Şahı'yla denk tutulamayacak kadar yücedir.

Olur mu hiç sana düşmen ittihâz etmek
Şeh-i âcem gibi rûbeh-nihâd-ı keç-bâzı N.K. K 8-13
IV. Murat

Şair, aşağıdaki beyitlerde padişahı, devlet adamlığı bakımından İran mitolojisindeki karakterlerden üstün tutarak övmüştür. Padişah o kadar heybetli ve kahredicidir ki bu kişiler, onun korkusundan titremekte, saklanmakta, hatta korkudan ölmektedirler.

Öyle şeh kim havf-i tîg-i heybetinden rûz-i haşr
Baş göstermez yerinden Behmen ü Efrazyâb F.K. K 5-29
IV. Murat

Bîm-i kahrundan olurdı mürde ammâ muztarib
Kahramâna eylesen hışm ile tevcîh-i hitâb F.K. K 5- 45
IV. Murat

Aşağıdaki beyitlerde ise padişahlar, devlet adamlığı bakımından İran mitolojisindeki kahramanlardan üstün tutularak övülmüştür. Örneğin övülen padişah, o kadar iyi bir devlet adamıdır ki İran'ın meşhur hükümdarlarının zamanındaki iyi yönetimi hatırlanmaz bile. Ayrıca padişah o kadar ulu bir şahsiyettir ki diğer hükümdarlar padişahın sarayının ancak hizmetçisi olabilirler. İran hükümdarı azamet bakımından padişahımızın bir kölesi dahi etmez. Denkleştirilen veya galebe çalınan kişiler arasında sadece hükümdarlar değil, aynı zamanda mitolojik karakterler de vardır.

Bu iktidârı gören sende yâd eder mi dâhi
Bu asragehde Nerîmân-ı nâveng-endâzı N.K. K 8-22
IV. Murat

Ta'ala'llâh zihî şâhenşeh-i yektâ-yı zî-şân kim
Bir ednâ bendesi itmez tenezzül milk-i Dârâya NE. K 10-15
Sultan İbrâhim

Dârâ-yı kerem-pîşe ki meşşâta-i lutfu
Pîrâye-dih-i rûy-ı 'arûsân-ı recâdur NE. K 12-10
IV. Mehmet

Ferrâş-ı sarây-ı harem-i pâki Ferîdun
Çârûb-ı der-i bâr-gehi bâl-ı hümâdur NE. K 12-16
IV. Mehmet

O verdi revnak-ı Cemşîdi Mülk-i İslâma
O kıldı devri tamâm-ı itâ'ata mecbûr Ş.G. K 20-22
III. Selîm

Aşağıdaki beyitlerde ise şairler, övme yaparken yine padişahları İran mitolojisindeki karakterlerle yan yana getirerek övmüşlerdir. Ancak bu beyitlerde padişah mitolojik karakterlerden üstün tutulmamış, onlara denk gösterilmiştir. Bu denklik onlar gibi hatırlanma, sonsuza kadar anlatılma veya iktidarlarının yüceliğinin en az onlar kadar olduğu vs. şeklindedir.

Evvelim cümle-i pür-zürûrunu Hızr-ı Tevfik
Âhirîn ma’reke-i Rüstem-i destân etmiş N.K. K 9-5
IV. Murat

Kemterin bahşiş-i kef-i cûdı
Câm-ı Cem hâtem-i Süleymânî NE. K 8-25
IV. Murat

Hudâvend-i Ferîdun-kevkebe hâkân-ı Cem-şevket
Cihagîr-i Humâyun-mertebe şâh-ı humâ-sâye NE. K 10-16
Sultan İbrâhim

Cemşîd-i felek-mertebe kim perr-i külâhı
Pür gevher-i tâbende-i hurşîd-i ziyâdur NE. K 12-8
IV. Mehmet

Keyhüsrev-i vâlâ-güher-i devr-i zâmân kim
Hurşîd-i semâ dergehine nâsiyesâdur NE. K 12-9
IV. Mehmet

Dârâ-yı mihr-i kevkebe Sultân Selîm kim
Hırmengeh-i nevâline bir hûşe mâhtâb Ş.G. K 12-8
III. Selîm

Hidîv-i ma'delet-ârâ dilîr-i Rüstem-gîr
Ki bâz-ı himmeti sîmurgu saymaz elde şikâr Ş.G. K 16-34
III. Selîm

Eyâ şehenşeh-i sâhib-zamân u Dârâ-fer
Senin inâyetin oldu bu güft-gûya medâr Ş.G. K 16-40
III. Selîm

Aşağıdaki beyitlerde övme yapılırken şairler, padişahları devlet adamlığı, azameti, serveti ve iktidarı bakımından Hz. Süleyman'a denk tutmuştur. Buna göre padişah Hz. Süleyman'ın tahtına layık görülmüş veya Hz. Süleyman gibi azameti gökleri kıskandırmıştır.

Padişâhım seni Hak husrev-i zîşân etmiş
Lâyık-ı saltanat-ı taht-ı Süleymân etmiş N.K. K 9-1
IV. Murat

O şehenşâh-ı Süleymân-revîş-i devrân kim
Görse reşk eyler idi tarzına Sultan Selîm NE. K 9-11
IV. Murat

Yegâne pâdişeh-i Cem-cenâb-ı zi-şân kim
İder şükûhı hacil şevket-i Süleymânı NE. K 11-14
Sultan İbrâhim

Oldu reşk-âver-i kandîl-i fürûzende-i Arş
Sen edip hâtem-i engüşt-i Süleymânı çerâğ Ş.G. K 14-35
III. Selîm

Süleymân-ı zamân olduğun izhâr etdin âfâka
Edip rû-pûş kabr-i Pîri ya'nî Monla Hünkârı Ş.G. K 15-30
III. Selîm

Aşağıdaki beyitlerde de şairler, devlet adamlığının büyüklüğü bakımından övme yaparken padişahları Hz. Süleyman'la denk tutma yoluna gitmişlerdir; ancak bu sefer Süleyman adı yerine "Cem" ismini kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu arada "Cem" adının Makedonyalı Büyük İskender'in de lakabı olduğunu unutmamak gerekir.

Husrevâ pâdişâh-ı Cem-kadrâ
İy viren tâc u tahta 'unvânı NE. K 8-34
IV. Murat

Şâhenşeh-i Cem-kevkebe Sultân Mehemmed
Kim mihr-i felek pertev-i kadrinde sühâdur NE. K 12-11
IV. Mehmet

Ey Hüsrev-i Cem-rütbeki mevmu'a-i zâtun
Pür nükte 'acep nüsha-i esrâr-ı Hudâdur NE. K 12-22
IV. Mehmet

Aşağıdaki beyitlerde devlet adamlığı övülürken şair, padişahı devletin yardımına koşması, kurtarıcılığı, canlandırıcılığı vs. bakımından Hz. İsa'yla denk tutmuştur. Hz. İsa, dertlere nasıl deva olmuşsa padişah da devlet adamlığının azameti sayesinde devletin dertlerine deva olmuştur.

Burada Mehdî' adını sadece Hz. İsa olarak değerlendirmemek gerekir. Mehdi, kurtarıcı veya hidayete erdiren anlamına da geldiği için buradaki övmeyi, bu açıklamayı da dikkate alarak yorumlamak gerekmektedir.

Ol pâdişah ki verdi mühimmât devlete
Hüsn-i nizâm-ı Mehdî-i sâhib-zamân gibi Ş.G. K 13-18
III. Selîm

Ne husrev Mehdî-i sâhib-zamân kim adli âfâka
Safâ-yı meşrebinden revnak-ı Nûşirevân verdi Ş.G. K 17-12
III. Selîm

Bu beyitte de şair, azamet ve devlet adamlığının büyüklüğü açısından padişahı Hz. Ali'ye denk tutarak övmüştür.

O şâh-ı Murtazâ-heybet ki birden müstezâd eyler
Kemâl-i lutf-ı tab'ı niçe beyt-i şa'b u düşvârı Ş.G. K 15-21
III. Selîm

Aşağıdaki beyitlerde şairler padişahın devlet adamlığını halifelik makamına dayanarak övmüşlerdir. Halifelik de aynı zamanda devlet adamlığıdır. Buna göre padişah, bu kimliği sayesinde İslamiyet'in hizmetindedir. Aynı zamanda İslam'ı ve Müslümanları koruma görevi de iktidarı yüce padişahın elindedir.

Şehenşâhâ peyember-mesnedâ sensin o server kim
Gelir her yüzde bir İslâma etmek çün mededkârî Ş.G. K 15-26
III. Selîm

Bahâr-ı saltanat baht-ı cüvân-ı dîn ü devletdir
Rasad-bînân-ı seyre muntazırdır devr-i eyyâmı Ş.G. K 18-8
III. Selîm

Hükm-fermâ-yı kader-kudret ki emr itse olur
Devr-i pîrîde kazâ-yı fevt evkât-ı şebâb F.K. K 5- 32
IV. Murat

Ol pâdişah ki tâbi'idir leşker-i sürûş
Pîş-i rikâb-ı mehde yürür ahterân gibi Ş.G. K 13-17
III. Selîm

Aşağıdaki beyitlerde gök cisimlerinin padişahların emrinde olduğu, ona tabi olduğu, hatta padişahın izni doğrultusunda hareket ettikleri vurgulanarak övme yapılmıştır. Bu da bize şairlerin padişahları överken, onların devlet adamlığının yüceliği ve iktidarının kuvveti sayesinde tüm evrene hükmettiğini anlattıklarını ve bu şekilde övme yaptıklarını göstermektedir.

Pâdişâh-ı meh-cenâba mihr-i gerdûn-mesnedâ
Ey ki kadrün âsumâna âsitânındur me'âb F.K. K 5- 38
IV. Murat

Oturmuş tahtgâh-ı subha pür-şevket mehâbetle
Dizilmiş karşusunda Zühre vü Bercîs ü Behrâmı Ş.G. K 18-3
III. Selîm

O şehriyâr-ı bülend-iktidâra şâyândır
Alırsa seb'a-i seyyâre devr içün destûr Ş.G. K 20-20
III. Selîm

Keyhüsrev-i vâlâ-güher-i devr-i zâmân kim
Hurşîd-i semâ dergehine nâsiyesâdur NE. K 12-9
IV. Mehmet

Burada da padişahın iktidarı, diğer devlet adamlarıyla karşılaştırılmış ve en yüce mertebenin methettiği padişaha ait olduğu ifade edilmiştir.

Cihâna gelmemişdür muntazam bir hâl ile el-hak
Bu gûne bir ser-âmed pâdişâh-ı âsmân-pâye NE. K 10-21
Sultan İbrâhim

2. 1. 1. 2. Savaşçılık

Aşağıdaki beyitlerde padişahın savaşçılığı, İran mitolojisindeki tanınmış hükümdarlara denk tutulmuştur. Aynı zamanda denk tutulanlar arasında Hz. Süleyman ve Makedonyalı Büyük İskender de vardır. Padişahlar övülürken Rüstem, Kahraman, Neriman vs. gibi savaşçılıklarıyla tanınmış kişilerle yan yana getirilmişti.

Kahramân-ı Cem livâ İskender-i Rüstem-vegâ
Pâdişâh-ı rub'-ı meskûn zîb-i çarh-ı nüh-kıbâb F.K. K 5- 30
IV. Murat

Evvelim cümle-i pür-zürûrunu Hızr-ı Tevfik
Âhirîn ma'reke-i Rüstem-i destân etmiş N.K. K 9-5
IV. Murat

Kahraman-kevkebe Sultan Murad gâzi
Ki ider havf-i hucûmı dil-i a'dâyı dü nim NE. K 9-14
IV. Murat

Hudâvend-i Ferîdun-kevkebe hâkân-ı Cem-şevket
Cihagîr-i Humâyun-mertebe şâh-ı humâ-sâye NE. K 10-16
Sultan İbrâhim

O yektâ şeh-suvâr-ı Kahraman-sîmâ vü heybet kim
Yeter bir hamle-i pür-zûrı yüz bin saff-ı a'dâya NE. K 10-18
Sultan İbrâhim

Aşağıdaki beyitlerde ise övme yapılırken, padişahın savaşçılığı İran mitolojisindeki kişilerden üstün tutulmuştur.

Padişahın savaşçılığını anlatılırken, İran mitolojisinin kahramanlarını onun savaşçığı ve kahrediciliği karşısında korkudan titrer ve yine korkudan ölüyor gösterip bu şekilde övme yapılmıştır. Yine padişahın yanında Neriman'ın adı bile hatırlanmaz.

Bîm-i kahrundan olurdı mürde ammâ muztarib
Kahramâna eylesen hışm ile tevcîh-i hitâb F.K. K 5- 45
IV. Murat

Bu iktidârı gören sende yâd eder mi dâhi
Bu asragehde Nerîmân-ı nâveng-endâzı N.K. K 8-22
IV. Murat

'Alem-efrâz-ı dîn ki şemşîri
Çâk ider zehre-i Nerimânı NE. K 8-21
IV. Murat

Kahrı bir mertebe kim bir nigeh-i hışmından
Kahramân olsa da bir demde olur mahv ü 'adîm NE. K 9-21
IV. Murat

Göreydi cünbiş-i rezmin miyân-ı ma'rekede
Tutardı havf ile lerze dil-i Nerîmânı NE. K 11-28
Sultan İbrâhim

Hidîv-i ma'delet-ârâ dilîr-i Rüstem-gîr
Ki bâz-ı himmeti sîmurgu saymaz elde şikâr Ş.G. K 16-34
III. Selîm

Aşağıdaki beyitte ise padişahın savaşçılığı, savaştaki kararlılığı yönüyle Haydar-ı Kerrar lakaplı Hz. Ali'yle denkleştirilerek övülmüştür.

O hûrşîd-i celâlet ki tulû'u verdi âfâka
Peyâm-ı Kahramânı dâstân-ı zûr-ı Kerrârı Ş.G. K 15-22
III. Selîm

Aşağıdaki beyitte ise padişahın savaşçılığı dini kimliğiyle yani halifelik makamıyla özdeşleştirilerek övülmüştür. Buna göre padişah, halife olduğundan dolayı Allah'ın dünyadaki tek temsilcisi ve onun kılıcını tutup Allah rızası için küfre karşı savaşandır. Böylece padişah İslam'ın nurunu bütün dünyaya yaymaktadır.

Âferin seyf-i yedullâh kim negeh-i tîgüne
Eyledün girdâb-ı bahr-ı hûn-ı a'dâdan kırâb F.K. K 5- 44
IV. Murat

'Alem-efrâz-ı dîn ki şemşîri
Çâk ider zehre-i Nerimânı NE. K 8-21
IV. Murat

Aşağıda beyitlerde padişahın savaştaki yeteneği, cesareti ve becerisi ön plana çıkarılarak övme yapılmıştır. Buna göre padişah savaş meydanında tek başına savaşacak kadar cesur ve kendinde emindir.

Aynı zamanda padişah cihanları fetheden bir savaşçı hükümdardır. Buna örnek ise Bağdat'ı fethetmesidir. Ordusuyla her zaman zaferler peşinden koşar.

O yekke-tâz-ı cihan kim sezâdur eylerse
Semend-i devlet-i sahn-ı felekde cevlânı NE. K 11-17
Sultan İbrâhim

Gezse dünyayı n'ola müjde ile bad-ı nesim
Aldı Bagdadı yine pâdişeh-i heft iklim NE. K 9-1
IV. Murat

Budur ümîd ki ikbâl-i nusretinle ricâl
Zemîme eyleye Bağdâda taht-ı Şirâzı N.K. K 8-19
IV. Murat

O şeşehşâh-ı kişver-ârâ kim
‘Adlıdur ‘âlemün nigeh-bânı NE. K 8-24
IV. Murat

O şehenşâh-ı muzaffer ki revâdur itse
Yed-i ikbâline eflâk zimâmın teslîm NE. K 9-10
IV. Murat

Ederse verziş-i perhâş o şâh-ı dûr-endâz
Sebû-yı mâhı nişân-ı tüfeng eder mehtâb Ş.G. K 11-12
III. Selîm

Yeter memâlik-i şarka hemân asâkir-i Rum
Urunca rahşına her biri zahm-ı mihmâzı N.K. K 8-20
IV. Murat

Aşağıdaki beyitlerde ise savaşçılık övülürken cesaret ve kendinden emin olma yanında padişahın kahrediciliği de hatırlatılmıştır. Düşmanlarının, padişahın aslanpençesi, öfkesi ve kahrı sayesinde titremeleri ve perişan olmaları örnek gösterilip padişahın savaşçılığı bu yönden de övülmüştür.

Havf-ı şemşîri bî-karar itdi
Ser-be-ser-pür-dilân-ı İrânı NE. K 8-29
IV. Murat

Dest-i kahrıyla düşmen-i dûnun
Oldı bir dâmen ü girîbânı NE. K 8-30
IV. Murat

Esbâb-ı ihtişâmının olmaz beyânı kim
Segbânı var derinde Kızıl Arslân gibi Ş.G. K 13-26
III. Selîm

2. 1. 1. 3. Memleketi İmar Ediş

Aşağıdaki beyitlerde padişah memleketi imar etme, güzel binalar yaptırma yönüyle övülmüştür. Padişahın tahta çıkışı ülkeye kazanç ve yeni bir soluktur. Buna göre padişahın gayreti ve uğuru sayesinde memlekette yıkık ve harap yer kalmamış mamur edilmiştir.

Çâh-ı düzâh kaldı ancak cugd-ı rûh-ı düşmene (cugd;: baykuş)
Komadı yümn-i hümâ-yı himmetüñ cây-ı harâb F.K. K 5- 43
IV. Murat

Aşağıdaki beyitlerde ise özellikle III. Selîm övülürken, Selîmiye Kışlası'nı yaptırması ve Galata Mevlevihanesi'nin tamir ettirmesi kastedilmiştir. Bilindiği gibi Sultan III. Selîm, batılılaşma cereyanını Nizam-ı Cedit hareketiyle başlatan padişah olarak tanınır. Bu yönüyle padişahın yeni binalar, saraylar, kışlalar vs yaptırması çok doğaldır. Padişah, günümüzde bile hayranlık uyandıran Selîmiye Kışlasını 18. yüzyılda yaptırıp bütün dünyanın beğenisine sunmuştur. Bu gün bile hayran olarak seyrettiğimiz meşhur Selîmiye Kışlası'nı yaptıran padişahı bundan ve Galata Mevlevihanesi'ni tamir ettirmesi bakımından haklı olarak övülmüştür.

Bilmek dilersen akl-ı rasîn-i mehâbetin
Yapdırdığı binâları gör âsumân gibi Ş.G. K 13-27
III. Selîm

Cenâb-ı Hân Selîm-i ma'delet-güster ki devrinde
Olur tanzîm dehrin çok binâ-yı nâ-be-hencârı Ş.G. K 15-20
III. Selîm

Aşağıdaki beyitte ise övme biraz değişik şekilde yapılmıştır. Padişah ilim ve irfanı mamur etmiştir. Böylelikle ülkede manevi bir mamur ediş meydana gelmiştir.

Sen o şehsün ki eyledün ma'mûr
Kişver-i 'ilmi milk-i irfânı NE. K 8-36
IV. Murat

Bu beyitte de padişah cihan-bani olarak övülmüştür. Burada cihan baniyi memleketine yeni memleket katan olarak veya hükmettiği yerlerde yeni binalar, saraylar veya halka hizmet edecek yerler inşa ettirdiği de akla gelebilir. Nitekim padişahların her dönemdeki gelenekleri, fethettikleri yerlerde adlarını ve devletin şanını yürütecek camiler, köprüler, hamamlar, saraylar, kervansaraylar vs yaptırmalarıydı. Padişah ise hem yeni yerleri fetheden; hem de fethettiği yerleri mamur eden biri olarak methedilmiştir.

Güşâde-baht şehâ pâdişâh-ı Cem-kadrâ
Eyâ vücûh ile şâyeste-i cihân-bâni NE. K 11-29
Sultan İbrâhim

2. 1. 1. 4. Adalet

Aşağıdaki beyitlerde padişahın adaletini her yana yayması övülmüştür. Padişahın adaleti o kadar boldur ki bütün dünyaya bir ışık gibi yayılmıştır. Padişahın gelmesi bütün âleme adalet getirmiştir. Aynı zamanda padişah adil ve merhametlidir.

Hazret-i Sultân Gâzî Hân Murâd-ı kâm-gâr
Pâdişâh-ı dâd-güster kâm-bîn ü kâm-yâb F.K. K 5- 31
IV. Murat

Muhît-i ma'deletin şebçerâğ-ı rahşânı
Cihân-ı mekrümetin bahr-ı gevher-endâzı N.K. K 8-31
IV. Murat

Bir ihtimâmı var ki umûr-ı cihâdda
Ashâb-ı pür-salâbet-i adl-âverân gibi Ş.G. K 13-23
III. Selîm

Dâdger dâver-i yektâ ki revâdur itse
Dâg-ı emriyle cebîn-i meh-i tâbânı vesîm NE. K 9-15
IV. Murat

Aşağıdaki beyitte, insanların arasındaki anlaşmazlıklara çok çabuk çözüm getirmesi bakımından padişahın adaleti övülmüştür. Bu, padişahın adalet konusunda ne kadar yetenekli olduğunu göstermektedir.

Ey kaza-mertebe şâhenşeh-i âdil ki Hudâ
Kâr-ı duşvârın halkın sana âsân etmiş N.K. K 9-17
IV. Murat

Aşağıdaki beyitlerde padişahın adaleti başka bir yönden övülmüştür. Buna göre devlet, padişahın adaleti ve devleti gözetmesi sayesinde korunmuş ve güçlenmiştir.

O şehinşâh-ı kişver-ârâ kim
'Adlıdur 'âlemüñ nigeh-bânı NE. K 8-24
IV. Murat

O şehriyâr ile cân buldu Mülk-i Osmânî
O dâverin güher-i tîğı verdi âleme nûr Ş.G. K 20-17
III. Selîm

Bu beyitlerde de padişahlar adaletleriyle güneşe denk tutulmuştur. Nasıl güneş dünyaya aydınlık, insan ve bitkilere hayat veriyorsa, padişah da adalet bakımından bütün dünya üzerinde güneş gibi parlamaktadır.

Şâh-ı seyyâre-haşem husrev-i hurşîd-'âlem
Dâver-i pâk-şiyem sâhib-i tâc u dihim NE. K 9-13
IV. Murat

Cihân-ı mekrümetüñ Hâtem-i kerem-bahşı
Sipihr-i ma'deletüñ âftâb-ı rahşânı NE. K 11-19
Sultan İbrâhim

Aşağıdaki beyitlerde de, Padişahın adaleti övülürken halkın, adalet sayesinde mutluluğu, huzuru ve refahı örnek verilmiştir. Padişahın adaleti ülkeye, mutluluk, huzur, bolluk ve bereket getirmiştir.

Zîr-i kadrinde felek sâye-nişin-i hoş hâl
Devr-i ‘adlinde cihân mugtenem-i nâz u na’îm NE. K 9-17
IV. Murat

Şehenşâh-ı yegâne Han İbrahîm-i devrân kim
Safâ-yı ‘adli nâr-ı cevri gülzâr itdi dünyâya NE. K 10-17
Sultan İbrâhim

Cenâb-ı Hân Selîm-i ma'delet-güster ki devrinde
Olur tanzîm dehrin çok binâ-yı nâ-be-hencârı Ş.G. K 15-20
III. Selîm

Aşağıdaki beyitte de padişahın adaleti övülürken, adaletiyle dünyaya nam salmış başka hükümdarlarla denkleştirilmiştir. Yine Mehdi adı kullanılarak kurtarıcı olması vasfıyla padişahın adaleti övülmüştür.

Ne husrev Mehdî-i sâhib-zamân kim adli âfâka
Safâ-yı meşrebinden revnak-ı Nûşirevân verdi Ş.G. K 17-12
III. Selîm

Aşağıdaki beyitlerde padişahın adaleti, zulmün ve sıkıntıların ortadan kalkması anlatılarak övülmüştür. Padişah, adaletiyle karışık olan ülkeye düzen getirmiş, zulmü ortadan kaldırmıştır. Padişahın adaleti, zulüm zehrine panzehir olmuştur. Aynı zamanda zulüm derdini adaletiyle ortadan kaldırma bakımından da Hz. İsa ile denk tutularak övme yapıldığı görülmektedir.

Adliyle zulm-ı sâbıkı mahv etse çok mudur
Râzî olur mu hükm-i karâkûşa mâhtâb Ş.G. K 12-12
III. Selîm

Hîç bir mi hıfz-ı sıhhat ile def-i mühlikât
Pânzehr-i re'yi geldi bize tâze cân gibi Ş.G. K 13-25
III. Selîm

Dâverâ dâdgerâ hüsrev-i encüm-sipehâ
Nefesin etmede İsâ gibi sad cânı çerâğ Ş.G. K 14-32
III. Selîm

Zalâm-ı zulmü ziyâ-yı süyûfdur râfi'
Odur bu zahm-ı siyâh üzre merhem-i kâfûr Ş.G. K 20-8
III. Selîm

Bu beyitte padişahın adaleti, bolluk bakımından bol yağmur yağdıran bulutlara benzetilerek övülmüştür. Padişahın yeteneği ve bol adaleti sayesinde insanlar suya kanar gibi adalete ve huzura kanarlar.

Adâlet etdi zamânında âlemi sîr-âb
Bahâr mevsimi gûyâ ki ebr-i gevher-bâr Ş.G. K 16-35
III. Selîm

Bu beyitte de padişahın adaleti övülürken, bolluk bakımından denizler ve gökyüzünden üstün tutulmuştur. Denizler ve gökler; azameti, bolluğu, ihsanı, "adaleti sonsuz olan padişah"tan öğrenmiştir.

Şeh-ı şâhân-ı âlem Hân Selîm-i ma'delet-bünyâd
Ki oldur öğreten bahr u semâya tavr-ı in'âmı Ş.G. K 18-6
III. Selîm

2. 1. 2. Kişilik Bakımından

2. 1. 2. 1. Huy ve Tabiat

Aşağıdaki beyitlerde şairler, padişahların kişiliğini överken, onları tanınmış yıldızlar ve gezegenler, güneş vs. gibi gök cisimleriyle denkleştirme veya üstün tutma yoluna gitmiştir. Bazı beyitlerde de gök cisimlerini padişahın sıfatı olarak vermeyi tercih etmiştir. Beyitlerde padişahlar genellikle güneş (Hurşit, Afitab, Mihr) kelimesiyle beraber anılmışlardır.

Padişah övüleceği zaman güneş gibi çok güçlü bir ışık ve ısı kaynağıyla övülmelidir. Güneş dünyada hayattır, nurdur. Bundan dolayı da padişahların kişiliğinin derecesinin yüksekliği ancak güneş gibi bir gök cismiyle denkleştirilerek anlatılabilirdi.

Aşağıdaki beyitlerde padişahların temiz ve şerefli kişiliği, güzel tabiatları, şairler tarafından daha çok güneşle denkleştirilerek veya güneşe benzetilerek övülmüştür.

Bu kısımda övme yapılırken beyitlerde mihr, afitab, mah, seyyare, hurşit, kevakib, seyyar vs. gibi gökyüzü ve astronomi ile alakaların kullanıldığını görmekteyiz

Olsa leb-rîz-i mey-i envâr-ı mihr-i meşrebi
Pertev-i câm-ı hilâl eylerdi dehri neşve-yâb F.K. K 5- 34
IV. Murat

Âfitâb-ı bâ-kemâl-i re'yik'oldı bî-zevâl
İtse nûrından eger mâh-ı şeb-ârâ iktisâb F.K. K 5- 35
IV. Murat

'Aks-i cirmi düşse burc-ıâb-ı bahra kim olur
Her sadef beyzâ-yı subh u mihr olur her dürr-i nâb F.K. K 5- 36
IV. Murat

Şâh-ı seyyâre-haşem husrev-i hurşîd-'âlem
Dâver-i pâk-şiyem sâhib-i tâc u dihim NE. K 9-13
IV. Murat

Döner hurşîd-i 'âlem-tâbına gûyâ ki gerdunun
Sa'âdetle suvâr oldukca rahş-ı bâd-peymâya NE. K 10-35
Sultan İbrâhim

Cemşîd-i felek-mertebe kim perr-i külâhı
Pür gevher-i tâbende-i hurşîd-i ziyâdur NE. K 12-8
IV. Mehmet

Eyâ şehenşeh-i hûrşîd-bahş-ı nûr-ı nevâl
Seninle bu çemeni reng reng eder mehtâb Ş.G. K 11-31
III. Selîm

Re'y-i derrâkine hûrşîd desem olmaz mı
Etdi yerden göğe dek âlem-i imkânı çerâğ Ş.G. K 14-20
III. Selîm

Sabâhu'l-îd gördüm şâh-ı hûrşîd-i gül-endâmı
Geyinmiş dûşuna bir câme-i gülgûn-ı bayrâmî Ş.G. K 18-1
III. Selîm

Benekli bir kabâ-yı âsumângûnu olup lâbis
Kevâkibden aceb üşkûfezâr olmuşdu endâmı Ş.G. K 18-4
III. Selîm

Gubâr-ı sümm-i rahşından çekerler kuhl-ı maksûdu
Sipihr-i izz ü şânın sâbitânı heft seyyârı Ş.G. K 15-27
III. Selîm

Aşağıdaki beyitlerde şairler padişahların sağlam, olgun karakterini ve kıymetli kişiliklerini övmüşlerdir. Padişahların kişiliğinin yüceliği, üstün vasıfları, tabiatının üstünlüğü, temiz tabiatı, vs. kişiliğini övmek için ortaya konmuştur. Buna göre, padişahın kişiliği o kadar naziktir ve yüksektir ki onun nazik ve yüce kişiliğini kim anarsa gönlünde gül bahçesi gibi bir güzellik hasıl olur. Yine padişahın olgun ve yüce kişiliği dünyayı aydınlatıp süslemektedir. Padişah, o kadar güzel bir karaktere sahiptir ki onu sevenlerin gönlü şad olmuş; o güzel kişiliği sayesinde insanların gönlünü çalıp kendisini kişiliği sayesinde sevdirmiştir. Yine başka bir beyitte de padişahın kişiliğinin altınla kıyaslandığını görmekteyiz.

Tab'-ı bülendi öyle latîf öyle dil-pezîr
Kim yâdı hâlet-âver olur gülsitân gibi Ş.G. K 13-29
III. Selîm

Zîver-i dâ'ire-i çarh vücûdudur anun
Ki eder dâne-i elmas-ı nigîndânı çerâğ Ş.G. K 14-25
III. Selîm

Nümâyândır bu kim devrinde ma'mûr oldu ehl-i dil
Gönüldür zabt eden hakkâ zimâm-ı çarh-ı hod-kâmı Ş.G. K 18-13
III. Selîm

Sühan-şinâs ü sühan-perver ü kerem-güster
Nazîrini meğer âyînede göre enzâr Ş.G. K 16-39
III. Selîm

Güşâde-baht şehâ pâdişâh-ı Cem-kadrâ
Eyâ vücûh ile şâyeste-i cihân-bâni NE. K 11-29
Sultan İbrâhim

Aşağıdaki beyitlerde şair, üstün ve güzel vasıflarını bildirerek padişahın kişiliğini övmüşüir. Buna göre padişahın o kadar güzel vasıfları vardır ki o vasıflara nail olan kişi şarap içmiş gibi kendinden geçer. Ayrıca ne kadar sayarsak sayalım o zatın yüce ve güzel vasıflarını bitiremeyiz.

Vasf-ı cemîli öyle müferrih ki söylesem
Te'sîr eder dimâga mey-i erguvân gibi Ş.G. K 13-30
III. Selîm

Nihâyetsizdir evsâf-ı bülendi ol şehenşâhın
Du'âya başla Gâlib sonra kalmaz tab'ın ârâmı Ş.G. K 18-15
III. Selîm

Aşağıdaki beyitlerde ise çeşitli biçimlerde padişahın izzet ve şerefinin yüceliği vurgulanarak övme yapılmıştır.

Buna göre padişahın izzet ve şerefi coşkun olan bir cevher denizi gibi uludur. Ayrıca bir kişiye iltifat etse; o kişi, solgun bir gül bile olsa dirilir ve çok güzel kokular yayar.

Yine padişahın izzet ve şerefinin yüksekliği Süleyman peygamberin mucizevî yüzüğü anlatılarak övülmüştür. Buna göre padişah, izzeti ve şerefi sayesinde mucizeler düzmesine yardımcı olan yüzüğü Hz. Süleyman'ın parmağına geçirir. Başka bir beyitte de padişahın yüce zatının dünyaya can verdiği ifade edilerek padişahın kişiliği methedilmektedir.

Muhît-i ma'deletin şebçerâğ-ı rahşânı
Cihân-ı mekrümetin bahr-ı gevher-endâzı N.K. K 8-31
IV. Murat

Sensin ol kim ben hazân-perverd gül-i pejmürdeyi
Eylese feyz-i nesîm-i iltifâtuñ behre-yâb F.K. K 5- 51
IV. Murat

Keyf-i bûyumdan iderdüm şîşe-i mül goncayı
Reng-i rûyumdan gül-i ra'nâ olurdı pür-hicâb F.K. K 5- 52
IV. Murat

Oldu reşk-âver-i kandîl-i fürûzende-i Arş
Sen edip hâtem-i engüşt-i Süleymânı çerâğ Ş.G. K 14-35
III. Selîm

O pâdişâh ki dünyâya zâtı cân gibidir
Du'â-yı devletin eyler şeb ü seher tekrâr Ş.G. K 16-32
III. Selîm

Aşağıdaki beyitte padişahın huy ve tabiatı, düşüncesinin ve anlayışının son derece yüksek olduğu bildirilerek övülmüştür.

Vücûdı efser-i ikbâle bir 'âlem-bahâ gevher
Derûnı mahzen-i idrâke bir dürr-i girân-mâye NE. K 10-19
Sultan İbrahim

Aşağıdaki beyitlerde padişahın huy ve tabiatı, Osmanlı tahtının makamını yükseltmesi açısından övülmüştür. Buna göre padişah Osmanlı tahtının ziyneti olarak, başka bir beyitte dünyayı âlemi süsleyen olarak gösterilmiştir. Başka bir beyitte de padişahın gelmesinden sonra cihanın güzelleştiği anlatılmıştır. Diğer bir beyitte de padişahın bakışının mehtabın ışığını güzelleştirdiği anlatılır. Ayrıca padişahın tahta çıktığı haberini alan Yakup Peygamberin Yusuf'a üzülmeyi bırakıp sevineceği ifade edilmektedir.

Mesned-ârâ-yı milket-i Kayser
Zîver-i tahtgâh-ı 'Osmânî NE. K 8-22
IV. Murat

Gelüb yüz sürdi evvel pâyına geydürdi lutfından
Fürûg-ı tâc-ı hil'at âftab-ı 'âlem-ârâya NE. K 10-4
Sultan İbrahim

Güzellendi cihân oldu şüküfte rûy-ı gerdûnun
'Aceb zîb-i letâfet düşdi el-hak zîr ü bâlâya NE. K 10-5
Sultan İbrâhim

İreydi ger bu müjde külbe-i ahzân-ı Ya'kûba
Dönerdi kasr-ı Yusuf-zâr-ı ra'nâ-yı Züleyhâya NE. K 10-10
Sultan İbrahim

Sen etmesen nazar-ı iltifât ehl-i dile
Şu'â' u nûrunu tîr ü hadeng eder mehtâb Ş.G. K 11-32
III. Selîm

O şehenşeh ki şeref verdi vücûd-ı mülke
Bedr edip eyledi gûyâ meh-i tâbânı çerâğ Ş.G. K 14-19
III. Selîm

Ser-te-ser nûr-ı du'â sırr-ı Hudâsın hakkâ
Eyledin taht-ı felek-mesned-i Osmânı çerâğ Ş.G. K 14-34
III. Selîm

Makdemin verdi bu gülzâra o denlü revnak
Nev-bahâr etdi san üşkûfe-i rümmânı çerâğ Ş.G. K 14-36
III. Selîm

Aşağıdaki beyitte padişahın kişiliği adı Selîm olan diğer Osmanlı padişahlarından üstün tutularak övülmüştür. Buna göre diğer padişahlardan olan Yavuz Sultan Selîm çok öfkeli, kızgın; Sarı Selîm lakaplı 2. Selîm çok pasiftir. Ancak III. Selîm ise aralarındaki en iyisidir. Çünkü onun iktidarı öfkeye ve aşırı yumuşaklılığa gerek bırakmayacak kadar kuvvetlidir. Yani padişah, devleti şiddetle ve sabırdan kaynaklanan pasiflikle değil bizzat ilmi ve iktidarı sayesinde yönetmektedir.

Bu baht u devlete üç dâne Şeh Selîm erdi
Biri gazûb u birisi halîm bî-zinhâr Ş.G. K 16-30
III. Selîm

Budur o şâhların sâlisi selîm ü kerîm
Eğerçi hilm ü gazabdan da mâyesi bisyâr Ş.G. K 16-31
III. Selîm

Aşağıdaki beyitlerde padişah; melekler, peygamberler veya dini hüviyeti olan şahıslarla denkleştirilmiş veya bazılarından üstün tutulmuştur. Örneğin padişahın kişiliği övülürken "temiz tabiatının" ışığını meleklerin bile kıskanacağı vurgulanmıştır. Ayrıca peygamberler kadar yüce ahlaklı olduğu, vurgulanmıştır. Şair, övme yaparken padişahı Hz. İsa ile denkleştirmiş, burada temiz yaradılışını ve dertlere derman oluşunu vurgulamıştır. Yine Şems-i Tebrizi'yle de padişah, manevi yücelik bakımından denkleştirilmiştir.

Fürûg-ı re'yine hayrân olursa hayl-i melek
Aceb mi ehl-i dili lâl ü deng eder mehtâb Ş.G. K 11-30
III. Selîm

Bir hulku var ki mecma'-ı ahlâk-ı âliye
Lutf-ı tıbâ'-ı hazret-i peygamberân gibi Ş.G. K 13-22
III. Selîm

Dâverâ dâdgerâ hüsrev-i encüm-sipehâ
Nefesin etmede İsâ gibi sad cânı çerâğ Ş.G. K 14-32
III. Selîm

Hilâl olmuşdu mâhı Şems işrâkıyla bedr etdi
Gürûh-ı Mevlevîye makdemiyle tâze cân verdi Ş.G. K 17-19
III. Selîm

Aşağıdaki beyitte padişah, kötü gidişatı düzeltmesi bakımından övülmüştür. Padişahın olgun tabiatı, yüce karakteri sayesinde ülkede değer görmesi ve iltifata tabi olması gereken ama görmeyen kişiler hem değer görmüşler hem de iltifata tabi olmuşlardır. Bütün bunlar padişahın üstün kişiliği sayesindedir.

Zamânlar oldu ki kadr-i hüner kem olmuş idi
Gelip kemâl-i keremle sen eyledin izhâr Ş.G. K 16-41
III. Selîm

Padişah çok yüce ve temiz bir kişiliğe sahiptir ancak şairimiz onun mütevazılığını bir bayram sabahında, bütün kibrinden sıyrılıp alnını secdeye koymasıyla anlatmaktadır. Tevazu da övülmeye değer en önemli özeliklerden biridir.

Bu şân-ı kevkebeyle bir de gördüm hâke yüz sürdü
Meğer takbîle gelmiş dâmen-i sultân-ı İslâmı Ş.G. K 18-5
III. Selîm

2. 1. 2. 2. Sanatçılık ve Sanatseverlik

Aşağıdaki beyitte padişahın şairliği övülmüştür. Övme yapılırken de İran mitolojisindeki karakterlerle denkleştirme yapılmıştır.

Sipihr-i ‘ilm ü fazluñ âftâb-ı mâh-dîdârı
Serîr-i milk-i nazmuñ Hüsrev ü Cemşîd-‘ünvânı NE. K 13-12
IV. Mehmet

Aşağıdaki beyitler Sultan III. Selîm'in kendi el yazısıyla Şair Şeyh Galip'e gönderdiği bir mesneviye karşılık Şeyh Galip tarafından yazılmıştır. Seçilmiş bu beyitler padişahın sanat ve sanatseverliğine hem bir teşekkür hem de bütün bunları övme ve yüceltme mahiyetindedir.

Bana Sultân Selîm-i kâmver kâm-ı cihân verdi
Bütün dünyâ değer bir genc-i hâs u râygân verdi Ş.G. K 17-1
III. Selîm

Ne genc ammâ ki her bir cildi bir gerdûn-ı pür-envâr
Bu hâk-ı bî-karâra nüh tıbâk-ı âsumân verdi Ş.G. K 17-2
III. Selîm

Sezâdır gül gül etsem ma'nî-i rengîni vasfmda
Hezâr-ı tab'-ı bî-sâmâna solmaz gülsitân verd¡ Ş.G. K 17-8
III. Selîm

Beni irşâd edip gösterdi hakkâ meslek-i hakkı
Ulûm-ı keşfi söyler bir kitâb-ı hoş-beyân verdi Ş.G. K 17-10
III. Selîm

Hüseyn-i Baykara bahş etmemişdi Monla Câmîye
Bana ol kâmı kim bu husrev-i sâhib-kırân verd¡ Ş.G. K 17-11
III. Selîm

Ne husrev Mehdî-i sâhib-zamân kim adli âfâka
Safâ-yı meşrebinden revnak-ı Nûşirevân verdi Ş.G. K 17-12
III. Selîm

2. 1. 2. 3. Cömertlik

Aşağıdaki beyitlerde padişahın yüksek cömertliği övülmüştür. Padişah cömertlik bakımından o kadar azametlidir ki göğün dokuz katı padişahın cömertliği yanında küçük bir bulut gibi kalmaktadır. Yine o kadar lütuf sahibidir ki istese cömertliğiyle bütün dünyayı altınla doldururdu. Padişahın cömertliği denizde bir dalga olsa o cömertlik dalgası bütünün dünyaya altın ve gümüş saçardı. Ayrıca onun cömertlik kılıcının ışığı denize aksetseydi bütün denizin suyu elmas kesilirdi.

Sensin ol şâh-ı kerîmü't-tâb'-ı 'âlî-şân kim
Nüh-felekdür 'âlem-i cûdıña bir kemter sehâb F.K. K 5- 39
IV. Murat

Lutfı bir mertebe kim dehri iderdi pür-zer
Eylese kâ'ide-i cûdı sabâya ta'lîm NE. K 9-20
IV. Murat

Katre-bâr olsa sehâb-ı keremi deryâya
Dâmen-i mevc ile dünyâya saçardı zer ü sîm NE. K 9-24
IV. Murat

Ger olsa şu'le-i şemşîri bahre 'aks-efken
İderdi ma'den-i elmâs ka'r-ı 'ummânı NE. K 11-26
Sultan İbrâhim

Kahr u gazabı lerze-dih-i fitne-i eyyâm
Lütf ü keremi renc-i gâm-ı dehre devâdur NE. K 12-17
IV. Mehmet

Aşağıdaki beyitlerde yine padişahın cömertliğinin sonsuzluğu övülmüştür. Öyle ki padişah o kadar cömert ve kerem sahibidir ki denizlere ve gökyüzüne bolluğu, bereketi ve keremi öğretmiştir. Padişahın cömertliğinin ışığı Venüs, Satürn ve Jüpiter gezegenlerine ışık kaynağı olmuştur. Bu gezegenler de ışıklarını güneşten aldıkları için padişahın cömertliği güneşe denk tutularak övülmüştür.

Kişver-i cûduna gerdûn desem değmez mi
Eyledi müşterî vü zühre vü keyvânı çerâğ Ş.G. K 14-21
III. Selîm

O pâdişâh ki hulk-ı kerîmi vermişdir
Cihâna revnak-ı enfâs-ı evliyâ-yı kibâr Ş.G. K 16-33
III. Selîm

Şeh-ı şâhân-ı âlem Hân Selîm-i ma'delet-bünyâd
Ki oldur öğreten bahr u semâya tavr-ı in'âmı Ş.G. K 18-6
III. Selîm

Pâdişâh-ı azâmet-güster ü âli-himmet
Ki felek kadrini fehm etmede noksan etmiş N.K. K 9-15
4. Murad

Aşağıdaki beyitte padişahın cömertliği, güneşten ve onun ışığından üstün tutularak övülmüştür. Buna göre padişahın cömertliğinin ışığı yeryüzüne vurmasaydı güneşin ışığı yetmeyecek ve sabahlar olmayacaktı.

Meş'al-i mâh ile bulmazdı sabâhı geceler
Etmese bârika-i cûdu bu eyvânı çerâğ Ş.G. K 14-24
III. Selîm

Aşağıda verilen beyitlerde de padişahın cömertliği, cömertliğiyle tanınan başka hükümdarlar ve tarihi kişilerle denk veya üstün tutularak övülmüştür. Özellikle de Hatem le denkleştirme yapıldığı da dikkat çekmektedir.

Cihân-ı mekrümetüñ Hâtem-i kerem-bahşı
Sipihr-i ma'deletüñ âftâb-ı rahşânı NE. K 11-19
Sultan İbrâhim

Ol hüsrev-i yektâ-yı sahi zât ki dâyim
Hâtem der-i cûdında bir üftâde gedâdur NE. K 12-13
IV. Mehmet

Meseldir etdiği va'd-i dürûg Tûsîye
Bu etdi va'desiz ihsân-ı bî-hisâb u şümâr Ş.G. K 16-38
III. Selîm

Hidîv-i Cem-haşemdir pür-himemdir reşk-i Hâtemdir
Nesak-sâz-ı keremdir böyledir elkâb-ı i'lâmı Ş.G. K 18-7
III. Selîm

Aşağıdaki beyitte padişahın cömertliği fakirleri ve düşkünleri cömertliğiyle koruyup kollaması bakımında övülmüştür. Aynı zamanda fakirlere karşı kerem sahibi olması bakımından Hz. Süleyman ve İran mitolojisindeki Cem'le denkleştirilmiştir.

Kemterin bahşiş-i kef-i cûdı
Câm-ı Cem hâtem-i Süleymânî NE. K 8-25
IV. Murat

2. 1. 2. 4. Akıl-Zekâ

Aşağıdaki beyitte padişahın söz söylemedeki ustalı ayrıca nüktedanlığı övülmüştür.

Nüktever şâh-ı suhan-perver-i nâzük-dil kim
Lutf-ı guftârını idrâk edemez fehm-i hâkim NE. K 9-16
IV. Murat

Aşağıdaki beyitte de padişahın zekası ve birikimi meşhur filozoflardan Aristo'dan üstün tutularak övülmüştür.

Re'yi ki yetişmez aña sad 'akl-ı Aristo
Emri ki heme-dehre revân olsa revâdur NE. K 12-20
IV. Mehmet

Bu beyitte de padişahın zekası derece yükseklere çıkarılarak övülmüştür. Buna göre padişahın aklı ve ilmi yıldızlar seviyesindedir. Aynı zamanda zeka bakımından Hüsrev ve Cemşîd gibi tarihi ve mitolojik karakterlerle karşılaştırılmış ve üstün tutulmuştur.

Sipihr-i ‘ilm ü fazluñ âftâb-ı mâh-dîdârı
Serîr-i milk-i nazmuñ Hüsrev ü Cemşîd-‘ünvânı NE. K 13-12
IV. Mehmet

Burada da padişahın aklı ve dikkati parlaklık bakımından güneşe benzetilerek övülmüştür. Buna göre padişahın ilmi, aklı ve zekâsı güneşin dünyayı aydınlatması gibi feyiz kaynağıdır.

Re'y-i derrâkine hûrşîd desem olmaz mı
Etdi yerden göğe dek âlem-i imkânı çerâğ Ş.G. K 14-20
III. Selîm

2. 1. 2. 5. İnanç-İman

Padişahın halifelik makamından gelen dini bir kimliğinin olması yanında aynı zamanda dindar olması da söz konusudur. Burada padişah, inancının kuvvetli olması neticesinde gayb âleminin dostu ve Allah elinin kılıcı olmaktadır. Halifelik, dini kimliği olan bir makam olduğundan dolayı şair burada padişahın hem dindarlığını hem de halifelik makamını övmektedir.

Âferin seyf-i yedullâh kim negeh-i tîgüñe
Eyledüñ girdâb-ı bahr-ı hûn-ı a’dâdan kırâb F.K. K 5- 44
IV. Murat

Serây-ı şeş-cihetin şâh-ı cümletü’l-mülkü
Ricâl-ı âlem-i gaybın nedîm-i dem-sâzı N.K. K 8-32
4. Murad

Ser-te-ser nûr-ı du'â sırr-ı Hudâsın hakkâ
Eyledin taht-ı felek-mesned-i Osmânı çerâğ Ş.G. K 14-34
III. Selîm

‘Alem-efrâz-ı dîn ki şemşîri
Çâk ider zehre-i Nerimânı NE. K 8-21
IV. Murat

Bahâr-ı saltanat baht-ı cüvân-ı dîn ü devletdir
Rasad-bînân-ı seyre muntazırdır devr-i eyyâmı Ş.G. K 18-8
III. Selîm

Kılıçla feth eder âfâkı dâver-i maşrık
Kılıçdır âyet-i a'lâ-yı râyet-i Mansûr Ş.G. K 20-5
III. Selîm

Padişah, şair tarafından dini vasıflarının çok olması yönüyle övülmüştür. Padişah bu gibi beyitlerde ermişlik mertebesinde gösterilerek yüceltilmiş ve övülmüştür.

Hisâr-ı nüh-feleğin şehriyâr-ı mansûru
Şehân-ı taht-nişînin server-i ser-efrâzı N.K. K 8-33
4. Murad

Bu beyitte de padişah övülürken Hz. Hızır, Mevlana hatta Hz. Muhammet gibi dini hüviyeti olan kişiler ve peygambelere benzetilerek denk tutulmuştur.

Evvelim cümle-i pür-zürûrunu Hızr-ı Tevfik
Âhirîn ma'reke-i Rüstem-i destân etmiş N.K. K 9-5
4. Murad

Şehenşâhâ peyember-mesnedâ sensin o server kim
Gelir her yüzde bir İslâma etmek çün mededkârî Ş.G. K 15-26
III. Selîm

Süleymân-ı zamân olduğun izhâr etdin âfâka
Edip rû-pûş kabr-i Pîri ya'nî Monla Hünkârı Ş.G. K 15-30
III. Selîm

Padişahın dini inancı, imanı övülürken bütün bunların sonunda ortaya çıkması beklenen önemli sonuçlardan biri de tevazudur. Aşağıdaki beyitte şair padişahı bayram namazındaki dindar ve mütevazı duruşuyla övmüştür.

Bu şân-ı kevkebeyle bir de gördüm hâke yüz sürdü
Meğer takbîle gelmiş dâmen-i sultân-ı İslâmı Ş.G. K 18-5
III. Selîm

2. 1. 2. 6. Tasvir

Aşağıdaki beyitlerde şair padişahı bir bayram günü tüm ihtişamıyla namaza giderken görmüş ve onu gerek kıyafetiyle gerekse de dış görünüşle yüceltip övmüştür.

Sabâhu'l-îd gördüm şâh-ı hûrşîd-i gül-endâmı
Geyinmiş dûşuna bir câme-i gülgûn-ı bayrâmî Ş.G. K 18-1
III. Selîm

Benekli bir kabâ-yı âsumângûnu olup lâbis
Kevâkibden aceb üşkûfezâr olmuşdu endâmı Ş.G. K 18-4
III. Selîm

2. 2. Sadrazam Övgüsü

2. 2. 1. Yöneticilik Bakımından

2. 2. 1. 1. Devlet Adamlığı

Aşağıdaki beyitlerde sadrazamın devlet adamlığı, devletin kendisini ve bulunduğu makamı yücelttiği, aydınlattığı, süslediği ifade edilerek övülmüştür. Buna göre sadrazam devletin hükmünü göklere çıkarmış, makamı şereflendirmiştir. Sadrazamlık makamı, daha önce bu kadar seçkin bir vezir daha görmemiştir.

Yine bir dâver-i hâtemle çıkardı feleğe
Hükm-i tuğrâyı şehinşâh-ı kader-istiklâl N.K. K12-3
Mehmet Paşa

Lâmekân-pâye felek-sâye vezîr-i â'zam
Arş-ı pîrâye-cihân dâver-i pâkize-şu'ûn N.K. K17-10
Salih Paşa

Dîvân-ı hümâyûna şeref virmedi el-hak
Zâtuñ gibi bir sadr-ı cihân bihter-i 'âlem NE. K20-27
Köprülü Mehmet Paşa

Müsteşâr-ı dîn ü devlet iftihâr-ı saltanat
Zîb-i şevket zîver-i sadr-ı mu'allâdur gelen NE. K18-7
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Sadrazamların devlet adamlığı, makama gelmeleriyle devletin şerefini yükseltmelerinden bahsedilerek övülmüştür. Burada sesleniş devletin yönetildiği yeredir.

Müjde ey eyvân-ı dîvân-hâne-i hâkân-ı Rûm
Pâyeni teşrîfe bir gâzi dilâverdir gelen N.K. K11-2
Kemankeş Kara MustafaPaşa

Tâze revnâk bulsa dîvân-hâne-i devlet n'ola
Saltanat-pîrâ vezîr-i kâr-fermâdur gelen NE. K18-5
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazam, makama gelmesiyle rakip devletlerin takındığı korku dolu tutum anlatılarak övülmüştür. Sadrazam o kadar kuvvetli bir devlet adamıdır ki göreve gelmesi rakip devletleri korku içinde bırakmıştır.

Dûş-ı pâkinde görüp hil'at-ı şâhenşâhı
Dest ü dâmânına yüz sürdüler erbâb-ı düvel N.K. K19-7
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de devlet adamlığı övülürken sadrazamın kendi makamının kadimliği ve eskiliğinden bahsedilmiştir. Buna göre sadrazamın ezelden beri bu makama geleceği kader tarafından zaten yazılmıştır.

Sadr-ı a'zâm ki bu ünvân ile menşûrunda
Yazmış elkâbını tuğra-keş-i divân-ı ezel N.K. K19-8
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Sadrazamlar, aşağıdaki beyitlerde iktidarlarının yüceliği ve azametli devlet adamlıkları anlatılarak övülmüştür. Buna göre övülen sadrazam o kadar yüce ve iktidar sahibi bir devlet adamıdır ki, cihanın bütün güçlü devlet adamları onun karşısında kıyam halinde beklerler.

Ayrıca sadrazam o kadar iktidar sahibidir ki büyük bir hengâmeyle esen rüzgâr, onun iktidar ağacının bir yaprağını bile kıpırdatamaz. Yine sadrazam iktidarı sayesinde birçok insanı makam sahibi yapmıştır.

Ol mihr-i cihân-tâb-ı sa'âdet ki derinde
Ber-pâ niçe hâkân-ı bülend-ahter-i 'âlem NE. K20-11
Köprülü Mehmet Paşa

Ger itse eser kuvvet-i temkîni dırahtun
Bir bergini tahrîk idemez sarsar-ı 'âlem NE. K20-17
Köprülü Mehmet Paşa

Düşse deryâya eger 'aks-i 'ulüvv-i câhı
Kadr-i heftüm- pedere hande ider dürr-i yetîm Ş. K7-16
Gürci Mehmet Paşa

Niçe biñ âdemi bu devlet-i ‘Osmânide
Eylemişsin big ü paşa vü sipâhî vü za‘îm Ş.K7-31
Gürci Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın, ülkedeki karışıklık ve fitneyi devlet adamlığının yüceliğiyle gidermesi delil gösterilerek övülmüştür. Ülke içinde fitne ve karışıklık kalmamış, insanlar rahat içinde yaşamışlardır.

Havfüñle güriz eyledi hep fitne cihândan
Pür emn ü safâ olmada huşk ü ter-i ‘âlem NE. K20-23
Köprülü Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın devlet adamlığı, çok seçkin olması açısından övülmüştür. Buna göre vezir, o kadar seçkin ve yüce bir devlet adamıdır ki. Yıldızlar kadar yüksek mertebedeki kişilerin güneşidir yani onun akranları yıldız ise kendisi güneştir; diğer yıldızlar yani akranları, ışığı ve feyzi övülen sadrazamdan alır.

Sadr-ı devlet-nişîn vezîr-i güzîn
Ki odur mihr-i kevkeb-i akrân Ş. K9-14
Gürci Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitlerde sadrazamların devlet adamlığı, ülkedeki işleri düzene bağlaması ve darda kalan memleketin yardımına yetişmesi ve becerikliliği bakımından övülmüştür. Buna göre onun zamanında insanlar o kadar rahat ve huzur içinde yaşarlar ki derdinden ağlayan kimse kalmamıştır. Yine sadrazam o kadar becerikli ve işler düzene sokan bir devlet adamıdır ki onun zamanında garez ortadan kalkmış ve birbirine fikir bakımından zıt olan herkes tek bir fikirde birleşmiştir.

Bildirip kâfire haddin taraf-ı saltanata
Eyledin nusret ile atf-ı inân hôş geldin N.K. K27-27
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Ağlamaz kimse zamânında meğer kim gâhi
Ebr-i giryân ede keff-i keremi gâh-ı nevâl N.K. K12-30
Mehmet Paşa

‘Adlüñle salduñ ‘âleme bir ittihâd-ı nev
Ezdâdu eyledüñ o kadar kîneden beri NE. K19-30
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de sadrazamın devlet adamlığı seleflerine üstün tutularak övülmüştür. Buna göre sadrazam o kadar büyük bir devlet adamıdır ki ondan önce gelen nice sadrazam arasında en üstünü ve ameli temiz olanı budur.

Nice benzer sana hükkâm-ı selef kim hâlâ
Sensin ey dâver-i dânâ-dil ü pâkîze-amel N.K. K19-23
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın devlet adamlığı, halk tarafından çok sevildiği ve onların gözünde çok kıymetli bir yönetici olması yönüyle övülmüştür. Buna göre sadrazam o kadar sevilen ve merhametli bir devlet adamıdır ki halk her zaman ona dua eder, bu dualar arşa kadar yükselir.

Dâd-âver-i erham ki çıkar arşa du’ası
Hengâm-ı teveccühde kulûb-ı fukaradan N.K. K12-25
Sofi Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitlerde de sadrazamlar devlet adamlığındaki yetenekleri ve ülkeyi düzene sokmaları bakımından övülmüşlerdir. Sadrazam aldığı kararlarda asla yanlış yapmayan biridir. Aynı zamanda onun zamanında insanlar bolluk ve bereket içinde yaşamaktadırlar. Bu bakımdan sadrazamların devlet adamlıkları zeka bakımından Aristo’ya, iktidar ve iyi devlet adamı olma bakımından ise İskender’e benzetilerek övülmüştür.

Tedbîr-i memâlikte Aristo gibi sâ’ib
Teshîr-i vilâyetde Sikender-fer-i ‘âlem NE. K20-12
Köprülü Mehmet Paşa

Yine devletle safâ geldüñ eyâ ‘ıyd-ı kerîm
Yâ sahâbe’l-hayr ey sufre-keş-i nâz u na’îm Ş. K7-1
Gürci Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitlerde sadrazamların devlet adamlığı, yeteneği ve aldığı kararların çok yerinde olduğu söylenerek övülmüştür. Buna göre sadrazam o kadar kuvvetli ve akıllı bir devlet adamıdır ki makamını yönetirken aldığı kararlar herkes tarafından takdir edilmektedir. Aynı zamanda sadrazam İbn-i Sina ve Aristo'ya benzetilerek övülmüştür.

Sadr-ı sâhib-azâmet hazret-i Ahmet Paşa
K'olmuş etvârı pesendîde-i şâh-ı a'del N.K. K19-14
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Bû Alî-dâniş Aristô-yı Sikender-hareket
Dâver-i âdil ü düstûr-ı pesendîde-fi'âl N.K. K12-21
Mehmet Paşa

Zihî vezîr-i Aristô-meniş ki sözlerinin
Nizâm-ı devlete her harfi bir kitâb olmuş N.K. K18-22
Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitlerde sadrazamlar, şanının yüceliği ve iyi bir devlet adamı olması açısından Hz. Süleyman'ın veziri olan Âsaf'la denk tutularak övülmüştür. buna göre böyle büyük bir vezir ancak Hz. Süleyman devrinde görülmüştür. Yine sadrazam Âsaf kadar yetenekli ve devlet adamlığının parlaklığı Âsaf kadar yücedir.

Gördü bir âsaf-ı zîşânı Süleymân-ı zaman
Sadr-ı iclâle sezâ hâtem-i ikbâle mahal N.K. K19-2
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Sipihr-kevkebe pâşâ-yı Âsaf-isti'dâd
Ki emri muhteri'-i rây-ı müstetâb olmuş N.K. K18-19
Mehmet Paşa

Müjde kim zînet-fezâ-yı milk-i dünyâdur gelen
Âsaf-ı pîrâye-bahş-ı sadr-ı a'lâdur gelen NE. K18-1
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıda sadrazamın devlet adamlığı, diğer devlet adamlarından üstün tutularak övülmüştür. Buna göre bu kadar kuvvetli bir vezir ne Hz. Süleyman'a nasip olmuştur; ne de İskender bu kadar büyük bir vezir bulabilmiştir. Süleyman'ın veziri Âsaf, İskender'in veziri Hızır'dır. Her ikisi de manevi güçleri olan ilm-i ledün sahibidirler.

Ne Süleymana nasîb oldu ne İskendere lîk
Re'y u tedbirde zâtın gibi sadr-ı ekmel N.K. K19-20
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitlerde de sadrazamlar, devlet adamlığı, devlete nizam vericiliği, ailesinin asaleti, insaf ve merhameti bakımından Âsaf ve Nizamü'l-Mülk'e denk veya üstün tutulmuşlardır. Buna göre sadrazamların devlet adamlığı o kadar üstünür ki onların zamanında, Nizamü'l-Mülk'ün iyi yönetimi hatırlanmaz bile. Yine Devleti yönetmedeki hassas ve tedbirli tutumları, Nizamü'l-Mülk'ten kat kat üstündür. Aynı zamanda, Nizamü'l-Mülk ve Âsaf asla onların yüceliğine yetişemezler.

Nazm-ı devlet nakd-ı rif'at dûdmân-ı ma'delet
Âsâf-ı ekrem Nizâmü'l-Mülk-i ekberdir gelen N.K. K11-11
Kemankeş Kara Mustafa Paşa

Devletinde kim anar şimdi Nizâmü'l-Mülkü
Ki sen andan bize ey mülk-sitân hoş geldin N.K. K27-23
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Hem Nizâmü'l-Mülke gâlib dikkât-i tedbîr ile
Hem kemâl-i cûd ile Hâtemden eshâdur gelen NE. K18-8
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Görmedik gerçi ki Âsafla Nizâmü'l-Mülkü
Gerçi anlar da cihânı komamışlar mühmel N.K. K19-19
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamların devlet adamlığı son Büyük Selçuklu Hükümdarı olan Sultan Sencer'le karşılaştırılarak övülmüştür. Buna göre sadrazamın insaf ve merhameti Ali Şir Nevayî'nin ruhunu mahcup etmiştir. Yine Sultan Sencer'in parlak

adı, sadrazamların devlet adamlıklarının büklüğü sayesinde kaybolmuş, Hüseyin Baykara'nın yüce unvanı da övülen sadrazamlar sayesinde elinden alınmıştır.

Şermendedir ol dâdgerin rûh-ı Alî Şîr
İkbâline nisbet kerem-i Bâykarâdan N.K. K12-30
Sofi Mehmet Paşa

Revnak-rübâ-yı kevkebe-i pûr-ı Baykara
Güm-nâm-sâz-ı debdebe-i rezm-i Sencerî NE. K19-9
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitlerde de sadrazamların devlet adamlıkları, İskender'le karşılaştırılarak veya üstün tutularak methedilmiştir.

İskendere dâğ-ı dil olan âb-ı hayâtın
Serçeşmesi ol bâdiyeden hayli cudâdır N.K. K14-67
Hezarpâre Ahmet Paşa

Sedd-i ye'cuc eylemiş erkân-ı rafza himmetin
Şehr-i dârü'l- mülk-ı Rûma bir Sikenderdir gelen N.K. K11-8
Kemankeş Kara Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitlerde de sadrazamların devlet adamlığı; yücelik, üstün mertebe vs yönünden İran mitolojisindeki kahramanlara denk tutularak övülmüştür.

Kahraman-kevkebe Cem mertebe Dârâ-haşmet
Asuman-pâye hümâ-sâye adîmü'l-emsal N.K. K12-17
Mehmet Paşa

Neyleyem medhe müsta'id kıldı
Hüsn-i teşrîf-i Kahramân-ı zamân Ş. K9-13
Gürci Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de sadrazamların devlet adamlığı; İran mitolojisindeki kahramanlardan Behmen ve Dara'dan üstün tutularak övülmüştür. Buna göre meşhur kahramanlar olan Behmen ve Dara sadrazamın ayağına yüz sürmek, bağlılıklarını bildirmek için gelmişlerdir.

Hazret-i Paşa-yı Ahmed nâm kim ta'zîm ile
Pâyine yüz sürmege Behmen ya Dârâdur gelen NE. K18-6
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

2. 2. 1. 2. Savaşçılık

Aşağıdaki beyitlerde sadrazamların savaşçılığı, zaferler kazanan biri olarak gösterilir ve bu şekilde övülür. Buna göre sadrazamlar övülürken yetenekli ve kuvvetli savaşçı kimlikleri ön plana çıkarılır. Yine uzun zamandır zaferlere aç kalan devletin, sadrazamın gelişinden sonra coştuğu ve zaferlerin su gibi aktığı ifade edilerek övme yapılmıştır.

Müjde ey sadr-ı vezâret kim o dâverdir gelen
Sadr-ı â'zam ya'ni serdâr-ı muzafferdir gelen N.K. K11-1
Kemankeş Kara Mustafa Paşa

Akdı seylâb-ı zafer esdi nesîm-i nusret
Birbirine diyerek katre-zenân hoş geldin N.K. K27-17,
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte şair sadrazamı Venediklilere galebe çalması bakımından övmüştür. Sadrazamın savaşçılıktaki azametinin yanında Venediklilerin gücünün lafı bile olmayacağını söyleyerek övmüştür. Buna göre sadrazam o kadar kuvvetlidir ki aslanlar bile sadrazamın pençesinden kahrolmaktadır. Bu iktidara ve azamete rağmen Venediklilerin sadrazama kafa tutmaları şairi şaşırtmış ve kızdırmıştır.

Ne köpektir Venedik kâfiri hâlâ kim ulur
Şirler pençe-i kahrında giriftâr u zebûn N.K. K17-46
Sâlih Paşa

Aşağıdaki birinci ve ikinci beyitlerde sadrazamın savaşçılığı övülürken, onun savaşçılığı ve ordusunun kuvvetini gören düşmanın korkması ve barışa razı olmak zorunda kaldığı belirtilmiştir. Üçüncü beyitte Sadrazamın savaşçı kişiliği, erkek aslana benzetilerek de övülmüştür. Buna göre sadrazamın ordusunun gürültüsünü duyan düşmanın iki şansı vardır: Ya kaçıp gidecek; ya da mecburen barışa razı olacaktır.

Saldı tîguñ şimdi bir dehşet derûn-ı düşmene
Yâ güriz elbetde ya sulh u müdârâdur gelen NE. K18-24
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Sulh-ı nâçâra rızâ gösterdi gördü üstüne
Bir senin gibi kavî hasm-ı tüvangerdir gelen N.K. K11-24
Kemankeş Kara Mustafa Paşa

Sensin o nerre sîr-i vegâ kim mehabetüñ
Eyler esîr-i lerze-i dehşet gazanferi NE. K19-27
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın savaşçı kişiliği, düşmanlarının gözüyle anlatılarak övülmüştür. Buna göre sadrazam o kadar azametli bir savaşçıdır ki onun çevik ve güzel atı düşmanın gözüne bir ejderha gibi görünmektedir.

Sürdükçe semendin görinür dîde-i hasma
Zin-puş ile bir ejder-i anka-per-i ‘âlem NE. K20-20
Köprülü Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın savaşçılığı, düşman askerine boyun eğdirme kastedilerek methedilmiştir. Buna göre savaş meydanlarının kahramanı olan sadrazamın önünde dünyanın bütün savaşçı ve komutanları secde eder ve aman diler

O şecî’ü’l-masâf kim hasmı
Cümle ser der-i sücûd-ı hâk-i amân Ş. K9-17
Gürci Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de Sadrazamın savaşçılığı, İran mitolojisindeki Ruyinten karakteri kastedilerek övülmüştür. Buna göre düşman askerlerinin her biri Ruyinten gibi tunç vücutlu zırhlı dahi olsalar yine de sadrazamın savaşçılığıyla baş edemez, rezil-rüsva olurlar.

Hasm-ı dûnuñ leşker-i Rûyinten olsa ser-te-ser
Cenk ile her vech ile elbetde rüsvâdur gelen NE. K18-23
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Bir hamlene getürmeye tâkat güriz ide
Rûyinten olsa hasmuñ eger cümle leşgeri NE. K19-29
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitlerde ise sadrazamın savaşçılığı, İran mitolojisinin meşhur kahramanı olan Rüstem'le denk tutularak övülmüştür.

Her ne hasma 'atf-ı himmet eyledüñse der-kazâ
Gâfil olma Rüstem-i meydân-ı heycâdur gelen NE. K18-22
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Bu zûr-ı Rüstemâne ki zâtuñda var senüñ
Kimdür ki eyleye saña fikr-i berâberî NE. K19-28
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Rüstem gibi bir hamlesine tâb getürmez
Olsa ne kadar düşmeni zûr-âver-i 'âdem NE. K20-19
Köprülü Mehmet Paşa

Rüstem-ecdâd-ı vegâ-pîşe-i bî- hem-pâ kim
Besdür ol merd-i hünermende dem-i ceng-i 'azîm Ş. K7-17
Gürci Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitlerde sadrazamların savaşçılığı Hz. Ali'nin savaşçılık özelliğine denk tutularak övülmüştür. Sadrazamın düşmana karşı kazandığı zafer, Hayber'in fethine benzetilerek övme yapılmıştır. Yine sadrazamın savaşçılığı övülürken Hz. Ali'nin savaşçılığına denk tutulmuş, bu güçle İskender'i mahvedeceği vurgulanmıştır.

Ol haydâr-ı meydân-ı şecâ'at ki revâdur
Dûşında siper olsa meh-i enver-i 'âlem NE. K20-10
Köprülü Mehmet Paşa

İtdüñ nice kıllâ'ını ber-bâd düşmenüñ
Kim añdurur metâneti sahti-i Hayberi NE. K19-3
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Haydar-ı neberd şîr-dilâ pâk-gevherâ
İy mahv iden zühûrı şükûh-ı Sikenderi NE. K19-26
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitlerde Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa zamanında Girit fetholunduğu için sadrazam "Fatih-i Girit" sözüyle övülmüştür. aynı zamanda başka yerleri de fethetmesi başka beyitlerde de gösterilerek methedilmiştir. Aynı zamanda şerefiyle âlemleri yücelten ve düşman saflarını yarıp geçen olarak nitelenmiş ve bu şekilde övülmüştür. Burada savaş meydanı göz önüne alınacak olursa alem kelimesi bayrak olarak da ele alınabilir.

Hem-nâm-ı server-i dü cihân Fâtih-i Girid
Yektâ dîlir-i ma'reke-pervâz-ı safderi NE. K19-11
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Hem-nâm-ı şehenşâh-ı rüsül Fâtih-i Efrenc
Yektâ 'âlem-efrâz-ı cihân safder-i 'âlem NE. K20-9
Köprülü Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın savaşçılığı, yeni vilayetler fethetmesi açısından İskender'le denkleştirilerek methedilmiştir.

Tedbîr-i memâlikte Aristo gibi sâ'ib
Teshîr-i vilâyetde Sikender-fer-i 'âlem NE. K20-12
Köprülü Mehmet Paşa

Bu beyitte de sadrazamın savaşçı kişiliği methedilirken devlet yönetimine sesleniliyor. Savaşlarda başarılar kazanıp gazi mertebesi alan sadrazamın gelmesiyle devletin şanı yükselecektir.

Müjde ey eyvân-ı dîvân-hâne-i hâkân-ı Rûm
Pâyeni teşrîfe bir gâzi dilâvedir gelen N.K. K11-2
Kemankeş Kara Mustafa Paşa

2. 2. 1. 3. Adalet

Aşağıdaki beyitte sadrazamın adaleti temsili olarak vezirlik makamına; dolayısıyla da diğer devlet adamlarına müjde verilerek methedilmiştir. Çünkü gelen çok adaletli bir devlet adamıdır.

Müjde ey sadr-ı vezâret kim o dâverdir gelen
Sadr-ı â'zam ya'ni serdâr-ı muzafferdir gelen N.K. K11-1
Kemankeş Kara Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın adaleti, adalete ve devlete nizam vermesi yönünden övülmüştür. Bu bakımdan Hz. Süleyman'ın veziri Âsaf ve meşhur vezir Nizamü'l-Mülk'le karşılaştırma yapılmıştır. Aynı zamanda sadrazamın soylu adaletli sayesinde devletin nizam bulduğu anlatılarak sadrazamın adaleti övülmektedir. Onun sadrazamlığa gelmesi devlet için çok büyük bir kazanç olduğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda adaletli olması ve soyluluğu bakımında Nizamü'l-Mülk ile denkleştirilmiştir.

Nazm-ı devlet nakd-ı Rif'at dûdmân-ı ma'delet
Âsâf ekrem Nizâmü'l-Mülk-i ekberdir gelen N.K. K11-11
Kemankeş Kara Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın adaleti, selefleriyle karşılaştırılarak övülmüştür. buna göre sadrazamdan evvel nice devlet adamları bu makamda bulunmuş; ama bunların arasındaki en adaletli devlet adamı adı geçen sadrazamdır.

Nice benzer sana hükkâm-ı selef kim hâlâ
Sensin ey dâver-i dânâ-dil ü pâkîze-amel N.K. K19-23
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın adil kişiliği, devletin şanını yükseltmesi bakımından övülmüştür. Buna göre sadrazamın bu makama geçeceği bizzat kader tarafından –dolayısıyla Allah'ın iradesiyle- yazılmıştır. Aynı zamanda mertebesi tarif edilemeyecek kadar yüksek olan sadrazamın da yine cömertliği övülmüştür.

Yine bir dâver-i hâtemle çıkardı feleğe
Hükm-i tuğrâyı şehinşâh-ı kader-istiklâl N.K. K12-3
Mehmet Paşa

Lâmekân-pâye felek-sâye vezîr-i â'zam
Arş-ı pîrâye-cihân dâver-i pâkize-şu'ûn N.K. K17-10
Sâlih Paşa

Başka bir beyitte sadrazamın âlim kişiliğinin yanında adaleti de övülmüştür. Övme işi İbn-i Sina ve Büyük İskender'le karşılaştırılarak yapılmıştır. Buna göre âlim kişiliği ve adaleti o kadar üstündür ki hareketleriyle İbn-i Sina, İskender'i ve Aristo'yu bile şaşırtır.

Bû Alî-dâniş Aristô-yı Sikender-hareket
Dâver-i âdil ü düstûr-ı pesendîde-fi'âl N.K. K12-21
Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de sadrazamın adaletli devlet adamlığı, çevreye ışık saçar gibi gösterilerek övülmüştür. Buna göre sadrazamın adaletinden gelen yücelik yüzüne yansımıştır.

Pinhan sözinde nükte-i barik-i sad hikem
Zahir yüzinde barika-i nûr-ı dâveri NE. K/19-15
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitlerde sadrazamların devlet adamlığı halk tarafından sevilme yönüyle övülmüştür. Buna göre sadrazamların adaletli kişilikleri ve yaptıkları güzel işler halk tarafından çok beğenilip takdir edilmektedir. Yine halk sadrazamlara, adaletlerinden ve ülkeyi bu doğrultuda yönetmelerinden dolayı sürekli dua etmektedir. Ayrıca sadrazamlar o kadar sevilen ve adaletli devlet adamlarıdır ki onların halka verdikleri emirler zahmetsiz görülür ve sevilerek yerine getirilir.

Lâyık mıdır ey hâce-i bâzâr-ı adâlet
Âlem pür olup möhre-furûşân-ı du'âdan N.K. K12-38
Sofi Mehmet Paşa

Sadr-ı sâhib-azâmet hazret-i Ahmet Paşa
K'olmuş etvârı pesendîde-i şâh-ı a'del N.K. K19-14
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Ol dâver-i bahşende ki gencîne-i lutfu
Bî renc-i taleb nakd-ı kef ü ceyb-i gedâdır N.K. K14-49
Hezarpâre Ahmet Paşa

Dâd-âver-i erham ki çıkar arşa du'ası
Hengâm-ı teveccühde kulûb-ı fukaradan N.K. K12-25
Sofi Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitlerde de sadrazamların adaleti kusursuz temin etme ve her tarafa yaymaları övülmektedir. Buna göre sadrazamlar herkesin hakkını ayrım ve haksızlık yapmadan adaletli bir şekilde adilce dağıtırlar. Bununla beraber onların adaletleri, korunmaya ve adalete muhtaç olan halkı korur ve kollar.

Bahşiş-âmûz-ı kerem Hazret-i Sâlih Paşa
Ki der-i devlet idi maksem-i erzâk-ı butûn N.K. K17-15
Sâlih Paşa

İy vezîr-i ma'delet-güster ki tab'-ı pâk ile
Hıfz-ı 'âlem dâ'im ahvâl-ı re'âyadur gelen NE. K18-20
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de sadrazamın adaleti, adaletiyle meşhur olan sahabe halifelerden Hz. Ömer'le denkleştirilerek methedilmiştir. Buna göre sadrazam, o kadar adaletli bir devlet adamıdır ki, onun bu güzel adaleti sayesinde yaşanan bu dönem Hz. Ömer'in devrine dönmüştür.

Avd eyledi adl-i Ömerî âleme hâlâ
Düstûr-ı mübârek-pey ü ferhunde-likâdan N.K. K12-20
Sofi Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın adaleti, insanlar arasındaki anlaşmazlıkların çözümü ve yine insanlar arasındaki, zıtlıkları giderme yönüyle methedilmiştir. Onun adaleti sayesinde birbirine muhalif olan görüşler ortadan kalkmış ve tam bir birlik sağlanmıştır.

'Adlüñle salduñ 'âleme bir ittihâd-ı nev
Ezdâdı eyledüñ o kadar kîneden beri NE. K19-30
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın devlet adamlığı cihana adalet ile nizam vermesi yönüyle methedilmiştir. Yine sadrazamın adaleti o kadar yücedir ki onun zamanında milletin aklına devlete sitem etmek bile gelmez.

Virdüñ cihâna dâd ile bir intizâm kim
Gelmez zebâne bir dahı nâm-ı sitem-geri NE. K19-32
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

2. 2. 2. Kişilik Bakımından

2. 2. 2. 1. Huy ve Tabiat

Aşağıdaki beyitte sadrazamın kişiliği övülürken âlemleri yücelten, eşsiz biri olarak nitelendirilmiştir.

Hem-nâm-ı şehenşâh-ı rüsül Fâtih-i Efrenc
Yektâ ‘âlem-efrâz-ı cihân safder-i ‘âlem NE. K20-9
Köprülü Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın kişiliği, yanında duran kişilerin de onun sayesinde yükseldikleri vurgulanarak övülmüştür. Buna göre sadrazamın kişiliği o kadar yücedir ki ayaklar altındaki bir kişi onun yanında altın ve gümüş değerine ulaşır.

Ber-murâd eyleyen erbâb-ı dili sensin kim
Kıymet-i hâk ile yanuñda ber-â-ber zer ü sîm Ş. K7-30
Gürci Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın sağlam ve olgun karakteri bir filozofa benzetilerek övülmüştür.

Eyledi nazre-i evvelde hakîm-i zâtın
Feylesôfâna ki sundu felegin nabzına el N.K. K19-21
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de sadrazamın kişiliği, soyunun asaleti ve yüceliği vurgulanarak övülmüştür. Buna göre sadrazam çok asil ve temiz tabiatlıdır. Hatta onun manevi sarayının kapısında melekler bekler.

O hâne-zâd-ı fütüvvet ki perr ü bâl-i melek
Serây-ı ismetinde perde-pûş-ı bâb olmuş N.K. K18-21
Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın kişiliği, onun nur yüzlülüğü, dolayısıyla günahsızlığı vurgulanarak övülmüştür. Sadrazam o kadar temiz tabiatlı ve günahsızdır ki gecenin karanlığında bile yüzü nurla aydınlanır.

Leyle-i kadr-i sa'âdetdir o semmûr-ı siyâh
Vech-i pâkindir o şebde görünen nûr-ı mübîn N.K. K16-21
Sâlih Paşa

Sadrazamın kişiliği aşağıdaki beyitte mucize düzen tanımlaması yapılarak övülmüştür. Yüksek karakteri ve temiz tabiatı keramet göstermeden de öte mucizeler gösterir. Mucize göstermenin peygamberlere ait olduğu düşünülürse burada sadrazam peygamberlerle denkleştirilmiştir de denebilir. Aynı zamanda sadrazamın sanatçı kişiliği de övülmektedir.

Sâhir-i mucize perdâz u hôş âyende edâ
Tâze-gû şâ'ir-i hôş-lehce suhendân-ı güzîn N.K. K16-26
Sâlih Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın kişiliği övülürken onun derecesinin yüksekliğinin tanımlanamayacak kadar yüce olduğu vurgulanmıştır. O kadar yüce bir kişiliğe sahiptir ki ona atfedilecek bir mertebe yine ona az gelecektir. O, bu makamın süsüdür. Sadrazamlık makamı, onun lekesiz, tertemiz kişiliği sayesinde yücelmiştir.

Lâmekân-pâye felek-sâye vezîr-i â'zam
Arş-ı pîrâye-cihân dâver-i pâkize-şu'ûn N.K. K17-10
Sâlih Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın parlak kişiliği sabahın ilk ışıklarıyla denkleştirilerek övülmüştür. Sabahın ilk ışıkları yeni bir günün ve yoğun bir karanlığın son bulduğunun müjdecisidir. Buna göre sadrazam da temiz ve asil kişiliği sayesinde devletin ve insanların üstüne güneş gibi doğmuştur. Aşağıdaki beyitte verilen "şenlik bayramının aydınlığı, feyiz âleminin seheri, saadet nevruzunun günü, kutlu kadir gecesi" sadrazama verilen sıfatlardır. Şair, sadrazamın kişiliğini överken bu sıfatlardan faydalanmıştır.

Gurre-i îd-i meserret seher-i âlem-i feyz
Rûz-ı nevrûz-ı sa'âdet şeb-i kadr-i meymûn N.K. K17-12
Sâlih Paşa

Aşağıdaki beyitte şair, sadrazamı, cömertlik ve iyilikseverliğine dikkat çekerek övmüştür. Beyitte şair kendine de pay çıkarmış, sadrazamın meşhur olmasında kendi övgü dolu sözlerinin de payı olduğunu ima etmiştir.

Bir benim gibi senâ-gûyu suhenle meşhur
Bir senin gibi kerem-kâr-ı keremle meşhun N.K. K17-54
Sâlih Paşa

Aşağıdaki beyitlerde sadrazamın kişiliği, bulunduğu makamın şerefini yükseltmesi ve kişiliğinin seçkinliği belirtilerek övülmüştür. Sadrazamın kişiliği o kadar yücedir ki onun bu makama gelmesi Divan-ı Hümayun'u şereflendirmiş, yüceltmiş ve makama yeni bir güzellik getirmiştir.

Dîvân-ı hümâyûna şeref virmedi el-hak
Zâtuñ gibi bir sadr-ı cihân bihter-i 'âlem NE. K20-27
Köprülü Mehmet Paşa

Tâze revnâk bulsa dîvân-hâne-i devlet n'ola
Saltanat-pîrâ vezîr-i kâr-fermâdur gelen NE. K18-5
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitlerde de saraya ayak basmasının, sarayda meydana getirdiği güzel değişiklikler anlatılarak sadrazamı övme yoluna gidilmiştir. Hüzünlü saray onun gelmesiyle neşe ve güzellik bulmuş ve Çin resimlerindeki gibi olağanüstü olmuştur.

Sâye-i kadrin olup cilveger-i ferş-i serây
Buldu teşrîf-i kudumunla letâfet o zemîn N.K. K16-12
Sâlih Paşa

Az zamân içre o firûze serây-ı âlî
Oldu mi'mârî-i lutfunla nigârende-i Çin N.K. K16-13
Sâlih Paşa

Oldu her gûşesi bir kasr-ı Züleyhâ şimdi
Beyt-i ahzân idi evvel o serây-ı dirîn N.K. K16-15
Sâlih Paşa

Aşağıdaki beyitte de sadrazamın temiz tabiatı, asalet sahibi kişiliği methedilmiştir. Buna göre sadrazam o kadar parlak ve temiz bir kişiliğe sahiptir ki onun gelmesiyle gece gündüz gibi aydınlanır.

Düşdü eyyâmına teşrîfi o sâhib-keremin
Devr-i gülden bize ey fasl-ı hazân hôş geldin N.K. K27-6
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Sadrazamın temiz tabiatı ve yüksek karakterinin methedildiği bu beyitte de sadrazamın saçının iki buklesinin misk kokusu sabah rüzgârının güzel kokusuna kaynaklık etmektedir.

Ol mâşita-kârî-i dû-zülfün iki şemîmi
Sermâye-i bûy-ı dem-i müşgîn-i sabâdır N.K. K14-36
Hezarpâre Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de sadrazamın kişiliğinin temizliği methedilmektedir. Buna göre sadrazamın kişiliğinin temizliği devlet idaresinde de kendini göstererek kendine bağlı olan vatandaşlarını da çok iyi muhafaza eder.

İy vezîr-i ma'delet-güster ki tab'-ı pâk ile
Hıfz-ı 'âlem dâ'im ahvâl-ı re'âyadur gelen NE. K18-20
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte Gürci Mehmet Paşa, adından dolayı Hz. Muhammet'le tabiatının temizli bakımından karşılaştırılarak övülmüştür.

Zât-pâk-i Mehemmed ismini Hâk
Eylemiş dîn ü devlete şâyân Ş. K9-15
Gürci Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın kişiliği methedilirken, onun temiz tabiatı ve kuvvetli kişiliği sayesinde halk tarafından çok sevilip takdir edilmesi vurgulanmıştır. Buna göre sadrazam, temiz tabiatı ve ahlakı sayesinde insanların gönlünü kazanmıştır. Yine sadrazamın güzel ahlakı sayesinde halk onun bu makama gelmesini dört gözle ve sabırsızlıkla beklemektedir

Verdin ol tâze nihâl-i gül-i devlet haberin
Ey surâg-ı dil-i gümgeşte dilân hôş geldin N.K. K27-3
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Halk müştak idi teşrîfine Allah bilir
Ey mühim sâz-ı dil-i âlemiyân hôş geldin N.K. K27-14
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

İştiyakınla helâk olmağa az kalmıştık
Hayr-makdem hele ey rûh-ı revân hôş geldin N.K. K27-15
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitlerde ise sadrazamlar övülürken, bazı gök cisimleriyle denk veya üstün tutulmuştur. Buna göre sadrazamın temiz tabiatı ve üstün ahlakı güneşin ışıkları gibi parlaktır. Aynı zamanda güneş yücelik bakımından sadrazamı üstün ahlakı yanında o kadar alçakta kalmıştır ki sadrazamın ayağının altında hasır olmuştur.

Âfitâbın şerefin zâtına hasr etmişler
Gerçi takvîm-nüvîsân-ı perîşân-cedvel N.K. K19-25
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Mir'atı zamîrinin nice tasvîr olunur kim
Başdan başa hûrşîd gibi tâb u cilâdır N.K. K14-57
Hezarpâre Ahmet Paşa

Yâ farkına âvîhte bin akd-ı Süreyyâ
Bir şu'le-i cevvâle-i sîmâb-nümâdır N.K. K14-20
Hezarpâre Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazam yüzünün güzelliği bakımından yüz yapraklı güle benzetilerek övülmüştür. Burada gül, Hz. Muhammet'i temsil ettiğinden dolayı burada temiz ahlak ve güzel kişilik bakımından sadrazam, Hz. Muhammet'e benzetilerek övülmüştür diyebiliriz.

Gül-i sadberg-i cemâlinden olup bûy-âver
Eyledin meclisimiz bag-ı cinân hôş geldin N.K. K27-5
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de sadrazam, temiz kişiliği ve güzel ahlakı bakımından insanları ihya ettiği ve düzeni sağladığı için Hz. İsa'ya benzetilerek övülmüştür.

Can verip mürde-dilân-ı gamı ihyâ etdin
Dem-i Îsî misin ey bâd-ı vezân hôş geldin N.K. K27-2
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın kararlı ve mücadeleci kişiliği övülmüştür. O makama gelmesi için birçok badireler atlatmış ve büyük mücadeleler vermiştir. Yine bulunduğu altın kadar değerli ve parlak makamın parlaklığını sağladığı yani o makamı yücelttiği için sadrazam, güneşe ve aya benzetilerek de methedilmiştir diyebiliriz.

Müjde ey bâlâ-yı zerrin-kürsi-i hurşîd ü mâh
Safder-i nüh-bârgah-ı heft-çâderdir gelen N.K. K11-3
Kemankeş Kara MustafaPaşa

Aşağıdaki beyitte de sadrazam, temiz ahlakı ve güler yüzlülüğü anlatılarak övülmüştür.

Hem zîver-i ahlâk ile hoş zât-ı melek-hû
Hem behcet-i endâm ile meh-peyker-i 'âlem NE. K20-28
Köprülü Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte övme yapılırken, sadrazamın çok muteber bir kişi olduğu anlatılmıştır. Sadrazam o kadar muteber bir kişidir ki Allah bu güvenilir kişiliğe bir ödül olarak güzel bir ahlak ve merhametli bir gönül bağışlamıştır.

Düstûr-ı mükerrem ki Hudâ zâtını itmiş
Envâ'-ı mekârimle kerem-güster-i 'âlem NE. K20-8
Köprülü Mehmet Paşa

2. 2. 2. 2. Sanatçılık ve Sanat Severlik

Aşağıdaki beyitte sadrazam, güzel şiir söyleyen, güzel konuşan ve seçkin, anlamlı söz söyleyen biri olarak tanımlanmış; sanatçılığı ve edebiyatçılığı bu şekilde övülmüştür.

Sâhir-i mucize perdâz u hôş âyende edâ
Tâze-gû şâ'ir-i hôş-lehce suhendân-ı güzîn N.K. K16-26
Sâlih Paşa

Sadrazamın edebiyatçılığı, aşağıdaki beyitte, Çağatayca şiirler yazan ve asıl adı Katibî olan "Mîr Ali Şir"den üstün tutularak övülmüştür.

Ol âsaf ibn-i âsaf-ı devr-i zamâne kim
Lâyık olursa Mîr 'Alî Şîr çâkeri NE. K19-13
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın sanatçı kişiliği yazısının güzelliği delil gösterilerek methedilmiştir. Buna göre sadrazam çok hızlı yazı yazmaktadır. Anı zamanda el yazısı çok güzeldir. İnsanlar şaşkınlık ve hayranlıklarından bu güzel yazıya adeta şaşı bakarlar

Sür'at-ı hâmesi lagziş-figen-i pây-ı nazar
Hüsn-i hattı sebeb-i gıbtâ-i çeşm-i ahvel N.K. K19-12
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

2. 2. 2. 3. Cömertlik

Aşağıdaki beyitte sadrazamın cömertliğinin yüceliği methedilmiştir. Kendisi, divana çıkınca bütün fakir ve düşkünlerin ezgili bir şekilde şükrettikleri şeklinde ifade edilir ve övülür.

Sadr-ı fukarâ-dost ki dîvâna çıkınca
Âlem pür olur zemzeme-i şükür ü senâdan N.K. K12-24
Sofi Mehmet Paşa

Yine aşağıdaki beyitte sadrazamın cömertliğinin bolluğu sayesinde insanların değil fakirlik ve sıkıntı çekmesini, ağlamayı bile akıllarına getirmedikleri ifade edilerek methedilmiştir.

Ağlamaz kimse zamânında meğer kim gâhi
Ebr-i giryân ede keff-i keremi gâh-ı nevâl N.K. K12-30
Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazam cömertliği ve bağışlayıcılığıyla övülmektedir. Buna göre sadrazam, bağışlayıcı, cömert ve fakirlere har defasında bolca yardım edendir.

Ol dâver-i bahşende ki gencîne-i lutfu
Bî-renc-i taleb nakd-ı kef ü ceyb-i gedâdır N.K. K14-48
Hezarpâre Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın cömertliği düşkünlere nimet olması yönüyle övülmüştür. Buna göre sadrazam cömertlikte herkese hocalık yapacak kadar öndedir. Ayrıca cömertliği o kadar boldur ki şişe tıpasındaki bir damla nimet bile fakirlere dua edecekleri kadar bol bir nimettir.

Ol hâce-i mün'im ki sımâtındaki ni'met
Be-dâ'iye endûhte-i zâd-ı fukarâdır N.K. K14-49
Hezarpâre Ahmet Paşa

Bu beyitte Salih Paşa'nın cömertliği; insanlara bağışlamayı, cömertliği öğreten biri olarak gösterilmiş ve bu şekilde övülmüştür.

Bahşiş-âmûz-ı kerem Hazret-i Sâlih Paşa
Ki der-i devlet idi maksem-i erzâk-ı butûn N.K. K17-15
Salih Paşa

Aşağıdaki beyitte de sadrazamın cömertliği, cömertliğiyle tanınmış Hatem'den üstün tutularak övülmüştür.

Hem Nizâmü'l-Mülke gâlib dikkât-i tedbîr ile
Hem kemâl-i cûd ile Hâtemden eshâdur gelen NE. K18-8
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın cömertliği, çok büyük hayır sahibi ifadesi kullanılarak övülmüştür. Sadrazamın cömertliği ve iyi devlet adamlığı sayesinde halk, memlekette bolluk ve refah içinde yaşamıştır.

Yine devletle safâ geldüñ eyâ ‘ıyd-ı kerîm
Yâ sahâbe’l-hayr ey sufre-keş-i nâz u na’îm Ş. K7-1
Gürci Mehmet Paşa

Sadrazam bu beyitte, şaire yaptığı yardımlar ve cömertlik delil gösterilerek methedilmiştir. Şair bunun için sadrazamı övmekte, kendine sadrazamı örnek almaktadır.

Bezl-i ni’metde veli pey-rev-i memdûhumsun
Şeref-i nisbet ile vechi var itsem tekrîm Ş. K7-10
Gürci Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın cömertliği övülürken insanların onun cömertliğine delil olsun diye yemin ettikleri vurgulanarak övme yapılmıştır.

Eshiyâ-yı vüzerâ Gürci Mehemmed Paşa
Ki ider lücce vü kân-cūdına sevgend-i ‘azîm Ş. K7-12
Gürci Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de sadrazamın cömertliği ve yardımseverliği, nice insanları makam ve mertebe sahibi yapması; mal sahibi etmesiyle övülmüştür.

Niçe biñ âdemi bu devlet-i ‘Osmânide
Eylemişsin big ü paşa vü sipâhî vü za‘îm Ş.K7-31
Gürci Mehmet Paşa

2. 2. 2. 4. Âlim Kişilik

Aşağıdaki beyitte sadrazamın zekâsı ve âlim kişiliği Aristo ve İskender’den üstün tutularak övülmüştür. Buna göre sadrazamın ilmi o kadar yüksektir ki Aristo ve İskender bu ilim ve alim kişilik sayesinde sarsılacaklardır.

Bû Alî-dâniş Aristô-yı Sikender-hareket
Dâver-i âdil ü düstûr-ı pesendîde-fi’âl N.K. K12-21
Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte yine sadrazamın âlim kişiliği, çok hikmetli biri olması hasebiyle övülmüştür. Sadrazamın âlim kişiliği o kadar hikmetlidir ki kader, Levh-i Mahfuz'a bir şeyler yazarken sadrazamın âlim kişiliğinden anlam alır.

Sensin ol âlim-i pür-hikmet ü dâniş ki kader
Levh-i mahfûza zamîrinden eder ahz-ı me'âl N.K. K12-41
Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazamın âlim kişiliği, meşhur felsefeciler olan Eflatun ve Aristo'dan üstün tutularak övülmüştür. Sadrazam övülürken Aristo'yu yetiştirdiği ve Eflatun'un da bütün hikmetlerini hakkıyla bildiği anlatılmış ve bu şekilde övme yapılmıştır.

Ey Felâtun-ı hikem-senc ü Aristô-yı reşİd
Ki kazâ kârını re'yinle eder istidlâl N.K. K12-46
Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de sadrazam bilgi ve âlim kişilik yönüyle Aristo ile denkleştirilerek övülmüştür. Buna göre sadrazam Aristo kadar yüksek bir âlimdir. Bundan dolayı söylediği her söz, devleti idare etmek için kullanılan bir kitap olmuştur.

Zihî vezîr-i Aristô-meniş ki sözlerinin
Nizâm-ı devlete her harfi bir kitâb olmuş N.K. K18-22
Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte sadrazam âlim kişiliği yönüyle Kuran'da adı geçen ve ilk yazı yazan peygamber olarak bilinen İdris Peygamber'e benzetilerek övülmüştür. Aynı zamanda sadrazamın âlim kişiliğinden gelen güçlü hükmüne İdris Peygamber de dahil olmuş, onun yönetimine dahil olmuştur.

Düşünce şevk-i temâşâsı sath-ı eflâke
Hâkim-i re'yine İdris hem-rikâb olmuş N.K. K18-24
Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de sadrazamın âlim kişiliği kimsenin onunla fikir bakımından denk olamayacağı kastedilerek övülmüştür.

Bu zûr-ı Rüstemâne ki zâtuñda var senüñ
Kimdür ki eyleye saña fikr-i berâberî NE. K19-28
Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de sadrazamın âlim kişiliği, Aristo'nun ilmiyle denkleştirilerek övülmüştür. Sadrazam, âlim kişiliği sayesinde devleti o kadar güçlü ve akıllı kararlar alarak yönetir ki bu kararlar ve tedbirler Aristo'nun fikirleri gbi yanlışsızdır.

Tedbîr-i memâlikte Aristo gibi sâ'ib
Teshîr-i vilâyetde Sikender-fer-i 'âlem NE. K20-12
Köprülü Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de sadrazamın zekâsı, meşhur filozof Aristo'dan üstün tutularak övüimüştür. Eğer sadrazamın zekâsı ile Aristo'nun ki karşılaştırılacak olursa sadrazama nazaran Aristo'nun bütün tahminleri hatalı, fikri sakat ve görüşü bozuktur denilmiş, bu şekilde övme yapılmıştır.

Olursa eğer fenn-i fesâhat de Aristô
Tahmîni galat fikri sakat re'yi hatâdır N.K. K14-39
Hezarpâre Ahmet Paşa

2. 3. Diğer Paşaların Övgüsü

2. 3. 1. Yöneticilik Bakımından

2. 3. 1. 1. Devlet Adamlığı

Aşağıdaki beyitlerde paşaların devlet adamlığı, iktidarının azameti vurgulanarak övülmüştür. Buna göre Nil Nehri'nden gelen paşa o kadar azametli bir devlet adamıdır ki nehir, paşa rahat gelsin diye kayığının altında çarşaf gibi düzleşmiştir. Paşanın ayağının altına halı gibi sarılmıştır. Yine paşa o kadar kuvvetli ve azametli bir devlet adamıdır ki, paşanın yüksek namını uzaktan duyan kimseler korkudan titrer.

Yahod bir şûh mâ'î mevci hârâ kıldı pâ-endâz
Kudûm-ı zevrak-ı Pâşâ-yı 'ali-câh-ı zî-şâna FK. K7-16
Eyüp Paşa

Bîm-i celâletinle düşer hav-u haşyete
Nâm-ı bülendini işiden kimse dûrdan NK. K22-17
Defterdar Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de paşanın devlet adamlığı, makamına gelmesinin kaderin bir işi olması hasebiyle bulunduğu görevi ne kadar iyi yapan bir devlet adamı olduğunu bildirerek methedilmiştir.

Ey ser-nüvişt-i defter-i erbâb-ı câh kim
Hak eylesin vücûdunu ârî kusûrdan NK. K22-1
Defterdar Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de paşanın devlet adamlığı, makamındaki sağlam yeri ve şanının yüceliği vurgulanarak övülmüştür.

Cenâb-ı hazret-i Kâyim-makâm Paşa-yı zî-şân kim
Fürûg-ı 'adli gâlibdür safâda mâhtâb üzre NE. K23-12
Mustafa Paşa

Burada da paşanın devlet adamlığı âlemlere hükmetme bakımından methedilmiştir. Paşa insanları taltif edici son derece asil bir devlet adamıdır. Devlet adamlığının bu azameti ve güzel iktidarı sayesinde hem seçkin kişilere; hem de âlemlere önderlik etmektedir.

Vezîr-i ehl-nevâza keremverâ sadrâ
Eyâ ser-âmed-i ‘âlem güzîde-i efrâd NE. K24-31
Nişancı ‘Abdi Paşa

Aşağıdaki beyitlerde paşa, devlet adamlığının yüceliği, iktidarı süslemesi ve kuvvetli iktidarı peygamberler ve Kuran-ı Kerim’de geçen kişilerle denkleştirilerek veya üstün tutularak övülmüştür.Buna göre paşanın kayığı Hz. Süleyman’ın tahtına benzetilerek paşanın devlet adamlığındaki azameti vurgulanmış ve bu şekilde övme yapılmıştır. Yine Hz. Süleyman nasıl rüzgara hükmettiyse paşanın da suya hükmedebileceği söylenmiş ve paşanın iktidarı, Hz. Süleyman’la denkleştirilerek övülmüştür.

Bir diğer beyitte de paşanın makamı Hz. Yusuf’un tahtına denk tutularak övme yapılmıştır. Buna göre paşa, Hz. Yusuf gibi güzel ve iktidar sahibidir. Bundan dolayı da tüm Mısırlılar ve Züleyha Hz. Yusuf’un güzelliği ve tahtını seyretmek için nasıl Nil Nehri’nin kenarına dizilmişlerse paşayı seyretmek için Mısır halkı da Nil nehrinin kenarında birikmiştir.

Yine başka bir beyitte de paşanın iktidarı ve devlet adamlığı Zülkarneyn Peygamber’le denkleştirilerek övülmüştür. Hz. Zülkarneyn nasıl Kaydafa’yı suda boğmuşsa, paşa da Mısır halkını kerem denizinde boğmuştur.

‘Azîz-i taht-ı Mısr-ı ‘âtıfet Eyyûp Paşa kim
Vücûdıyla o zevrak beñzedi taht-ı Süleymâna FK. K7-17
Eyüp Paşa

O hükm itdiyse bâda âba cârîdür bunuñ hükmi
Ki ebr-âsâ olup şâmil ‘umûmî lutfı insâna FK. K7-18
Eyüp Paşa

Sikender-veş kesüp ol seddi tufân saldı Mısr içre
Cihân Kaydâfa-veş gark oldı lîkin bahr-ı ihsâna FK. K7-19
Eyüp Paşa

O şevk ile Züleyhâ gibi Nil'e virdiler zînet
Temâşâ içün ol sâhîb-serîr-i mâh-ı Ken'ân'a FK. K7-21
Eyüp Paşa

Aşağıdaki beyitlerde paşaların devlet adamlığı gök cisimleriyle denkleştirilerek veya onlardan üstün tutularak övülmüştür. Buna göre paşanın devlet adamlığındaki vakarlığı ve istikrarının devamlılığı, yörüngesini asla bozmaması bakımında güneşle denkleştirilerek övülmüştür. Yine paşanın devlet adamlığı o kadar yüksektir ki bu yücelik bakımından paşanın felek rütbesi, güneşin yüksekliği ve parlaklığına galebe çalmıştır.

Ey mihr-i gerdûnî-vakar hükmüñ mehe olsa medâr
Bir menzil idüp ihtiyâr burcında olurdı mukîm FK. K6-14
Eyüp Paşa

Yegâne sadr-ı felek-rütbe Mustafa Paşa
Ki bassa kadr ile lâyık cebîn-i mihre kadem NE. K21-13
Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitte de paşanın devlet adamlığı, güneş ve ayın derecesinden çok daha fazla olduğu söylenerek methedilmiştir. Buna göre paşanın o kadar yüksek bir derecesi ve makamı vardır ki onun ayağının altına her kim yüzünü sürerse şanı yükselir.

Dâverâ sensün o meh mihr-i felek-peymâdan
Pâyuña yüz sürenüñ mertebesü vâlâdur NE. K22-24
Musahip Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitte de paşanın devlet adamlığı, göklere ve yıldızlara hükmetmesi anlatılarak övülmüştür. Buna göre en yüce olarak nitelendirilen paşa, iktidarının zincirini Samanyolu galaksisine dolamış ve hükmü altına almıştır. Ayrıca başıboş gezen gökleri ise iktidarının kuvveti sayesinde hükmü altına almış ve gökler paşanın iktidarına boyun eğmiştir.

O ser-firâz ki zencîr-i kehkeşâna çeküp
Sipihr-i ser-keşi fermânı eylemiş münkâd NE. K24-14
Nişancı 'Abdi Paşa

Aşağıdaki beyitlerde paşaların devlet adamlıkları; zulmü, kötülüğü ve fitneyi ortadan kaldırma yönleri belirtilerek övülmüştür. Buna göre paşa "fesat kalesini kahreden" diye anılarak methedilmiştir. Yine paşanın zamanında inleyenlerin, ağlayanların, zulüm ve kederden ağlamadıklarını; sadece aşk derdinden ağladıklarını bildirerek övme yapılmıştır. Yine paşanın devlet adamlığı ve iktidarı o kadar kuvvetlidir ki onun aslanpençesinin kahrı sayesinde ülke, keşmekeşten şerden ve pislikten kurtulmuştur.

Hem câmi'-i ahkâm-ı dâd hem kâmi'-i hısn-ı fesâd
Hem sâlik-i râh-ı sedâd hem mâlik-i tab'-ı selîm FK. K6-10
Eyüp Paşa

Senün 'ahdünde nâlân yok meger 'uşşâk nâsıhtan
Ki âb-efşân olur pend ile dâ'im cân-ı sûzâna FK. K7-42
Eyüp Paşa

Ser pençe-i selâbet ü kahrın eder halâs
Dâmân-ı mülk ü keşmekeş-i şerr ü şûrdan NK. K22-16
Defterdar Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın devlet adamlığı ülkeyi düzene sokma ve asayişi sağlama bakımından methedilmiştir. Buna göre memleket süsleyen devlet adamı zamanında, kalem ve kılıç bir araya gelir ve birçok yönden mutabık olur.

O sadr-ı memleket-ârâ-ki dest-i pâkinde
Olursa ancak olur imtizâc-ı tîg ü kalem NE. K21-14
Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın devlet adamlığı, İskender'den üstün tutularak övülmüştür. Buna göre paşa, muhteşem bir devlet adamıdır. Ayrıca cihanın haşmet süsüdür. Bu haşmeti ve muhteşemliği İskender eğer görmüş olsaydı, kıyamete kadar ruhu utanma içinde olurdu denerek paşanın devlet adamlığı methedilmiştir.

Vezîr-i muhteşem kim görse zîb-i şevket-i cihânın
Kalurdı tâ kıyâmet rûh-ı İskender hicâb üzre NE. K23-10
Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın devlet adamlığı methedilirken padişahla bir arada gösterilmiştir. Buna göre paşa o kadar büyük bir devlet adamıdır ki kendisinin makama gelmesi bizat padişahı memnun etmiştir. Ayrıca paşa padişahın çok yakın arkadaş ve dostudur. Paşanın makama gelmesinden dolayı bütün hizmetçilerin çok sevindiği dile getirilerek paşanın devlet adamlığı övülmüştür.

Oldun nedîm-i o pâdişeh-i kâmkâra kim
Îd etdi sâyesinde halâyık sürûrdan NK. K22-8
Defterdar Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte paşa, devlet adamlığının azameti açısından İran mitolojisindeki savaşçı kahraman olan Behram ile denkleştirilerek methedilmiştir.

Sipihr-i devlet ammâ âfitâb-ı hüsrev-i âlem
Ki var yanında Behrâma mu'âdil bir silâhdârı NK. K35-11
Silâhdâr Yûsuf Paşa

2. 3. 1. 2. Savaşçılık

Aşağıdaki beyitte paşa, dini korumak adına düşmanlara saldırıp, onları kahretmesi bakımından övülmüştür. Buna göre paşanın kılıcı din düşmanlarının boğazından geçecek olsa, baştanbaşa vücudunu cehennem ateşi edecek bir suya benzetilmiştir.

Bir âbdur tîgi ki ger itse gelûsundan güzer
A'dâ-yı dînün ser-be-ser cismin ider nâr-ı cahîm FK. K6-12
Eyüp Paşa

Aşağıdaki beyitte paşaların savaşçılığı, düşmanlarını kahrediciliği bakımından övülmüştür. Paşa, rüzgâr gibi olan atını, savaş meydanına saldığı zaman düşman, rüzgârla yok olan Ad Kavmi gibi helak olur. Yine kahrı zehirli bir rüzgâr gibi dağın bir tarafına esse, mahkûmların boyunlarına geçirilen zincir halini alır ve bu şekilde sesler çıkarır.

‘Adu-yı kavmi ‘Âd-âsâ idersün hâk ile yeksân
Semend-i bâd-ı pâyun hışm ile saldukça meydâna FK. K7-39
Eyüp Paşa

Semûm-ı kahr-ı vezân olsa sûy-ı kûhsâra
Olurdı lâlesi bir demde kâse-i pür-sem NE. K21-31
Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitte ise paşanın Savaşçılığı, İran mitolojisindeki meşhur kahraman Rüstem’le denkleştirilerek methedilmiştir. Buna göre paşanın eli o kadar güçlüdür ki Rüstem’in yayını kepaze eder.

O zûr-ı şâst ki var dest-i iktidârına
Kepade olmaya aña kemân-ı sad Rüstem NE. K21-24
Mustafa Paşa

2. 3. 1. 3. Adalet

Aşağıdaki beyitlerde paşanın adaleti, fitneyi ve kötülüğü ortadan kaldırması bakımından methedilmiştir. Paşa o kadar adaletli biridir ki bütün dünya onun adaletiyle dolmuştur. Bela ordusundan korkmaya gerek yoktur. Yine onun adaleti sayesinde fitnenin, paşanın bulunduğu yere girmesi imkânsızlaşmıştır. Yine paşa, adalet tabiatlı biridir. Kişiliğinin temel düsturu adalet olduğundan dolayı paşa cihana kanun veren olarak tanımlanmıştır. Yine onun zamanında fitne, aceleyle ve korku içinde kaçmıştı ve tamamen yok olmuştur

Cihân ‘adlüñde toldı havf yokdur ceyş-i âfetden
Ebed-memnû’ ‘aded gelmez fiten ser-hadd-i imkâna FK. K7-38
Eyüp Paşa

Âdâlet-pîşe düstûr-ı cihân kim bîm-i kahrından
Gürîzân olmada her kûşeden fitne şitâb üzre NE. K23-9
Mustafa Paşa

2. 3. 2. Kişilik Bakımından

2. 3. 2. 1. Huy ve Tabiat

Aşağıdaki beyitte şair, paşanın temiz ve muhterem tabiatını övmektedir. Buna göre paşa, yaradılış bakımından melekler kadar temiz kalplidir. Bundan dolayı paşanın her işinde Allah, onun yardımcısı olur.

O server-i melekiyyü'l-hisâl u hôş-dil kim
Mu'in ü yâveri her işde Hak Ta'âladır NK. K21-14
Defterdar Hattat Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de paşa övülürken yüksek vasıflarının çok fazla olduğu vurgulanır. Buna göre vasıflarını yazan kalem bile paşanın o yüce vasıfları sayesinde aydınlanır ve şerefli bir hal alır.

Yazdıkça vasf-ı zâtını dest-i hayâlde
Pür-tâb olur zebân-ı kalem şem'i Tûrdan NK. K22-18
Defterdar Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte de yine vasıflarının yüceliği bildirilerek paşanın kişiliği övülmektedir. Buna göre o kadar yüksek vasıflara sahip yüksek mertebeli biridir ki, kalemin, onun yazmakla bitirilemeyecek vasıflarını hakkıyla bildirmesi çok büyük bir cesaret işidir.

Velî o mertebeden kadr ile müberrâsın
Ki cür'et eyleye evsâfuña zebân-ı kalem NE. K21-34
Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın üstün yaradılışı ve mübarek kişiliği methedilmektedir. Buna göre paşayı yaratmak Allah'ın en güzel işlerinden biridir. Ayrıca Allah'ın hikmetlerinin manası paşanın yaradılışında gizlidir.

Vücûd-ı kâmili bir nüshâ-i sun'-ı ilâhîdür
Ki pür-ma'nâ-yı hikmetdür ser-â-ser çâr bâb üzre NE. K23-14
Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın kişiliği, temiz tabiatı anlatılarak övülmüştür. Buna göre paşanın o kadar temiz bir tabiatı vardır ki onun nuru, feleğin güneşinden parlaktır. Paşanın temiz kalbiyle feleğin güneşi karşılaştırılırsa, felek onun temiz ve nurlu kalbinden diğer insanlara dağıtmak için ümit ödünç alır.

Mihr-i felek mukâbil olaydı zamîrine
Ümmîd iktibâs edip ol kân-ı nûrdan NK. K22-5
Defterdar Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte padişahın muhterem kişiliği övülmüştür. Buna göre paşa o kadar muhterem bir insandır ki cömertliğinin herkesçe görebileceği ışığı kerem çeşmesinden sürekli akmaktadır.

O pâk zât-ı mükerrem ki mîm-i isminde
Fürûg u cûd ‘ıyân çeşme-i kerem müdgam NE. K21-15
Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın kişiliği, olgun ve yüce olması bakımında övülmüştür. Buna göre paşa, Allah’ın bu dünyadaki bir yansımasıdır. Bundan dolayı âlemlerin en yüce hükümdar ve şahlarına denktir. Beyitte paşa insan-ı kâmil olarak gösterilmektedir. Yine insan da bu dünyada vahdet-i vücud inancına göre Allah’ın zatının bir parçası olarak kabul edildiği için, paşanın temiz tabiatı ve yüce kişiliği Allah’ın bir nüshası olarak gösterilmiş ve bu şekilde övme yapılmıştır.

Vücûd-ı kâmili bir nüshâ-i İlâhidür
‘Acep mi olsa şeheşâh-ı ‘âleme hem-dem NE. K21-17
Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitte paşa Mesih’le denkleştirilerek övülmüştür. Buna göre Allah gerek yaradılış gerekse de güzel huy olarak paşayı Mesih’in yaradılış ve huylarına neredeyse denk yaratmıştır.

Görenler kurb-ı şâhenşehde derler ol dür-i pâki
Karîn-i âfitâb etmiş Mesîhi Hazret-i Bâri NK. K35-14
Silâhdâr Yûsuf Paşa

Aşağıdaki beyitte paşa peygamberlerle hatta Hz. Muhammet'le denkleştirilerek övülmüştür. Buna göre paşa, yaradılış olarak o kadar nurlu, temiz ve muhteremdir ki neredeyse Allah'ın Hz. Muhammed'e söylediği: "Sen olmasaydın yeri göğü yaratmazdım." sözüne mazhar olacaktır. Ayrıca paşanın kişiliğini bir kandile benzetirsek o kandil o kadar bol ışık yaymaktadır ki peygamberler dahi sürekli paşadan yardım isterler.

Be-feyz-i pertev-i mişkât-ı mazhâr-ı lev-lâk
Ki enbiyâ dahı hep andan eyler istimdâd NE. K24-33
Nişancı 'Abdi Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın kişiliği Merkür gezegeni, ay ve yıldızlarla denkleştirilerek veya benzetilerek övülmüştür. Şair, tabiatının aydınlığı bakımından Merkür gezegenine benzetilmiştir. Burada Merkür gezegenine benzetilmesinin sebebi güneşe yakın olmasındandır. Temsili olarak güneşi Allah; Merkür gezegenini de kul olarak ele alırsak Allah'a en yakın olan kul en nurlu ve şerefli kul olacaktır.

Yine paşa ay gibi kıymetlidir. Ay karanlık gecelerde geceyi aydınlatır. Paşanın da aydınlık ve nurlu bir tabiatı vardır. Karanlık, kötülük ve zulme eş değerdir. Paşanın nurlu tabiatı da kötülük ve zulmü ayın karanlığı ortadan kaldırdığı gibi ortadan kaldıracaktır.

Paşa yıldıza benzetilmiştir. Bunun sebebi dünyadan bakıldığı zaman yıldızların tam tepede görünmesidir. Yıldızlar güneşten daha uzakta, insanlara göre ise daha tepedir. Bundan dolayı paşanın yıldızı güneşten daha yukarıda ve uzakta olduğu için güneşten üstün; hatta onunla eğleniyor gösterilmektedir.

Mekârim-perverâ sadrâ 'Utarit-tab' u meh-kadrâ
Kim eyler hande da'im kevekebüñ hûrşîd-i rahşâna FK. K7-33
Eyüp Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın temiz tabiatı ve yüksek kişiliği övülürken güneş ve ay ile karşılaştırma yapılmıştır. Buna göre paşanın o kadar parlak bir kişiliği vardır ki ayı kıskandırmış güneşi ise korku ve şaşkınlıktan titrer hale getirmiştir. Burada titremek kelimesini ışığın azalması olarak da alabiliriz. Mum söndüğü zaman veya lambanın gazı azaldığı zaman nasıl biteceğini haber verir gibi ışığı titriyorsa; güneş de paşanın kişiliğinin ışığı karşısından sönük kalmış ve titremeye başlamıştır.

Kamer reşg-i benânından giriftâr-ı mehâk oldu
Serâpâ ra'şe kıldı pençesi hûrşîd-i rahşânı NK. K36-3
Defterdar Ahmet Paşa

Aşağıdaki beyitte paşa övülürken yine güneş ve ay ile denkleştirilmiştir. Buna göre paşa karanlığın ve sıkıntının bittiği sabah vakti doğan güneşe benzetilmiştir. Güneş doğunca karanlık ortadan kalkar, yepyeni bir gün doğar. Paşa da memleketi için doğan yepyeni bir gün gibidir. Yine paşa, geceyi aydınlatan ve halk arasında nur olarak kabul edilen aya benzetilmiştir. Ay, geceyi aydınlatır ve zifiri karanlığa galebe çalar.

Ey maşrık-ı necâbet ü subh-ı sa'âdetin
Dünyâya fer ü tâb veren mihr-i enveri NK. K20-2
Defterdar İsmâil Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın kişiliği güneşten üstün tutularak övülmüştür. Buna göre paşanın derecesi o kadar yüksektir ki güneş, paşanın ayağının altına yüzünü sürmek, ona intisap etmek için çok isteklidir. Tunca benzeyen güneş ise paşanın meclisine girmek için çok isteklidir. Burada güneşin tunca benzetilmesi, batmakta olduğu anlamına gelir. Güneş batmaktan, yok olmaktan korktuğu için kendinden daha parlak ve yüce bir kişiliği olan paşaya intisap etmek ve feyzinden faydalanıp kurtulmak istemektedir.

Hûrşîd hâk-i pâyine müştâk rûy-mâl
Cemşîd bezm-i lutfuna meftûn-ı çâkeri NK. K20-13
Defterdar İsmâil Paşa

Aşağıdaki beyitlerde paşanın kişiliği övülürken güneşe ve aya üstün tutulmuştur. Buna göre paşanın mertebesi felekler kadar yüksektir. Bundan dolayı onun sohbet meclisinde güneş ve ay, ancak mecliste bulunanlara hizmet edecekler arasında olabilir. Yine güneş paşanın huzurunda köle olarak kalabilmektedir. Paşanın kadri o derece yüksektir ki güneşin parlaklığı onun mutfağında altından bir tavadır ve gökyüzündeki yıldızlar ise onun kişiliğinin kor gibi parlaklığı ve yakıcılığı yanında kül ve toz olurlar.

O felek mertebe kim bezmgeh-i kadrinde
Mihr ü meh hidmet ile iki kadeh-peymâdur NE. K22-16
Musahip Mustafa Paşa

Kadri bir mertebe kim mâh-ı felek bezmiñde
Kâse-i sim be-kef bende-i pâ-ber-câdur NE. K22-18
Musahip Mustafa Paşa

Güneş ki matbah-ı kadrinde tâbe-i zerdür
Sipihr-i encüm aña ahkeriyle gerd-i remâd NE. K24-25
Nişancı ‘Abdi Paşa

Aşağıdaki beyitlerde paşaların kişiliği insanları koruma, himaye etme özellikleri bakımından övülmüştür. Buna göre paşalar darda kalanların yanındadır. Bu bakımdan paşa aşağıda Hz. Hızır’a benzetilmiştir. Yine paşa, sıkıntıları giderme yönüyle nefesiyle dertlere dermen olan Hz. İsa’ya benzetilerek övülmüştür. Ayrıca paşaların yardımsever kişilikleri insanlara gölge olma ve bu yolla onları barındırma, onlara yardımcı olma, himaye etme yönüyle methedilmiştir. Yine gölgesi ve iyilikleri bütün dünyaya yayılmış denilerek paşanın yardımseverliği methedilmiştir.

Bu tîh-i ‘acz içinde Hızr-ı lutfun reh-nümâ eyler
Mesîh-i himmetün gönder dil-i bîmaâra dermâana FK. K7-55
Eyüp Paşa

Olurdı bir mücevher sâye-bân sahn-ı çemenzâre
Tokınsa ger fürûg-ı kevkebi baht-ı sehâb üzre NE. K23-19
Mustafa Paşa

Âsmân-pâye hümâ-sâye Müsâhib Paşa
Ki deri devleti erbâb-ı dile me’vâdur NE. K22-15
Musahip Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitlerde paşaların sağlam ve olgun karakteri, ayrıca üstün yaradılışları methedilmiştir. Buna göre paşa olgunluk sahibi ve insaflıdır. Aynı zamanda dünyadaki bütün güzel özellikler paşanın kişiliğinde toplanmıştır. Ayrıca sabah rüzgârı paşanın yaradılış gülünün güzel kokusunu deve dikenine bağışlasa deve dikeni güzel

kokar ve yine paşanın yaradılışının güzel koksu sam yeline sirayet etse sıcak olan sam yeli serin ve ferahlatıcı olur.

Aynı zamanda paşanın kişiliği son derece uğurludur. Paşanın ikamet edeceği Hıdivlik kasrına çıkmasıyla köşk şeref bulmuş ve odaları onun değerli kişiliğiyle şereflenmiştir. Burada da paşanın üstün yaradılışı, uğurlu biri olması hasebiyle methedilmiştir.

Ol dâver-i sâhib-kemâl müstecmi'-i lutf u cemâl
Mîzâce-i hüsn-i 'tidâl hem kahraman u hem halîm FK. K6-6
Eyüp Paşa

Bûy-ı gül-i hulkun sabâ itse mugeylâna 'atâ
Te'sîr-i lutfından revâ bâd-ı semûm olsa nesîm FK. K6-11
Eyüp Paşa

Çıkup 'izzetle teşrîf eylediol kasr-ı vâlâyı
Şeref virdi huceste makdemiyle kâh-ı eyvâna FK. K7-20
Eyüp Paşa

Aşağıdaki beyitlerde paşaların huy ve tabiatı, yine şerefli kişilikleri ve üstün yaratılışları bakımından övülmüştür. Buna göre paşanın o kadar şerefli ve uğurlu kişiliği vardır ki onun beyazı, sabahın safası; siyahı ise akşamın keremi gibidir. Yine paşanın şerefli kişiliği methedilirken felekleri kıskandıracak kadar yüksek bir izzeti kişi olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca paşanın insanlara ayrım yapmadan değer vermesi vurgulanmış, bu özellikleri anlatılarak paşa övülmüştür. Buna göre paşanın şerefli kişiliği o derece yüksektir ki onun gözünde aşağı veya üstün insan yoktur onun nazarında bütün insanlar aynı kıymettedir.

Ne mîm şâhid-i ikbâle çeşm-i devlet kim
Beyâzı subh-ı safâdur siyâhı şâm-ı kerem NE. K21-16
Mustafa Paşa

Hayme-i rif 'ati kim reşk-i felekdür dâ'im
Mehce-i zer aña hurşîd-i cihân-pîrâdur NE. K22-22
Musahip Mustafa Paşa

Hulkı o hadde ki pîş-i nazarında birdür
Pest ü bâlâ gerek a'lâ vü gerek ednâdur NE. K22-19
Musahip Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitte de paşanın kişiliği, yüksek şerefi ve bundan dolayı halkın idaresini iyi yaptığından dolayı ona duacı olunduğu vurgulanarak övülmüştür. Buna göre yüksek karakter ve kerem sahibi olmak paşanın tabiatı gereğidir. Bu bakımdan paşa övülmeye değer birisidir. Kerem sahibi olma ve yüksek karakterden ötürü makam iyi yönetilmekte ve halk da sürekli şükür ve hayır duası etmektedir.

Sütûde sadr-ı kerem-pîşe 'Abdî Paşa kim
İder senâsını 'âlem zamîme-i evrâd NE. K24-13
Nişancı 'Abdi Paşa

Aşağıdaki beyitlerde de paşaların kişilikleri, soylarının güzelliği ve asaletinin yüksekliği bildirilerek övmülmüştür. Paşanın soyunun seçilmiş bir soy olduğu bildirilerek övülmüştür. Ayrıca halefleriyle güzellik ve soy temizliği bakımından karşılaştırılıp üstün tutularak övme yapılmıştır.

O ber güzîn halef-i dûdmân bi-hamdi'llah
Ki hoş nüvîslerin cümlesinden â'lâdır NK. K21-16
Defterdar Hattat Mehmet Paşa

Nâm-âver-i riyâ vü pedersin bu arsada
Olsan güşâde-hân-ı kerem yok mudur yeri NK. K20-5
Defterdar İsmâil Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın üstün yaratılışı ve soylu kişiliği methedilmiştir. Buna göre beyitte paşanın soylu ve şerefli kişiliği, İbrahim ve Azer Peygamberlerin soyundan üstün tutularak övülmüştür.

Ferhunde zâtını şeref-i pâkî-i neseb
Etmiş semmiy-i pûr-ı Birâhim-i Âzerî NK. K20-4
Defterdar İsmâil Paşa

2. 3. 2. 2. Sanatçılık ve Sanat Severlik

Aşağıdaki beyitte paşanın sanatçılığı, yazısının güzelliği örnek gösterilerek övülmüştür. Buna göre paşanın yazısının güzelliği, yazısı güzel olan diğer katiplerinkinden üstün tutularak övülmüştür. Paşanın yazısı o kadar güzeldir ki bunu gören diğer yazıcılar, kendi yazılarını paşanınkiyle değiştirseler yeridir.

Görince hüsn-i hatun kâtibân-ı hûş-nüvis-i dehr
Mübeddel eylesün hep hatlarını hatt-ı butlâna FK. K7-35
Eyüp Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın sanatçı kişiliği diğer şairlere ilham olması yönüyle övülmüştür. Buna göre paşanın sanatçı kişiliği o kadar yüce ve izzetlidir ki diğer şairler onun güçlü sözleri sayesinde aydınlanır ve ilham alırlar

Sen ol kerîm-i cihânsın ki vasf-ı zâtuñdur
Zebân-ı ehl-i dile cümleden olan elzem NE. K21-33
Mustafa Paşa

2. 3. 2. 3. Cömertlik

Aşağıdaki beyitlerde paşalar, cömertliklerinin bolluğu bakımından methedilmişlerdir. Buna göre cömertliğin bolluğu bakımından inci saçan denizle kıyaslamıştır. Denizin bolluğu hem su, hem de içinde yaşayan canlılarla alakalıdır. Aşağıda da paşaların cömertliğinin bolluğu, denizlerle kıyaslanarak övülmüştür. Yine paşa, cömertliğinin bolluğu bakımından âlemlerin velinimeti olarak gösterilmiştir. Dünyada yaşayan kadın-erkek bütün canlılar paşanın cömertliğinden istifade etmişlerdir. Yine paşanın cömertliği o kadar boldur ki, onun cömertliğinin aydınlığı iki taraftan birden su akıtan çeşme gibi hiç kesilmeden insanların velinimeti olur.

Sen ol deryâ-yı gevher-zâysın kim eyledi keffüñ
Cevâhir-pâşluk ta'lîm dest-i ebr-i nîsâna FK. K7-34
Eyüp Paşa

Ey bahr-ı cûd-ı mekrümetin pâk gevheri
Ey zât-ı pâkin efser-i ikbâl-i zîveri NK. K20-1
Defterdar İsmâil Paşa

Sensin veliyy-i ni'met-i âlem ki lütfunu
Yok görmedik cihânda inâs u zükûrdan NK. K22-14
Defterdar Mehmet Paşa

O pâk zât-ı mükerrem ki mîm-i isminde
Fürûg u cûd 'ıyân çeşme-i kerem müdgam NE. K21-15
Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitte yine paşanın cömertliği methedilirken, cömertliğin onun kişiliğinin bir parçası olduğu ve bunu bir huy haline getirdiğinden bahsedilmiştir. Paşa yine cömertliği ve eli açıklığı sayesinde inci yağdıran bulut olarak tanımlanarak övülmüştür. Yine paşanın cömertliği burada da denizlerin bolluğuyla kıyaslanarak övülmüştür.

O kerem pîşe-i yektâ ki kef-i ihsânı
Ebr-i dür-bâr-ı 'atâ bahr-ı cevâhir-zâdur NE. K22-17
Musahip Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın cömertliği azları çok haline getirmesinden bahsedilerek övülmüştür. Buna göre paşanın cömertlik bulutundan bir damla çöldeki serabın üzerine damlasaydı, bu serap büyük ve gerçek bir deniz haline gelirdi.

Olurdı gevher-i nâb ile pür bir bahr-ı bî-sâhil
Düşeydi ebr-i cûdından eger katre serâb üzre NE. K23-20
Mustafa Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın cömertliği kişiliğinin de güzelliği dikkate alınarak övülmüştür. Buna göre paşa çok cömert biridir ancak bu kadar cömertliği yaparken veya insanlara maddi olarak yardım ederken bunu kimseye hissettirmez ve herkesten gizli bir şekilde yapar. Burada paşa hem cömert, hem da gösterişten uzak biri olarak övülmüştür.

Sensin bu kaht-ı sâl-i mürüvetde bî-riyâ
Eşrâfın ekremi küremânın tüvângeri NK. K20-18
Defterdar İsmâil Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın cömertliği, İran mitolojisindeki kahramanlara denklik kurularak methedilmiştir. Buna göre paşa, cömertlik bakımından İran mitolojisinin meşhur kahramanlarından Cemşit unvanına sahip gösterilmiştir.

Bu feyz ü cûd ile takrîb buldı itmege taklîd
Kef-i dür-pâş-ı sâhib-devlete Cemşîd-'unvâna FK. K7-15
Eyüp Paşa

2. 3. 2. 4. Akıl-Zekâ

Aşağıdaki beyitte paşanın zekâsı ve âlim kişiliği, tanınmış bilginlerle kıyaslanarak övülmüştür. Buna göre paşa o kadar zeki ve âlim bir kişiliğe sahip biridir ki onun söylediklerini Farabi ve Ali anlayamaz

Zebânın anlayamaz Bû-Alî vü Fârâbî
Kalem ki Hürmüs-i eflâk-i nazm u inşâdır NK. K21-7
Defterdar Hattat Mehmet Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın zekâsı ve âlim kişiliği, Aristo ile denkleştirilerek övülmüştür. Buna göre paşa, zekâda Aristo ile denktir.

Zekâda zihn-i Aristo-yı 'akl ile hem-dûş
Keremde zât-ı kemâl-i sehâyile hem-zâd NE. K24-22
Nişancı 'Abdi Paşa

Aşağıdaki beyitte paşanın zekâsı ve âlim kişiliği övülmüştür. Buna göre dünya, paşanın ileri görüşlülüğünün ve zekâsının parlaklığıyla sıvansaydı, o kadar parlardı ki bir daha ay tutulmazdı. Çünkü dünyanın paşadan aldığı parlaklığı ayın karanlık yüzünü aydınlatmaya yeterdi.

Ziyâ-endûd eyledi cirm-i arzı saykal-i re'yüñ
Husûf olmazdı 'ârız bir dahi hiç mâh-ı tâbâna FK. K7-36
Eyüp Paşa

2. 4. Şeyhülislam Övgüsü

2. 4. 1. Yöneticilik Bakımından

2. 4. 1. 1. Devlet Adamlığı

Aşağıdaki beyitlerde şeyhülislamın devlet adamlığı, liyakat sahibi olma ve makamını iyi yönetme bakımından övülmüştür. Buna göre şeyhülislam o kadar liyakatli bir devlet adamıdır ki onun yönetiminde bir aydınlık, ışık göze çarpar bu ışık ise ondan kaynaklanan nur olarak yorumlanabilir. Yine onun güzel yönetimi sayesinde gönüllerdeki gam ve keder yerini mutluluğa bırakır. Başka bir beyitte şeyhülislam o kadar yerinde ve güzel sözler söyler ki bu sözler sayesinde bulunduğu makamı çok güzel idare eder ve yönetir. Burada güzel ve yerinde olarak nitelenen sözleri, şeyhülislamın verdiği yerinde ve mantığa uygun fetvalar olarak yorumlayabiliriz.

Bir feyz-i var mülâhaza-i devletinde kim
Filhâl dilde gam eserinden sürûr olur — NK. K24-19
Mehmet Bahâyî Efendi

Ser-i erbâb-ı dil ya'nî Bahâyî-i suhan-perver
Ki oldur şimdi icrâ eyleyen âyîn-i 'irfânı — NE. K13-13
Mehmet Bahâyî Efendi

Aşağıdaki beyitlerde şeyhülislamların devlet adamlıkları güçlü iktidarları bildirilerek övülmüştür. Buna göre şeyhülislam o kadar güçlü bir iktidara sahiptir ki devlet, onun himmetiyle vücut bulmuştur. Yine onun iktidarı genişlik ve nüfuz etme bakımından denizleri aşan ve insanları bir yerden başka bir yere ulaştıran bir asma köprü yapıcısına benzetilmiştir. Yine şeyhülislamın makamı arş kadar yükseklerde gösterilerek iktidarı övülmüştür. Şeyhülislamın iktidarı o kadar yüksektir ki, dergâhının el öpülecek yeri iktidarıyla meşhur olan Hz. Süleyman'ın makamıyla denkleştirilmiştir. Başka bir beyitte de iktidarı sayesinde devletin çok güçlendiği, sağlamlaştığı, bu sağlamlık üzere kıyamet dahi kopsa yine de devlete zeval gelmeyeceği vurgulanarak şeyhülislamın devlet adamlığı iktidarı övülmüştür.

Mi'mâr-ı himmetinde var ol iktidâr kim
Bahr-ı muhîte bânî-i tâk-ı ubûr olur — NK. K24-11
Mehmet Bahâyî Efendi

Mahdûm-ı arş pâye Bahâyi Efendi kim
Dergâh-ı bûse-cây-ı Süleymân u mur olur NK. K24-8
Mehmet Bahâyî Efendi

Bu istihkâm ile billah esâs-ı devlet ü ömrün
Kıyâmet kopsa da olmak aceptir inhidâm üzre NK. K23-27
Yahyâ Efendi

Aşağıdaki beyitte şeyhülislamın devlet adamlığı hem adaletli olma hem de yüksek makamda bulunma yönüyle övülmüştür. Buna göre şeyhülislam, dünyanın adaletli yöneticisidir. (Hıdiv) Yine rütbesi gökyüzü kadar değerli ve yücedir. Bu kadar yüce dereceli bir devlet adamına da Allah'ın lütufta bulunması gayet uygundur.

Cihan-dâver hidîvâ ser-firâz-ı âsmân kadrâ
Eyâ her vech ile şayeste-i eltâf-ı Rabbânî NE. K13-22
Mehmet Bahâyî Efendi

Aşağıdaki beyitte şeyhülislamın devlet adamlığı, dine ve devlete yaptığı üstün hizmetleri bildirilerek övülmüştür. Buna göre şeyhülislam, dine ve devlete o kadar çok ve şerefle hizmet etmiştir ki, Allah'ın huzurunda bu hizmetleri bilinecek ve şeyhülislama şeref ve izzet kazandıracaktır.

Ey sadr-ı muhterem ki şerefyâb-ı hidmetin
Kadr ü şerefle na'il-i izz ü huzur olur NK. K24-17
Mehmet Bahâyî Efendi

Aşağıdaki beyitte ise şeyhülislamın devlet adamlığı, İskender Aleyhisselam ile denkleştirilerek methedilmiştir. Buna göre şeyhülislamın elinde İskender'in mührü kadar güce sahip olan padişahın mührü vardır. Bu mührün gücüyle de bütün dünya sarsılır ve şeyhülislamın ilmi buna eklenir. Bu beyitte, şeyhülislamın yanı sıra dolaylı olarak devrin padişahının da övüldüğünü görmekteyiz. Aynı zamanda İskender derken Makedonyalı Büyük İskender de akla getirilebilir.

Yed-i İskender-i ikbâline tevki'i hikmetle
Muhassirdir cihân-ı ilm ü hikmet inzimâm üzre NK. K23-25
Yahyâ Efendi

2. 4. 1. 2. Manevi Derece

Aşağıdaki beyitte şeyhülislamın manevi derecesi Ramazan ayının başlangıcı sayılan hilal ile denkleştirilerek methedilmiştir. Buna göre şeyhülislamın manevi derecesi o kadar yüksektir ki insanların üzerine Ramazanın başlangıcını bildiren ay gibi doğmuş ve onları aydınlatmıştır. Yine aynı ay, bayramı bildiren ay gibi insanların üzerine doğmuş ve insanlar bayramın gelmesi kadar sevinmişlerdir. Şeyhülislamın makama gelmesi insanların bayram etmesine vesile olmuştur. Yine şeyhülislam, "bedr" olarak tasvir edilmiş ve kendisi ayın en parlak hali olan dolunaya benzetilmiştir.

Hilâlin bedr edip râyât-ı fazlın eyledin berter
Şerefde gurre-i şevvâl ile mâh-ı sıyâm üzre NK. K23-30
Yahyâ Efendi

Aşağıdaki beyitte de şeyhülislamın manevi derecesi, Allah'ın indirdiği ayetlerin tesiriyle denkleştirilerek övülmüştür. Buna göre şeyhülislamın manevi derecesi o kadar yüksektir ki halk üzerinde Allah'ın indirdiği ayetler gibi manevi bir etki yapmaktadır.

Şeyhülislam, bulunduğu makam açısından düşünüldüğünde Allah'ın ayetlerini yorumlama ve onları insanlar üzerinde tatbik etmekten sorumludur. Kendisi fetva makamıdır. Hatta padişahın emirlerine dahi şerh koyacak kadar yetki sahibidir. Ayetleri insanlara açıklayan ve bu yolla insanları aydınlatan kimsedir. Bundan dolayı bu beyti Allah'ın ayetlerinin rahmeti şeyhülislamdan geçerek insanlara ulaştırılır diye yorumlamak mümkündür.

Edib Fahr-ı Râzî-menkıbet Yahyâ Efendi kim
Vücûdu âyet-i kübrâ-yı rahmetdir en'âm üzre NK. K23-15
Yahyâ Efendi

Aşağıdaki beyitte ise şeyhülislamın yüksek manevi derecesi methedilmektedir. Buna göre şeyhülislam, değerde ve manada feleklerden daha yüksek bir derecededir. Yine Beytü'l-Haram üzerinde yüksek bir derecede olduğunu bilenler anlar denilerek manevi yüksekliğinin derecesi verilmiştir.

Felekden kadr-i a'lâ olduğun ma'nîde fehmeyler
Bilenler beyt-i ma'mur olduğun beytü'l-harâm üzre NK. K23-19
Yahyâ Efendi

2. 4. 1. 3. Dini ve İlmi Bilgisi

Aşağıdaki beyitlerde şeyhülislamın, dini ve ilmi bilgisinin yoğunluğu övülmüştür. Buna göre şeyhülislam o kadar üstün dini ve ilmi bilgiye sahiptir ki kalem; şeyhülislamın mantığının açıklamaları, tefsiri, adabı, sözleri ve yazıları karşısında onun hizmetine girmiş kişiler gibi emrine amadedir. Başka bir beyitte de şeyhülislam ilmi yönünden meşhur filozof Eflatun kadar basiretli ve idrak etme yeteneğine sahip olarak övülmüştür. Bundan dolayı bidat sahiplerine kulak asmamak, onlara minnet etmemek gerekir çünkü Eflatun kadar zeki, basiretli bir şeyhülislam fetva makamının başındadır.

Benânında kalem mevkûf-ı tahrîr-i havâşîdir
Beyân u mantık u tefsîr ü âdâb kelâm üzre NK. K23-16
Yahyâ Efendi

Sana da minnet neden var iken ey bîdâd-kâr
Âlemin bir böyle üstâd-ı Felâtûn-fıtnatı NK. K34-12
Yahyâ Efendi

Aşağıdaki beyitlerde de şeyhülislam, ilmi bakımından meşhur filozoflar olan Aristo ve Eflatunla denkleştirilerek veya onların adı anılarak övülmüştür. Buna göre şeyhülislam o kadar âlim bir şahsiyettir ki onun meclisinde bir kere ders alan kişi Aristo ve Eflatunun şuuruna erişir. Yine başka bir beyitte de şeyhülislamın ince manalı ve zarif sözleri Aristo'nun aklına sermayedir. Bunların küçük bir parçasına nail olan kişinin, şeyhülislama hayran olmaması ve aklının şaşmaması mümkün değildir denerek onun ilmi bilgisi methedilmiştir..

Bir kerre meclisinde alan ders-i hâmûşu
Ristô-yı kârdân u Felâtun-şu'ûr olur NK. K24-18
Mehmet Bahâyî Efendi

Nikât-ı hattı kim sermâye-i 'akl-ı Aristodur
Ne mümkin olmamak derkinde diller deng ü hayrânı NE. K13-2
Mehmet Bahâyî Efendi

2. 4. 2. Kişilik Bakımından

2. 4. 2. 1. Huy ve Tabiat

Aşağıdaki beyitlerde şeyhülislamların üstün yaradılışları ve meziyet sahibi olmaları övülmüştür. Buna göre himmet erbabının samimiyeti ve ihlâsının, şeyhülislamın ayağının tozu yanında tunç örtüden hata ve kusur olacağını bildirerek sadrazamın üstün yaradılışı methedilmiştir. Başka bir beyitte de şeyhülislamın meclisi, Aden cennetleriyle karşılaştırılmış, onun meclisinin Aden cennetlerinden üstün olduğu hatta bu karşılaştırma sonucu cennetin yücelerek kusurlarından arınacağı bildirilmiştir. Yine şeyhülislam o kadar üstün yaradılışlı ve değerli bir kişidir ki insanlara teveccüh etmesi, onları son derece onurlandırıp mutlu kılmaktadır.

Ol hâk-i pâye yüz süren erbâb-ı himmetin
İhlâsı rûy-pûş-ı hatâ vü kusûr olur NK. K24-33
Mehmet Bahâyî Efendi

Cennât-ı aden bunca mu'allâ kusûr ile
Ol bezm-i hâsa nisbet ile bî-kusur olur, NK. K24-26
Mehmet Bahâyî Efendi

Benzemez bir neş'eye ikbâlinin hiç neş'eşi
Benzemez bir keyfe câm-ı lutfunun keyfiyeti NK. K34-16
Yahyâ Efendi

Aşağıdaki beyitte şeyhülislam, üstün yaradılışı ve güzel kişiliği sayesinde insanların dertlerine derman olma ve aynı zamanda son derece merhametli olma yönüyle methedilmiştir. Buna göre şeyhülislam, insanların derdine derman olmak ve hasta bahtlarına şifa vermek için hem lutfunun tabibi; hem de şifa ve şefkat evi hazır bulunmaktadır. Burada şeyhülislamın verdiği şifayı dini şifa ve insanları sapkınlıktan kurtarıp hidayete erdirme olarak da yorumlayabiliriz.

Çâresâz-ı baht-ı bîmâr olmağa âmâdedir
Hem tabîb-i lutfu hem dârü'ş-şıfâ-yı şefkati NK. K34-17
Yahyâ Efendi

Aşağıdaki beyitte de şeyhülislamın üstün yaradılışı tanınmış kişilerle karşılaştırılıp onlardan üstün tutulma yoluyla övülmüştür. Buna göre şeyhülislamın o kadar üstün bir yaradılışı ve o kadar yüce bir karakteri vardır ki küçük bir teveccühle dahi İran mitolojisinin haşmetli kahramanları olan Cem ile Feridun'u kendine kul eyler.

İstese ednâ teveccühle kul eyler kendiye
Zümre-i şâhân-ı Cem-câh u Ferîdûn-haşmeti NK. K34-23
Yahyâ Efendi

Aşağıdaki beyitlerde şeyhülislamların güzel ahlakı ve temiz yaradılışlı olmaları, çeşitli yönlerden methedilmiştir. Buna göre şeyhülislam o kadar güzel bir ahlaka sahiptir ki dünyanın bütün halklarının gönülleri ona olan hayranlıklarından perişan olmuştur. Yine şeyhülislamın güzel ahlakı, kalbinin zenginliği ve sohbetinin feyzi, erbaplar zümresinin tabiatını kendisine hayran bıraktı denilerek yine şeyhülislamın temiz kişiliği ve güzel ahlakı övülmüştür.

Hüsn-i ahlâkına âşüfte-dil halk-ı cihân
Şâhid-i tab'ına dil-dâde 'arûsân-tirâz NE. K14-17
Mehmet Bahâyî Efendi

Zümre-i erbâb-ı tab'ı öyle meftûn etdi kim
Hüsn-i erbâb-ı gınâ-yı kalbi feyz-i sohbeti NK. K34-21
Yahyâ Efendi

Aşağıdaki beyitte de devletin şeyhülislamı koruyup gözettiğini, kol kanat gerdiğini vurgulayarak şeyhülislam övülmüştür. Şeyhülislam, tabiat ve kişilik olarak o kadar üstün karakterlidir ki devlet dahi bunun farkına varmış, onun kıymetini anlamış ve şeyhülislamı korumaya gönüllü olmuştur.

Mesned-i ikbâl ü devlet kim hezâr bâbını
Sâye salmış üstüne bâl-i hümâ-yı himmeti NK. K34-15
Yahyâ Efendi

2. 4. 2. 2. Sanatçılık ve Sanat Severlik

Aşağıdaki beyitte sadrazamın şairliği ve şiirinin gücü methedilmiştir. Buna göre sadrazam, padişahların gönül ehlidir. Burada ehli dil kelimesinin şairler anlamında da

kullanıldığını düşünmeliyiz. Bu da bize sadrazamın padişahların hem sosyal olarak hem de şair kimliği ile iyi dostu olduğunu anlatmaktadır. Ayrıca sadrazamın şiiri devletin gücü ile karşılaştırılmış ve devletin sarsılmaz gücü kadar kuvvetli bir şiir söyleme yeteneği ve gücü olduğu belirtilmiştir.

Pâdişâh-ı ehl-i dil Yahyâ Efendi kim odur
Mülk ü nazmın âb-ı rûy-ı tahtgâh-ı devleti NK. K34-13
Yahyâ Efendi

Aşağıdaki beyitlerde ise şeyhülislamın şairliğinin gücü, tanınmış Türk şairi olan Husrev'le ve İran mitolojisinin kahramanı Cemşid'le denkleştirilerek övülmüştür. Buna göre şeyhülislamın yıldızlar kadar yüksek ve bol olan ilmi ve fazileti güneş ve ayın parlaklığı gibi görünmektedir. Yukarıda belirtilenlerin yanı sıra şiirinin hükmü ve azameti, şeyhülislamın Husrev ve Cemşid unvanıyla anılmasına vesile olmuştur. Başka bir beyitte de şeyhülislam, şiirinin söyleyişinin temizliği ve hayal dünyasının genişliği bakımından okuma-yazma bilmemesi ve gözleri görmesiyle tanınan meşhur kaside şairi Enveri'ye denkleştirilmiştir.

Sipihr-i 'ilm ü fazluñ âftâb-ı mâh-dîdârı
Serîr-i milk-i nazmuñ Husrev-i Cemşîd-'unvânı NE. K13-12
Mehmet Bahâyî Efendi

Hayâl-i pâk ile tarz-ı suhanda Enverî-lehce
Kef-i zer-pâş ile resm-i sehâda Hâtem-i sâni NE. K13-16
Mehmet Bahâyî Efendi

Aşağıdaki beyitte şeyhülislam, güzel ve belagatli söz söylemesi bakımından övülmüştür. Buna göre şeyhülislam, zamanın en düzgün ve güzel söz söyleyeni olarak methedilmektedir. Aynı zamanda mucize derecesinde düzgün ve icazlı sözleri insanı şaşırtır ve aciz bırakır. Hatta bu sözler, vahyi bile süsleyecek kadar belagatlidir.

Suhan-ârâ-yı zamân ya'ni Bahâyî ki odur
Şimdi i'câz-ı belâgatla olan vahy-tırâz NE. K14-10
Mehmet Bahâyî Efendi

Aşağıdaki beyitte de şeyhülislamın güzel söz söylemesini bilen biri olarak övüldüğünü görmekteyiz. Sihirli denecek kadar güzel sözler söyleyen şeyhülislamın nazmının derecesi, insanları aşırı şekilde kıskandırmaktadır.

O suhan-perver-i yaktâ ki revâdur olsa
Rütbe-i nazmı hased-gerde-i sihr ü i'câz NE. K14-11
Mehmet Bahâyî Efendi

2. 4. 2. 3. Cömertlik

Aşağıdaki beyitte şeyhülislamın cömertliği methedilmiştir. Beyitte şeyhülislamın bağışlayanların en iyisi olduğunu bildirir. Yine cömertlik elinin, yüz lütuf ile dostlarını ve ahbaplarını rahatlattığını bildirmiş ve şeyhülislamı bu şekilde övmüştür.

O kerem-bahş-ı yegâne ki kef-i ihsânı
Dâ'ima olmada sad lutf ile ahbâb-nevâz NE. K14-12
Mehmet Bahâyî Efendi

2. 5. Diğer Devlet Memurları ve Saray Görevlileri

2. 5. 1. Yöneticilik Bakımından

2. 5. 1. 1. Devlet Adamlığı

Aşağıdaki beyitlerde kişilerin devlet adamlıkları onların görevlerindeki iktidarı ve devlet adamlıklarının azameti belirtilerek övülmüştür. Buna göre övülen kişi o kadar azametli ve güçlü bir devlet adamıdır ki eğer isterse baykuşu, bülbül ve keklik gibi güler yüzlü hale getirebilir. Yine eğer isterse şair gibi hasta olan birinin keyifli hale getirebilir. Yine başka bir beyitte övülen kişi devletin ve dinin şeref sebebi olarak gösterilmiş ve övülmüştür. Ayrıca dokuz feleğin dönmesinin övülen devlet adamının isteği üzerine olduğu vurgulanarak, kişinin devlet adamlığındaki azameti methedilmiştir.

İstese hükmüñ eger mânend-i kebk ü ‘andelîb
Bûmı handân-rûy u bu bîmârı şâdân gösterür F.K. K10-34
Defterdâr Avnî Efendi

Medâr-ı dîn ü devlet Kethüdâ Big ey kerîmü’ş-şân
Murâdun üzre dönsün dâ’imâ nüh-günbed-i gerdân Ş. K11-1
Mustafa Bey

Aşağıdaki beyitlerde yine kişilerin devlet adamlığındaki azametleri methedilmiştir. Buna göre övülen kişiye elbise olarak bütün dünya coğrafyası (atlas) giydirilse bile yine de onun azametine az gelir denilerek kişinin azameti övülmüştür. Başka bir beyitte de güneşin, övülen kişinin geniş irfanına düşünce nuru ve değeri artar denerek kişinin devlet adamlığının azameti methedilmiştir. Başka bir beyitte de kişinin devlet adamlığı, himaye ediciliği kastedilerek övme yapılmıştır.

Çarh-ı atlasdan tırâz etsem resâ düşmez yine
Câme-i evsâf düşmüş himmet-i vâlâsma Ş.G. K 27-9
Katib-i Esrâr Ahmed Efendi

Gevher-i galtânlarından add olur mihr-i münîr
Düşse bir gün füshat-ı irfânının deryâsına Ş.G. K 27-10
Katib-i Esrâr Ahmed Ef .

Düşse sîm-âba sâye-i hükmi
‘İllet-i ra’şasın ider teskîn Ş. K8-31
Mustafa Bey

Aşağıdaki beyitlerde şairler kişileri, devlet hizmetindeki beceriklilikleri ve liyakat sahibi olmaları yönüyle övmüşlerdir. Buna göre övülen kişi kadar bir liyakatli devlet memuru bir daha bu makama asla gelemez. Kişi, işini o kadar güzel ve hakkıyla yapar ki haklının hakkını, o hak sahibi istemeden hemen kendisi verir. Yine övülen kişi başka bir beyitte bilgi ve görüş bakımından meşhur filozof Aristo ile denkleştirilmiştir. Aynı zamanda kişi övülürken; zor işleri, bir kaş-göz işaretiyle bile çözebilecek kadar maharetli bir devlet adamı olduğu ima edilmiş ve bu şekilde övme yapılmıştır.

Gelmez Şerîf Efendi gibi sadr-ı defterî
Kim müstahakka matlabını bî-recâ verir Ş.G. K 26-13
Defterdâr Şerîf Efendi

Kâtibü's-sırr-ı şeh-i devrân-ı Aristo-re'y kim
Ukdeler vâ-bestedir ebrûyıla îmâsına Ş.G. K 27-8
Katib-i Esrâr Ahmed Efendi

Aşağıdaki beyitte de kişinin devlet adamlığı, doğruluk ve dürüstlüğü ile övülmüştür. Buna göre kişi kedisinden emin olunacak dürüst bir devlet adamıdır. Bundan dolayı da bu işin dürüstçe nasıl yapılacağını bütün dünyaya gösterir.

Hazret-i ‘Avnî Efendi-i sadakat-intisâb
Kim emîn-i defter olup dehre ‘unvân gösterür F.K. K10-17
Defterdâr Avnî Efendi

Aşağıdaki beyitlerde şairler, kişilerin devlet adamlığını gök cisimleriyle denkleştirerek veya yine bu gök cisimlerinden üstün tutarak övmüşlerdir. Buna göre kişinin askerlik mesleğindeki yeri o kadar yücedir ki yıldızlar bile ona siper olmaktadır. Yine mertebesi gökler ve ay kadar yüksektir. Övülen kişinin mertebesi o kadar yüksektir ki onun tabiatının atı, ay gibi göklerde dolaşmaktadır. Burada kişinin devlet adamlığındaki rütbesi, ay ile denkleştirilerek methedilmiştir.

Yegâne hâkim-i pür-himmet-i ‘asâkir-i Mısr
Güzîde mâh-ı kevâkib-siper felek-pâye F.K. K8-11
Defterdâr Avnî Efendi

Ol bülend-ikbâl ü ‘âlî-câh a’lâ-rütbe kim
Rahş-ı tab’ı meh gibi çarh üzre cevlân gösterür F.K. K10-18
Defterdâr Avnî Efendi

Aşağıdaki beyitlerde şair, kişiyi överken Vassaf, Nizâmü’l-Mülk, Sencer ve Melikşah gibi tanınmış devlet adamlarının adını kullanmıştır. Buna göre kişi devlet adamlığında o kadar iyi ve ileridir ki Vassaf ve Nizâmü’l-Mülk’ün ruhu şad olmaktadır. Yine Sencer ve Melikşah gibi Selçuklu hükümdarları ve onlardan önce gelen hiçbir devlet adamına aşağıda övülen kişi gibi bir devlet adamı nasip olmamıştır.

Şâd eder rûhunu Vassâf u Nizâmü’l-Mülkün
Ser kalemden ki selâtîne olur nâme-nüvîs N.K. K33-2
Reisü’l-Küttap Şâmizâde

Budur insâf ki Sencerle Melikşâh değil
Pâdişâhân-ı selef görmediler böyle re’is N.K. K33-4
Reisü’l-Küttap Şâmizâde

2. 5. 1. 2. Adalet

Aşağıdaki beyitte övülen kişinin adaleti methedilmektedir. Buna göre kişi o kadar adaletli bir devlet adamıdır ki onun zamanında gönlü kan ağlayan bir kişi bile bulunmaz. Gönüllerdeki kırmızılık ise ya gül goncasının; ya da şarap kadehinin renginden dolayıdır.

Cihânda kalmadı dil-hûn zamân-ı ‘adlinde
Meger ya gonçe-i ra’nâ ya câm-ı sahbadur NE. K15-23
Reisü’l-Küttap Şâmizâde

2. 5. 2. Kişilik Bakımından

2. 5. 2. 1. Huy-Tabiat

Aşağıdaki beyitlerde kişi üstün yaradılışı delil gösterilerek övülmüştür. Buna göre kişi o kadar üstün bir yaradılışa sahiptir ki güneş onun kişiliğinin feyziyle ortaya çıkar ve görünür olur. Çünkü güneş, sermayesini onun üstün yaradılışından almaktadır. Yine övülen kişinin o kadar üstün bir kişiliği ve şerefi vardır ki, onun namı, şerefi ve üstün yaradılışı sayesinde, yardım ettiği kişinin de namı duyulmakta ve artmaktadır; bu da çaresizlere bir ihsan kaynağı olmaktadır. Yine, övülen kişinin yaradılışı o kadar üstündür ki, sadece onun bakışına mazhar olduğu için güneşin cömert ışığı fazlalaşmıştır.

Hûrşîd-i kimyâ-gere sermâye-bahş olur
Ol cevher-i kemâl ki senden bedîd olur — N.K. K31-3
Ruznâmeci İbrâhim Efendi

Ol feyz ile bulur şeref-i nâmı izdiyâd
Bîçâreye terakkî-i lutfun müfîd olur — N.K. K31-13
Ruznâmeci İbrâhim Efendi

Feyz-i isti'dâdın efzûn etmiş ol hûrşîd-i cûd
Eyleyip mazhar nigâh-ı lutfunun kîmyâsına — Ş.G. K 27-19
Katib-i Esrâr Ahmed Efendi

Aşağıdaki beyitlerde övülen kişinin üstün yaradılışı ve bundan doğan güzel kişiliği methedilmiştir. Buna göre övülen kişi son derece güler yüzlü ve güzel yaradılışlıdır. Bu güzel kişiliği sayesinde de, her türlü düğümü çözer ve her türlü zorluklarla baş eder. Gülşen bulunduğu makam veya memleket olarak düşünüldüğünde de; onun üstün yaradılışı, bu gülşene sabah aydınlığı vermektedir. Memleketin ileri gelenleri, temiz kalpliliği ve üstün yaradılışı sayesinde övülen kişiye karşı hoşgörü ve güzellikle yaklaşmakta ve teveccüh etmektedir. Bu da onun kişiliğine daha bir parlaklık katmaktadır.

Bir hûy-ı hande-rûy ile bin ukde feth eder
Hulk-ı latîfi gülşene feyz-i sabâ verir — Ş.G. K 26-14
Defterdâr Şerîf Efendi

Rûyn küşâdesine teveccühdedir vücûh
Ayine-i zamîrine ol kim cilâ verir Ş.G. K 26-4
Defterdâr Şerîf Efendi

Aşağıdaki beyitlerde kişi, temiz ve üstün yaradılışı delil gösterilerek övülmüştür. Buna göre övülen kişi, mertlik ve insaniyetin kaynağı, iyiliğin ve cömertliğin madeni, faydalı ve yararlı bir muhterem zâttır. Şairin dertlerine derman olacak kişi, ancak bu kadar muhteşem bir kişiliğe ve üstün vasıflara sahip olan bir zat olabilir. Kişi; güzelliğin misali, âlemlere nur dağıtan güneş olarak nitelendirilmiş ve bu şekilde övülmüştür.

Mürüvvet kânı ihsân ma‘deni bir zât-ı nâfi‘sin
Olursa senden olur derd-i bî-dermânuma dermân Ş. K 11-11
Mustafa Bey

‘Adûnun hîde itsün çeşm-zahmun kevkeb-i bahtun
Misâl-i tal‘at-ı hûrşîd-i ‘âlem-tâb-ı nûr-efşân Ş. K 11-3
Mustafa Bey

Aşağıdaki beyitlerde kişilerin üstün yaradılışı övülmüştür. Övülen kişi melek tabiatlı olarak gösterilmiştir. Kişinin yaradılış ve huyuna cennetteki iri gözlü hurilerin güzel kokuları karıştırılmıştır. Başka bir beyitte övülen kişinin samimiyeti, saflığı, yüce insaniyeti belirtilmiş ve bütün bunların şaire gençlik kazandırdığı anlatılarak övme yapılmıştır. Diğer bir beyitte de övülen kişinin merhameti ve hoşgörüsünün şaire ilham verdiği bildirilerek övme yapılmıştır. Şair tevazu için kendine “hak-i pay” nitelendirmesinde bulunmuştur.

Tûde-i müşg-i Behişti çeşm-i hûrândan sürüp
Mâye etmişler melâ'ik-tıynet-i ra'nâsına Ş.G. K 27-14
Katib-i Esrâr Ahmed Efendi

Cihân cihân hulûs- derûn ile oldum
Zamân zamân cenâb-ı mürüvvetünde gulâm Ş. K6-27
Mustafa Bey

Bu hâk-i pâye olan hüsn-i nazra hakkıçün
Ki itdi gûşe-i çeşm-i terahhumun ilhâm Ş. K6-26
Mustafa Bey

Aşağıdaki beyitlerde, kişilerin dini karakterleri ve mübarek kişilikleri anlatılarak övme yapılmıştır. Buna göre kişi övülürken kendisi denizdeki inci kadar değerli bir zat ve Hz. Muhammed'in neslini devam ettiren olarak tanımlanmıştır. Ayrıca dinin doğudan yükselen parlak yıldızı olarak nitelendirilmiş ve bu şekilde övülmüştür. Diğer bir beyitte kişi, temiz kişilikli ve nezaketin aynası olarak övülmüştür. Aynı zamanda bu latif ve pak kişiliğin içinde ilahi ve sır dolu manaların olduğu çok açıktır denilmiş, kişinin mübarek karakteri gözler önüne serilerek övülmüştür.

Dür-i deryâçe-zâd-ı nesl-i Resûl
Lem'a-i âftâb-ı maşrık-ı dîn Ş. K8-19
Mustafa Bey

Zamîr-i pâki o mir'ât-ı pür-letâfetdür
Ki anda râz-ı dil-i kudsiyân huveydâdur NE. K15-20
Reisü'l-Küttap Şâmizâde

Aşağıdaki beyitlerde de kişiler, seyitliği ve Allah tarafından bizzat yardım görmeye layık olmaları bakımından övülmüştür. Buna göre kişi Seyit olarak nitelendirilmiştir. Buna işaret olarak kişinin asaleti ve günahsızlığı gösterilmiştir. Yine kişi göklerdeki şerefi yüksek yıldıza benzetilerek övülmüştür. Diğer bir beyitte de kişiye, her işinde ilahi yardımın onun yanında olması ve başarı elde etmesi bakımından dua edilmiş ve kişi bu şekilde methedilmiştir.

Necip-gevher-i 'ismet- 'araz siyâdet-kân
Sa'id-ahter-i himmet ziyâ-yı çarh-ı kirâm Ş. K6-15
Mustafa Bey

Refîkun ola tevfîk-i İlâhî her umûrunda
Muvâfık ola tedbîrüne takdîr-i ezel her ân Ş. K11-2
Mustafa Bey

Aşağıdaki beyitlerde kişiler, temiz tabiatları delil gösterilerek övülmüştür. Buna göre kişi, Temiz tabiat bakımından saf bir ayna kadar parlak ve ışıltılıdır. Kişiliğinin derininde her zaman nur ve yetenek vardır. Diğer bir beyitte şair, övdüğü kişinin güzelliğini, iyiliğini parlak ve ışıltılı bir aynaya benzetmektedir. Yine kişi o kadar temiz yaradılışlı biridir ki diğer insanları adeta mıknatıs gibi kendine çekmektedir. Üçüncü beyitte kişinin temiz yaradılışını öven birinin asla ümitsizliğe düşmeyeceği bildirilerek kişi övülmüştür.

Zamîr-i pâki bir âyîne-i sâf u mücellâdır
Derûnında hemişe nûr-ı isti'dâd muzmerdir N.K. K26-13
Orta Deftedar Hâfız Mehmed Efendi

Lutfu dünyâyı çeker kendiye bir cevherdir
Çezb ise âheni ger hâssiyet-i mıknatîs N.K. K33-5
Reisü'l-Küttap Şâmizâde

Lutfun ki âmdır nice yâd âşinâlara
Hâşâ ki medh-i pâkin eden nâümîd olur N.K. K31-2
Ruznâmeci İbrâhim Efendi

Aşağıdaki beyitlerde kişilerin huy ve tabiatı; gök cisimleriyle denkleştirilerek, benzetilerek veya onlara üstün tutularak övülmüştür. Buna göre kişi değer bakımından Jüpiter'e tabiatının parlaklığı ve nuru bakımından Ay'a, karakter bakımından da Merkür gezegenine benzetir. Bütün bu üstün vasıflardan dolayı da meşhur filozof Eflatun övdüğü kişinin yanında bütün dünyaya bilgisiz biri gibi görünür. İkinci beyitte kişi payesi yönüyle âlemler kadar yukarıdadır. Hatta onun pak yüzü devlet için âlemleri süsleyen güneşe benzetilerek övülür. Üçüncü beyitte şair kişiye dua eder ve onun kişiliğinin güneş; bahtının ise ay gibi parlak olduğunu söyleyerek över.

Müşterî-kadrâ kamer-tab'â 'Utarid-meşrebâ
Ey ki Eflâtûn-ı 'akluñ dehre nâdân gösterür F.K. K10-33
Defterdâr Avnî Efendi

Bülend-pâye-i ‘âlem ki cebhe-i pâki
Sipihr-i devlete hurşîd-i ‘âlem-ârâdur NE. K15-15
Reisü’l-Küttap Şâmizâde

Günün günden yig olsun her ne istersen Hudâ virsün
Şu‘â‘-ı mihrveş meh-tâb-ı bahtun görmesün noksân Ş. K11-5
Mustafa Bey

Aşağıdaki beyitlerde kişiler, huy ve tabiat bakımından dini kimliği olan karakterlerle karşılaştırılarak övülmüştür. Buna göre övülen kişi Hz. Musa’ya, gösterdiği mucize bakımından benzetilmiştir. Hz. Musa’nın elinin parlamasıyla övülen kişinin tabiatının aydınlığı bir araya getirilerek kişi methedilmiştir. Diğer beyitte de kişi doğruluk hidayete eriştirme yönüyle Murtaza lakaplı Hz. Ali’ye; boyun eğme ve tevekkül yönüyle de Hz. Hasan’a benzetilmiş, bu şekilde methedilmiştir.

Subh-veş destini zâhir kılsa sîm-efşân olup
Ol yed-i beyzâya beñzer k’İbn-i ‘İmrân gösterür F.K. K10-21
Defterdâr Avnî Efendi

Mustafâ-nâm ü Murtazâ-in’âm
Hasaneyn inkıyâd-ı dîn-i mübîn Ş. K8-18
Mustafa Bey

Aşağıdaki beyitte kişinin huy ve tabiatı çeşitli üstün yetenekleri anlatılarak övülmüştür. Buna göre kişi, latif ve şirin bir tabiata sahiptir, çok hünerli ve yeteneklidir, mert biridir ve cömertliğinin derecesi yıldızlar kadardır.

Felek behâ-güherâ müste‘idd-i her-hünerâ
Eyâ güzîde-cevân merd-i âftâb- in‘âm Ş. K6-25
Mustafa Bey

Aşağıdaki beyitte de kişinin hoşgörülü karakteri övülmektedir. Şair beyitte kulluk vazifesinde hata yapmaktan korkmaktadır. Bundan dolayı da övdüğü kişinin olgun hoşgörüsüne sığınarak onu övmektedir.

Olursa kâ‘ide-i bendegîde taksîrüm
Ümîd varum ide lutf-ı kâmilün itmâm Ş. K6-28
Mustafa Bey

Aşağıdaki beyitte de şair, kişinin dürüst tabiatını delil göstererek övmüştür. Buna göre kişi bütün dünyaya ardı sıra doğruluk vaat etmektedir. Bundan dolayı onun nefesi sabah vakti esen rüzgara benzemektedir.

Her demde sıdkı der-pey-i va'd eyler âleme
Mânend-i subh-dem nefes-i âşinâ verir Ş.G. K 26-15
Defterdâr Şerîf Efendi

Aşağıdaki beyitte de kişi şair tarafından Mevlana'ya hizmet etmesi dolayısıyla övülür. Buna göre övülen kişi, Mevlana'ya hizmet etmiş, bundan dolayı da bütün dünya hep bir ağızdan ona teşekkür mahiyetinde dualar etmektedir. Burada Mevlana'ya hizmetten kasıt, Mevleviliği çok iyi temsil etme ve tarikata hizmet anlamına da gelebilir.

Monlâ-yı Rûma hidmeti bir hadde erdi kim
Gül-bâng-ı âferîn ile gerdûn sadâ verir Ş.G. K 26-17
Defterdâr Şerîf Efendi

Aşağıdaki beyitte de kişinin huy ve tabiatı, mütevazı kişiliği delil gösterilerek övülmüştür. Bulunduğu makam Jüpiter gezegeni kadar büyük ve yüksektir; ancak kişi o kadar yüksek bir karaktere sahiptir ki mütevazılığı elinden bırakamamakta ve bu makamı tevazu ile idare etmektedir.

Fahr-ı erbâb-ı kalem Hazret-i Şâmizâde
Ki tevâzu'la tutar elde devâtın Bercis N.K. K33-1
Reisü'l-Küttap Şâmizâde

2. 5. 2. 2. Sanatçılık

Aşağıdaki beyitlerde övülen kişilerin sanatçı ruhları ve kişilikleri methedilmiştir. Kimi beyitte kişinin yazısı veya yazısının güzelliği, kiminde ise söz söylemedeki incelik ve ustalığı methedilmiştir. Buna göre övülen kişinin kalemi o kadar güzel ve anlamlı yazar ki yazdığı zaman misk kokusu etrafa yayılır. Hatta bu kadar güzel kokuyu bu yazı

bahçesinde ne fesleğen, ne de sümbül yayabilir denilerek kişinin yazısı ve anlamlı ifadesi övülmüştür. Başka bir beyitte kişinin söz söyleme, tercüme etme yeteneği övülmüş ve kişinin sözleri ve ifadesi anlamlı olma bakımından Allah tarafından indirilen ayetlerle denkleştirilmiştir. Dilini ise Kuran tefsirinin esrarlı hazinesi olarak tanımlayarak kişiyi methetmiştir.

Feyzini bâg-ı hutûta kilk-i ‘anber bâruñuñ
Gülşeni ‘âlemde ne sümbül ne reyhân gösterür F.K. K10-36
Defterdâr Avnî Efendi

Zebân-ı tercemân-ı ma’ni âyât-ı münzeldir
Dili gencîne-i esrâr-ı Kur’ân-ı müfesserdir N.K. K26-9
Orta Deftedar Hâfız Mehmed Efendi

Aşağıdaki beyitlerde kişilerin sanatçılıkları methedilmiştir buna göre kişi; tam yerinde, düzgün ve hakikatli söz söylemesi bakımından övülmüştür. Başka bir beyitte kişinin söylediği sözleri güneş, sevgi çeşmesi veya Kevser suyu olarak nitelemiş ve bu şekilde övmüştür. Üçüncü beyitte de kişinin sözlerini eşi ve benzeri olmayan bir inci tanesine benzeterek övmüştür.

O nağme-rîz-i belâgat ki şâhidân-ı suhân
Nevâ-yı pâkiñe bî ihtiyâr şeydâdur NE. K15-8
Reisü’l-Küttap Şâmizâde

Zebân-ı lûle-i kilkimden oldubir gazel cârî
Ki lafzı çeşme-i mihr ü edâsı âb-ı kevserdir N.K. K26-22
Orta Deftedar Hâfız Mehmed Efendi

Yegâne zât-ı mükerrem re’is-i deryâ-dil
Ki rîziş-i kalemi reşk-i dürr-i yektâdur NE. K15-13
Reisü’l-Küttap Şâmizâde

2. 5. 2. 3. Cömertlik

Aşağıdaki beyitlerde kişilerin cömertliği övülmüştür. Buna göre kişi; cömert tabiatlı, eli açıklık bakımından güneş yaradılışlı, bulut elli, sadef avuçlu ve deniz sermayeli olarak tanımlanmış ve cömertliğinin bolluğu bu şekilde övülmüştür. Yine kişi o kadar cömert tabiatlıdır ki, insanlara deniz ve maden ocağı bağışlasa, bunlar onun gözüne bile görünmez denilerek cömertlik ve göz tokluğunun derecesi verilmiş ve bu şekilde kişiler methedilmiştir. Başka bir beyitte de kişinin cömertlik bulutunun dünyaya büyüme ve gelişme sağladığı bildirilerek cömertliği yağmura, rahmete benzetilerek övülmüştür. Bundan dolayı da bütün halkın o cömertlik bulutuna rüzgârlar kadar bol dua ettiğini bildirmiş ve bu yönde kişi methedilmiştir. Cömertliğinin bolluğunun, şair tarafından güneş kadar parlak olduğu belirtilerek kişi bu yönde övülmüştür.

Kerîm-tab' u sehâ-kâr u âfitâb-nihâd
Sehâb-dest ü sadef-keff ü bahr-sermâye F.K. K8-12
Muhammed Ağa

Dest-i tab'ı bahr u kân verse görünmez çeşmine
Bu 'atâyı 'âleme ne bahr u ne kân gösterür F.K. K10-22
Defterdâr Avnî Efendi

Dehre sehâb-ı cûd ki neşv ü nemâ verir
Cem'iyyet ol sehâba nesîm-i du'â verir Ş.G. K 26-1
Defterdâr Şerîf Efendi

Bu müdde'â güneş gibi rûşen değil midir
Her hâl ile safâ bulur ol kim safâ verir Ş.G. K 26-2
Defterdâr Şerîf Efendi

Aşağıdaki beyitlerde de yine kişilerin cömertlikleri methedilmektedir. Buna göre kişi o kadar cömert biridir ki herkesin gönül arzusunu yerine getirir. Onun cömertliğinin rüzgârı ise coşkun bir deniz gibi kabarıktır denilerek cömertliğinin bolluğu vurgulanmış ve kişi bu şekilde övülmüştür. Kişinin cömertliği, insanların sürekli koklamak isteyecekleri çok hoş kokulu bir gül dalına benzetilerek övülmüştür.

O kâm-bahş-ı yegâne ki dest-i ihsânı
Nesîm-i lutf ile bir pür-hurûş-deryadır NE. K15-16
Reisü'l-Küttap Şâmizâde

Şigüfte-gül-bün-i ihsân-ı Mustafâ Big kim
İder ifâza-i bûy-ı su'âl-ı cezb-i meşâm Ş. K6-14
Mustafa Bey

Aşağıdaki beyitte kişinin cömertliğinin derecesi övülmüştür buna göre eğer yağmur bulutu onun ihsan denizinden birazcık maya alsaydı o bulutun her damlası dünyaya tufan gibi olur denmiştir.

Bahr-ı ihsânından alsa mâye ger ebr-i matar
'Âleme her katresi tekrâr tûfân gösterür F.K. K10-32
Defterdâr Avnî Efendi

Aşağıdaki beyitlerde ise kişilerin cömertliği, yardımseverlikleri bildirilerek övülmüştür. Buna göre kişi o kadar yardımsever biridir ki cömertliği ile halkın velinimeti olmuştur. Bundan dolayı da Allah ona yardım ederek tüm gayelerine ulaşmayı nasip eder. Diğer bir beyitte de kişi, yardımseverliği anlatılarak övülmüştür.

Halka veliyy-i ni'met olur bir kelâm ile
Allâh o kâmkâra ki lutf-ı edâ verir Ş.G. K 26-8
Defterdâr Şerîf Efendi

Olaydı 'âtıfeti surh-sâz-ı nüshâ-i cûd
Virürdi ma'nî-i imrûzı lafz-ı ferdâya F.K. K8-13
Muhammed Ağa

Aşağıdaki beyitte de, cömertliği sayesinde kötülüklerin yok olduğu anlatılarak kişi methedilmiştir. Beyte göre övülen kişinin cömertliği sayesinde kötülük isteyenlerin yürekleri dağlanır ve hidayete ulaşırlar; aynı zamanda yine cömertliği sayesinde onun iyiliğini isteyenler çok olur

Dil-i bed-hvâhunı dâg eylesün dest-i zer-in‘âmun
Pür olsun nakd-i ihsânun ile dâmân-ı hayr-hvâhân Ş. K11-4
Mustafa Bey

Aşağıdaki beyitte ise övülen kişi, şair tarafından cömertliğiyle meşhur olan Hatem olarak nitelendirilmiş ve denkleştirilerek methedilmiştir.

Yiter çok sıklet itme har-gedâlar gibi ey Şehrî
Ki vâkıf oldı ‘arz-ı hâlüne ol Hâtem-i devrân Ş. K11-12
Mustafa Bey

2. 5. 2. 4. Âlim Kişilik

Aşağıdaki beyitlerde övülen devlet memurlarının âlim kişilikleri belirtilmiştir. Övülen kişi o kadar âlim bir kişiliğe sahiptir ki, onun mucizeli kalemi bir elif harfi dahi yazsa, sihirle bu elif harfi düşmanının gözüne bir ejderha gibi görünecektir. Bu da bize övülen kişinin ilahi bilgilere vakıf ve Musa’nın mucizesine sahip olduğunu ve bunun delil gösterilerek övüldüğünü anlatır. Diğer beyitte de kişinin âlim kişiliği diğer zeki insanlarla karşılaştırılarak övülür. Buna göre en zeki insanların bulunduğu bir mecliste övülen kişi ağzını açtığı zaman diğer zeki olanlar övülen kişinin yanında ne kadar geride olduklarını anlarlar ve saygıyla özür dilerler.

Kilk-i mu’ciz-kârı gâhî bir elif etse ‘ayân
‘Ayn-ı a’dâya anı sihr ile su’bân gösterür F.K. K10-20
Defterdâr Avnî Efendi

Akl-ı evvel cehline biñ özr ile ‘ârif olur
Bezm-i hâssü’l-hâsda ol dem ki ‘irfân gösterür F.K. K10-29
Defterdâr Avnî Efendi

Aşağıdaki beyitlerde de yine devlet memurlarının âlim kişilikleri methedilmiştir. Buna göre övülen kişi o kadar ilim sahibi biridir ki gamlı ve hasta biri onun kapısına gidip onun şifa verici sözlerini bir dinlese gamı geçer ve iyileşmiş olarak geri döner. Yine devlet memuru övülürken; kaleminin, okkanın hazinesine kilit olup onu açtığı ve yazdıklarıyla bilinmeyen cihanın bundan faydalandığı anlatılmış ve kişi bu şekilde övülmüştür.

Hasta-i gâm dergehine varsa ger tîmâr içün
Aña bir şâfî cevâb itmekle dermân gösterür F.K. K10-31
Defterdâr Avnî Efendi

Hâmen ki kufl-ı genc-i devâta kilîd olur
Lutfunla gâ'ibâne cihân müstefîd olur N.K. K31-1
Ruznâmeci İbrâhim Efendi

Aşağıdaki beyitlerde kişi övülürken âlim kişilerle çok iyi uyuştuğu, çok akıllı olduğu ve hikmetli sözler derleyen olarak bildirilmiş ve âlim kişiliği övülmüştür. Diğer beyitte de kişinin son derece ferasetli ve hünerli olduğu belirtilerek zekâsı ve âlim kişiliği övülmüştür. Aynı zamanda kişi bu savaş meydanında tek başına savaşan seçkin biri olarak gösterilmiştir. Buradaki savaş meydanı akıllıların yarıştığı ilim meydanı olabilir.

'Ukalâ-ihtilât u dâniş-senc
Hükemâ-imtizâc u hikmet-çîn Ş. K8-20
Mustafa Bey

Fârisü'l-hayl-ı cilvegâh-ı hüner
Yekketâz-ı neberdiyân-ı güzîn Ş. K8-23
Mustafa Bey

Aşağıdaki beyitlerde kişilerin zekâları ve fikirlerinin parlaklığı övülmüştür. Buna göre kişinin fikri ve zekâsı o kadar parlaktır ki bu parlak zekâya eş olabilecek tek nesne sadece geceyi aydınlatan ay olabilir. Diğer beyitte de övülen kişinin "alnı sabahın ilk ışıkları gibi aydınlıktır. Aklının derinliği ise miraç gecesinin sırlarını bilendir" denilerek birikiminin ve zekâsının ne kadar üstün olduğu söylenir.

Cihân-ı câhda bir şeb cerâg-ı re'yi gibi
Nazîre olur mı dahı mâh-ı'âlem-'ârâya F.K. K8-16
Muhammed Ağa

Cebîni matla’-ı subh-ı sa’âdet –i ezeli
Derûnu ‘ârif-i esrâr-ı şâm-ı esrâdur NE. K15-18
Reisü’l-Küttap Şâmizâde

2. 6. Sultan Akraba ve Yakınları

2. 6. 1. Beyhan Sultan

Çalışmamızın bu bölümünde kasidelerde değil de terkib-i bentlerde bulduğumuz Beyhan Sultan'ın övgüsü incelenmiştir. Tarihi bilgilerimize dayanarak Şeyh Gâlib'in gözünde Beyhan Sultan'ın çok kıymetli bir yeri olduğunu bilmekteyiz. Biz de Beyhan Sultan'ı -kasidelerde olmasa bile- çalışmamızın methiye bölümüne almanın isabetli olacağını düşündük.

Aşağıdaki beyitte Beyhan Sultan'ın irfan ehline yardımı, onları himaye edişi ve cömertliği övülmüştür. Buna göre Beyhan Sultan, cömertliği, hamiliğiyle güneş ve ay gibi olarak tasvir edilmiş ve bu şekilde övülmüştür. Diğer beyitte de şair, Beyhan Sultan'ın bir güzel sözüyle gönlünün mamur olduğu ve kalbini kazandığını söylemekte ve onu bu şekilde övmektedir. Şair yine Allah'a, kendisini mutlu eden Beyhan Sultan'ın da gönlünün mesut olması yönünde temennide bulunmaktadır.

Mâh-ı burc-ı azamet hâmî-i ehl-i irfân
Mihr-i gerdûn-ı himem Hazret-i Beyhân Sultân — Ş.G. TB6-Vasıta Beyhan Sultan

Bir sühanla dil-i vîrânımı ma'mûr etdi
Ede mesrûr anı Hakk gönlümü mesrûr etdi — Ş.G. TB6-Bend 2-1 Beyhan Sultan

Aşağıdaki beyitte şair Beyhan Sultan'ın cömertliğini ve lutfunu övmektedir. Buna göre Beyhan Sultan, o kadar cömert ve lütuf sahibidir ki fukara zümresinin gönlünü cömertliği ve lütuflarıyla şad etmiştir bu zümre ise Beyhan Sultan'ın yardımı sayesinde bir daha dünyanın elinden zulüm görmeyecektir. Diğer beyitte de şair Beyhan Sultan'ı yine cömertliği ve gönül alıcılığı bakımından methetmektedir. Buna göre Beyhan Sultan o kadar lütufkâr biridir ki bir nefesiyle insanların isteklerini yerine getirir ve onların gönüllerini fetheder. Bunu karşılığında ise insanlar yerden göğe kadar onun ihsanlarını yâd ederler.

Fukarâ zümresini lutf ile etdi dil-şâd
Bir dahı eylemeziz çarhın elinden feryâd — Ş.G. TB6-Bend 3-1 Beyhan Sultan

Bir nefesle gül-i âmâlimizi kıldı küşâd
Biz de yerden göğe dek eyleriz ihsânını yâd Ş.G. TB6-Bend 3-3
Beyhan Sultan

Aşağıdaki beyitte şair, hem Beyhan Sultan'ı hem de padişah III. Selîm'i methetmektedir. Buna göre hem padişah hem de kız kardeşi Beyhan Sultan, namı herkesçe bilinen yüce bir soyun devamıdır denilerek methedilmişlerdir. Diğer beyitte de Beyhan Sultanın makamı Kâbe'nin yüce makamına denkleştirilerek methedilmiştir. Beyhan Sultan'ın dergâhına ise melekler son derece hürmet etmektedirler denilerek yine onun yüce kişiliği ve makamının üstünlüğü methedilmiştir.

Hâher-i pâdişeh-i rûy-ı zemîn Hân Selîm
Ced-be-ced revnak-ı menşûru kerîm ibni kerîm Ş.G. TB6-Bend 4-1
Beyhan Sultan

Süddesi kıble-i ikbâle olup Rükn-i Hatîm
Hâk-i dergâhına etmekde melekler ta'zîm Ş.G. TB6-Bend 4-2
Beyhan Sultan

Aşağıdaki beyitte, Beyhan Sultan'ın cömertliği ve insanlara bolca ihsan etmesi methedilmiştir. Hatta Beyhan Sultan'ın ihsanı ve cömertliği o kadar boldur ki bu davranış, bütün âlemde beğenilmekte ve methedilmektedir. Diğer beyitte de Beyhan Sultan'ın üstün huy ve ahlakı övülmüştür. O kadar ki bu güzel huy ve hasletlerin binde birini bile saymak mümkün değildir. Yine Beyhan Sultan'ın üstün keremi ve cömertliğinin denizlere kaynaklık etmeye layık olacak kadar çok olduğu bildirilerek Beyhan Sultan'ın cömertliği, üstün ahlakı ve güzel hasletleri methedilmiştir.

Ol kadar bezl eder âfâka nevâl-i keremi
Ki feleklerde pesend oldu kemâl-i keremi Ş.G. TB6-Bend 5-1
Beyhan Sultan

Binde bir vasf ola mümkin mi hısâl-i keremi
Bahr u kân olmağa lâyık mı misâl-i keremi Ş.G. TB6-Bend 5-2
Beyhan Sultan

Aşağıdaki beyitte Beyhan Sultan'ın yüksek izzet ve şerefi methedilmektedir. Buna göre Beyhan Sultan o kadar üstün şerefli ve izzetli biridir ki, gölgesinin keremi bile doğu ile batı arasını doldurmaya layıktır. Yine Beyhan Sultan o kadar şerefli ve izzetli biridir ki onun nurunun gölgesinin keremi bile doğu ve batıya erişir ve dünyanın ufkunu tamamen kaplar. İkinci beyitte de Beyhan Sultan, insanlara yardım eden, koruyan ve kerem süsleyen olarak methedilmiştir. Aynı zamanda Hz. Fatma'nın (RA) yoluna intisap etmiş biridir denerek onun manevi derecesinin yüksekliği de methedilmiştir.

Hâverân olsa sezâ saff-ı ni'âl-i keremi
Şark u garba erişir nûr-ı zılâl-i keremi Ş.G. TB6-Bend 5-3
Beyhan Sultan

Ehl-perverdir o hakkâ ki kerem-pîrâdır
Şübhesiz müntesib-i Fâtıma-i Zehrâdır Ş.G. TB6-Bend 6-1
Beyhan Sultan

2. 7. Arkadaş ve Sevgililer

2. 7. 1. Abdullah Çelebi

Aşağıdaki beyitlerde Abdullah Çelebi'nin dış görünüş özellikleri methedilmiştir. Şair, Abdullah Çelebi'nin tarzını leventçe olarak yorumlamış, yürüyüşünü ise şahane olarak betimlemiştir. Ayrıca Abdullah Çelebi, dünya güzellerinin güneşi ve Allah'ın nuru diye de methedilmektedir. İkinci beyitte de Abdullah Çelebi'nin dış güzellik özellikleri, Güzeller bölüğünün askerleri bozan usta süvarisi, yani güneş gibi yıldız ve ay saflarını kırıcı olarak methedilmektedir. Aynı zamanda Güneş çıkınca ay ve yıldızların görünmemesi kastedilerek kişi methedilmiştir.

Nedür ol tarz-ı levendâne o şâhâne reviş
Mihr-i hûbân-ı cihân nûr-ı Hudâ 'Abdullâh F.K. K9-3
Abdullah Çelebi

Şehsüvâr-ı sipeh-endâz-ı gürûh-ı hûbân
Ya'ni hurşît-sıfat saf-şiken-i ahter ü mâh F.K. K9-4
Abdullah Çelebi

Aşağıdaki beyitte de Abdullah Çelebi, güzelliği bakımından Hz. Yusuf'tan üstün tutularak methedilmiştir. Buna göre Hz. Yusuf'u her gören ah ettiği; fakat onun güzelliğini Hz. Yusuf'un görmesi halinde yüzlerce ah edeceği bildirilerek övme gerçekleştirilmiştir. İkinci beyitte de Abdullah Çelebi'nin güzelliği ve dış görünüş özelikleri, aynı zamanda güzel söz söyleme yeteneği Hz. İsa ve onun mucizesiyle denkleştirilerek methedilmiştir. Buna göre Eğer Hz. İsa "senin can bağışlayıcı dudağını konuşurken görseydi dilsiz bir hale gelip mahşere dek rahatsız olurdu" denilmiş ve Abdullah Çelebi'nin Hz. İsa'yı bile kıskandıracak kadar güzel olduğu bildirilmiştir.

Her gören Yûsufı âh eyler idi lîk senüñ
Hüsnüñi görse eger Yûsuf iderdi sad-âh F.K. K9-6
Abdullah Çelebi

Lâl olup haşre dek olurdı tepîde cânı
Sözde görse leb-i cân-bahşuñı 'İsâ nâgâh F.K. K9-8
Abdullah Çelebi

Aşağıdaki beyitlerde de Abdullah Çelebi'nin güzelliği ve dış görünüşünü, soyut benzetmelerle övmüştür. Buna göre Allah, onun gibi bir meleği güzellik ülkesine padişah yapmış, budan dolayı da dünyayı birbirine katan ordular onun güzelliğine boyun eğmiştir.

Diğer beyitte de Abdullah Çelebi, manevi derecesinin yüksekliği ve Allah tarafından sevildiği anlatılarak övülmüştür. Buna göre Abdullah Çelebi, Allah'ın güzelliğinin bu dünyadaki tecellisidir. Aynı zamanda dünyayı aydınlatan güneş bile onun eşiğinin toprağıdır denilerek güneşten bile daha alımlı ve güzel olduğu ifade edilerek methedilmiştir.

Çeşmiñe leşker-i âşûb müsahhar oldı
Milket-i hüsne Hudâ sen meleki ideli şâh F.K. K9-9
Abdullah Çelebi

Sensen ol nûr-ı tecellî-i Hudâ kim hûrşîd
Her seher sâye gibi olmada hâk-i dergâh F.K. K9-11
Abdullah Çelebi

Aşağıdaki beyitte de Abdullah Çelebi, güzelliğinin yanı sıra heybetli duruşuyla methedilmektedir. Buna göre Leventlerin şahı gibi atına bindikçe, âşıkların gönlü senin kılıcının eteğinin ucunu sığınak edinir. Denilerek Abdullah Çelebi'nin duruşunun ve ata binişinin heybeti ve azameti övülmüştür.

Rahşuña şâh-ı levendâne süvâr oldukça
Dâmen-i tîgüñi eyler dil-i 'uşşâk-penâh F.K. K9-12
Abdullah Çelebi

2. 7. 2. Afet Çelebi

Aşağıdaki beyitte Afet Çelebi, divan edebiyatının kalıplaşmış kelimeleri ve soyut kavramları kullanılarak methedilmiştir. Buna göre Afet Çelebi, mahlasını Âfet olarak alınca o zamanda yaşayan bütün güzellerin afet özelliği kaybolur ve onun yanında adeta silinir. Yani bu ad feleklerden daha çok Afet Çelebi'ye yakışmaktadır. Diğer beyitte de Afet Çelebi, cefa ordusunun padişahı ve kaza-kader bakışlı güzel diye methedilmektedir. Yine Afet, onun kirpiğinin sivriliğinden ve zulüm elinden feryat eder denilerek Afet Çelebi, afet mahlası temel alınarak övülmüştür.

İdince mahlasını Áfetî ol âfet-i cân
Olur zemânede bî-nâm u bî-nişân âfet F.K. K11-9
Âfet Çelebi

Şeh-i cefâ-sipehâ dilber-i kazâ-nigehâ
Ki dest-i cevr-i müjeñden ider figân âfet F.K. K11-14
Âfet Çelebi

Aşağıdaki beyitte Afet Çelebi, gök cisimlerinden Merih gezegeninin adı kullanılarak methedilmiştir. Merih, uğursuzluğu ile tanınan bir yıldızdır Afet Çelebi'nin nezaketi ve güzelliğinin yanında sitemkâr bir tarafı da vardır. Bu ise Merih gezegeninin etkisi gibi ortaya çıkmakta can âlemine bir afet olarak tecelli etmektedir. Diğer beyitte de Afet Çelebi, bu zamana kadar gelen ve güzellikleri afet diye nitelendirilen afetlerin yanında bu dünyada eşi ve benzeri bulunmayan bir zaman afeti olarak tasvir edilmekte ve bu şekilde övülmektedir.

Sen ol cihân-ı sitemsin ki hükm-i Mirrîh'üñ
Getürdi 'âlem-i câna sad-âsumân âfet F.K. K11-15
Âfet Çelebi

Cihânda âfet-i devrân-ı bî-bedelsin sen
Olur egerçi ki sercümle dilberân âfet F.K. K11-17
Âfet Çelebi

Aşağıdaki beyitte şair Afet Çelebi'ye seslenmektedir. Buna göre Afet Çelebi'nin gözünün kan saçan kılıcı dünyaya nasıl ki afet salarsa, Fehim'in canı da senin gözüne kurban olsun denilerek bu şekilde methedilmiştir.

Fehîm ü cân-ı Fehîm ola çeşmüñe kurbân
Ne dem ki dehre sala tîg-i hûn-feşân âfet F.K. K11-19
Âfet Çelebi

2. 8. Din Büyükleri

2. 8. 1. Halifeler

2. 8. 1. 1. Hz. Ebubekir

Aşağıdaki beyitlerde Hz. Ebubekir, manevi derecesinin yüksekliği bildirilerek övülmüştür. Buna göre Hz. Ebubekir, Sıddık lakabıyla övülmektedir. Kendisinin kâmil ve doğru bir kişilikle insanların ve kendinden sonra gelen halifelerin hem birincisi, hem de en iyisi olduğu vurgulanmıştır. Sıddîk doğrulayıcı demektir. İsra suresi indikten sonra, müşrikler Hz. Ebubekir'e "bak senin arkadaşın Muhammed bir gecede Kudüs'e gidip döndüğünü iddia ediyor, buna da inanacak mısın" diyorlar. O da "O diyorsa doğrudur" diye cevap veriyor. Bu olaydan sonra Hz. Ebubekir'e Sıddîk lakabı veriliyor.

Ayrıca Hz. Ebubekir'in gelmesi, şair tarafından insanların üzerine mutluluk güneşinin doğması olarak anlatılmış ve bu yönüyle övülmüştür. Diğer beyitte Hz. Ebubekir'in yüce bir veli olduğu bildirilmiş, kendisinin Kuran'da geçmesi hatırlatılarak methedilmiştir. Buna göre Hz. Ebubekir, o kadar kuvvetli bir veli ve derecesi o kadar yüksek biridir ki Kuran-ı Kerim'de Peygamber Efendimize onun hakkında ayet (Tevbe-40) bile indirilmiştir. Ayet de hicret sırasında mağarada saklandıklarında Hz. Ebubekir'den "iki kişiden biri olarak bahseden ayettir. Böylece Hz. Ebubekir'in Allah'ın makbulü bir veli olduğu bildirilerek övülmüştür.

Sıdk ile mâ-sadak-ı subh-ı safadır Sıddîk
Sîne-i saf ile sadru'l-hulefâdır Sıddîk Ş.G. K 2-1

Bir velîdir ki "velâ tahzen" ana oldu hitâb
Nass-ı Kur-ân ile makbûl-i Hudâ'dır Sıddîk Ş.G. K 2-4

Aşağıdaki beyitlerde de Hz. Ebubekir'in manevi derecesinin yüksekliği Hz. Muhammed'e anında biat etmesi ve onun peygamberliğini tasdik etmesiyle övülmüştür. Bilindiği gibi Hz. Ebubekir, ilk müslümanlardandır. Hayatının sonuna kadar da onu desteklemiş ve korumaya çalışmıştır. Hatta Tevbe Suresi'nde anlatıldığı gibi Peygamberimizle tehlikeli Medine yolculuğuna çıkmış ve onu yalnız bırakmamıştır. Bu bakımdan da şair tarafından vefa nurunun doğuşu olarak nitelendirilmiş ve bu cihette methedilmiştir. Diğer beyitte de Hz. Ebubekir, Bedir savaşındaki gösterdiği yararlılıklar anlatılarak övülmüştür. Buna göre Bedir savaşının Peygamberimizce kazanılmasında Hz. Ebubekir'in de maneviyat bakımından yardımının olduğu bildirilerek Hz.

Ebubekir'in manevi derecesinin yüksekliği methedilmiştir. Aynı zamanda Hz. Ebubekir'in; güneş, ay ve en yüksek gökleri kıskandıracak kadar yüksek bir manevi makamının olduğu belirtilmiş ve bu şekilde övülmüştür.

Zevk-ı irfanı kıldı Reslü tasdîk
Şübhesiz matla'-ı envâr-ı vefâdır Sıddîk Ş.G. K 2-5

Yevm-i Bedr aldı arîş üzre Cenâb-ı Ahmed
Reşk-i şems ü kamer ü Arş u semâdır Sıddîk Ş.G. K 2-6

Aşağıdaki beyitte de Hz. Ebubekir'in sözleri ve ağırbaşlı kişiliği methedilmiştir. Buna göre Hz. Ebubekir'in söylediği her sözün hazinelerle aynı ölçü ve değerde olduğuna şahittir. burada şahit olan kimsenin Hz. Muhammet olduğu düşünülebilir. Aynı zamanda o, o kadar ağırbaşlı biridir ki ardında sedefe benzetilen dişlerinin olduğu dudaklarını ancak bu hazineler değerindeki sözleri söyleyeceği zaman oynatır.

Sözü hem-seng-i güher olduğuna şâhiddir
Sadef-i leblerin âheste-küşâdır Sıddîk Ş.G. K 2-8

Aşağıdaki beyitte Hz. Ebubekir'in manevi derecesinin yüceliği methedilmiştir. Buna göre şair, onu imam veya reis olarak görmeyenin Müslüman dahi olamayacağı bildirilerek Hz Ebubekir'i övmüştür. Şaire göre Hz. Ebubekir, Kelime-i Tevhit'in ilk kelimesi olan "la" kelimesiyle eşdeğerdir. Nasıl ki Müslüman olmak için "la ilahe illallah Muhammeden resululluah" demek gerekiyorsa yine bir insanın Müslüman olması için Kelime-i Tevhit'in ilk kelimesi gibi başta gelen Hz. Ebubekir'i imam veya halife olarak kabul etmesi gerekir diyerek onun manevi derecesinin yüksekliği övülmüştür. Diğer beyitte de o zaman yaşayan kişilerin, Hz. Ebubekir hakkında söyledikleri destekleyici sözler anlatılarak kişi övülmüştür. Buna göre müminler, Hz. Ebubekir'in ileri çıkıp başkan olmasını sözleriyle tasdik etmişlerdir. Aynı zamanda şeyhlik manasına ve makamına en çok uyan kadim kişi Hz. Ebubekir'dir

Pîşvâ bilmeyen ol zâtı Müselmân olmaz
Lafz-ı tevhîde meger sûret-i ladır Sıddîk Ş.G. K 2-14

Lafz-ı mü'minde odur mâ-sadak-ı pîş-i zuhûr
Şeyh ma'nâsına en akdem edâdır Sıddîk Ş.G. K 2-16

Aşağıdaki beyitte de şair, Hz. Muhammet'e olan yakınlığını bildirerek Hz. Ebubekir'in manevi derecesinin yüksekliğini övmüştür. Buna göre Hz. Ebubekir'in makamı o kadar üstündür ki o, Hz. Muhammet'in Miraç sırrını bilen biri olarak nitelendirilmiş ve bu şekilde övülmüştür.

Andan al himmet-i seyr-i Melekûtu Gâlib
Sırr-ı mi'râc-ı Resûl-i dü-serâdır Sıddîk Ş.G. K 2-18

Aşağıdaki beyitte Hz. Ebubekir, İslam'ı, açık ve kuvvetli delillerle inanmayanlara anlatması ve onları İslam'ın nuruyla şereflendirmesi bildirilerek, başka bir deyişle de İslam'a yaptığı üstün hizmetler anlatılarak övülmüştür. Bundan dolayı da Allah, Hz. Ebubekir'e muhabbet ve sevgiyi sembolize eden kıymetli hırkayı giydirse yeridir denerek yine onun, Allah indindeki yüksek manevi makamı methedilmiştir.

Ehl-i redd ile olan harbi delîl-i vâzıh
Hubb-ı Hakk hil'at-ı hâssına sezâdır Sıddîk Ş.G. K 2-9

2. 8. 1. 2. Hz. Ali

Aşağıdaki beyitlerde Hz. Ali'nin heybet ve azameti çeşitli şekillerde övülmüştür. Bilindiği gibi Hz. Ali savaşçılığıyla tanınır; ancak aşağıdaki beyitte Hz. Ali, yüksek rütbesi ve keskin bakışlarıyla övülmektedir. Buna göre onun yüksek rütbesi ve keskin bakışları yağma için pusuya yatan askerleri öyle bir korkutur ki bu askerler gaflet içinde kalır ve ne yapacaklarını bilemezler.

Diğer beyitte de Hz. Ali'nin heybeti övülürken gamzesinin etkisinin elmas gibi sert ve ateş gibi yakıcı olduğu bildirilerek azameti methedilmektedir. Buna göre onun heybetinin bakışı bir örse değse, örsü su gibi parçalardı denilerek Hz. Ali'nin azameti ve heybeti övülmüştür.

Diğer beyitte de yine Hz. Ali'nin heybeti ve azameti düşmanının kalbine verdiği korku anlatılarak övülmektedir. Buna göre Hz. Ali, hilafetin baharı ve yine o hilafetin ay yüzlüsüdür. Yine Allah'ın veli kuludur. Allah katında bu kadar yüce bir yere sahip olan Hz. Ali, düşmana karşı da o kadar heybetlidir ki, onun şanından dolayı düşman olan Eflak'ı korkudan dolayı yaşlandırır ve saçlarını ağartır.

O şeh ki gâret-i mülk-i kazaya câygehin
Eder kemin-i tegâfül sipâh-ı müjganı N.K. K6-17

Ne gamze hançer-i elmâs-ı âteşîn-dem kim
Dokunsa şa'şa'sı âb ederdi sindânı N.K. K6-28

Meh-i rebî-i hilâfet Alî velîyul-lâh
Ki taht-ı çârüm eflâki şeyb eder şânı N.K. K6-35

Aşağıdaki beyitte ise Hz. Ali, azamet ve heybeti, savaşçılık ve kahrediciliyle değil de cömertliğiyle methedilmiştir. Buna göre Hz. Ali bir cömertlik deryasıdır ve bu cömertlik deryası coştuğu zaman dalgaları o kadar yükselir ve heybetli hale gelir ki bu cömertlik denizinin dalgaları âlemlerin ve gökyüzünün eteğine kadar ulaşır.

Diğer beyitte de şair, Hz. Ali'yi haklı olarak bir destan kahramanı olarak gösterir. Buna göre şair, methetme bağında şakırdayan bir bülbüldür ve Hz. Ali'nin destanını söyleyerek onu methetmektedir. Üçüncüde de şair, Hz. Ali'nin cömertliğini methetmektedir. Buna göre o padişah her adımda cömert olan eliyle bolca ihsan dağıtmaktadır. Yine şair, Hz. Ali'yi âlemdeki meleklerin cömertlik askeri olarak göstererek onun cömertliğini methetmiştir.

O yem nevâl-i cihân-ı kerem ki gâh-i hurûş
Dokunsa dâmen-i eflâke mevc-i ihsânı N.K. K6-37

Zebân-ı nâtıka-i Nâ'ilîdir ol bülbül
Ki bâğ-ı medhinin olmuş hezâr destânı N.K. K6-42

O şehriyâr-ı melâik-i sipâh-ı âlem-i cûd
Ki her kademde eder bezl keff-i ihsânı N.K. K6-39

Aşağıdaki beyitte ise Hz. Ali'nin alim kişiliği methedilmiştir. Bilindiği gibi Hz. Ali, savaşçılık ve azametinden sonra en çok ilmiyle tanınır. Hatta Hz. Muhammet bir hadis-i şerifinde: "Ben ilmin şehriysem, Ali onun kapısıdır." Diyerek Hz. Ali'nin ne kadar âlim bir kişi olduğunu bizzat kendi ağzıyla teyit eder. Şair de aşağıdaki beyitte

onun âlim şahsiyetini haklı olarak metheder. Buna göre o şehzade o kadar bilgilidir ki onun aklını, bilgisini ve kabiliyetini bir levhaya yazmak ve sığdırmak mümkün değildir

O şâhzâde-i dânâ ki levh-i mastarının
Değil kelîm-i hıred müsta'id-i iz'anı N.K. K6-36

Aşağıdaki beyitte de Hz. Ali, insanlara yardımı ve izzetli yaşantısı sayesinde Hızır Aleyhisselam ve Hz. İsa ile denkleştirilerek methedilmiştir. Buna göre Hz. Ali, ciğeri kan dolmuş kişilere ve umutsuzluğa kapılıp hasret dolu bakan insanların imdadına Hızır gibi çabuk yetişmiş ve Hz. İsa'nın mucizesinde olduğu gibi yine o insanların dertlerine deva olmuştur.

O şeh ki nakd-ı hayât-ı Mesîh ü Hızr olmuş
Nigâh-ı hesterin in hûn-behâ-yı hırmânı N.K. K6-19

2. 8. 2. Hasan ve Hüseyin

2. 8. 2. 1. Hz. Hüseyin

Aşağıdaki beyitte Hz. Hüseyin, insanlara saadet veren ve bahadır bir savaşçı olarak methedilmektedir. Buna göre Hz. Hüseyin; bu dünyada, saadet nehrinin medarıdır. Aynı zamanda o, Kerbela'daki savaş meydanında korkusuzca savaş veren ve inandığı değerler uğrunda şehit olan bir bahadır olarak övülmektedir.

Diğer beyitte de Hz. Hüseyin, ahlakı ve Hz. Ali'nin nazarındaki yeri anlatılarak methedilmiştir. Buna göre o, Hz. Hasan'ın kardeşi ve peygamber terbiyesinin kıyısında yetişen bir mübarek kişidir. Yine Hz. Hüseyin, mübarek imam Ali'nin iki gözünün nurudur denilmiş ve bu şekilde övülmüştür.

Medâr-ı nîl-i sa'âdâtdır bu menzilde
Dilîr-i ma'reke-i Kerbelâ Hüseyn-i şehîd N.K. K7-26

Hasan birâderi perverde-i kinâr-ı resûl
Fürûg-ı nûr-ı dû-çeşm-i Alî imâm-ı sa'îd N.K. K7-27

Aşağıdaki beyitte de Hz. Hüseyin'in yiğitliği ve cesareti methedilmiştir. O, alın yazısı yiğitlik olan bir kahramandır denilmiş, yiğitliğinin ve cesaretinin doğuştan geldiği vurgulanarak övülmüştür. "O kadar muhteşem bir yiğittir ki onun gibisi, meşhur

sahabeler olan Halit Bin Velid ve Hz. Ebubekir zamanında bile gelmemiştir" denilerek kahramanlığı ve cesareti methedilmiştir.

İkinci beyitte, Hz. Hüseyin, düşmana tek başına saldıran bir yiğit olarak tanımlanmış ve bu şekilde onun yiğitliği methedilmiştir. Onun yiğitliği, tevhit ve şahadet yarışındaki isteği Hz. İsa ile denkleştirilmiş; hatta bu yarışta onu geçtiği söylenerek buna Kerbela'da gösterdiği istek ve cesaret delil gösterilmiştir.

O sernüvişt-i şecâ'at ki etmedi eserin
Dem-i hilâfet-i Bû Bekr Hâld Bin Velid N.K. K7-30

O yekketâz-ı şehâdet ki Kerbelâdan tamâm
Mesîhe eyledi tefhîm n'eydiğin tecrîd N.K. K7-31

Bu beyitte de Hz. Hüseyin, güneşi utandıracak kadar parlak ve soylu bir gece çırasına benzetilerek methedilmiştir. Buna göre güneş, Hz. Hüseyin'in muhteşem parlaklığından o çıktığı zaman utanır ve Hz. İsa'nın eteğinin gerisine çekilip saklanır. Hz. Hüseyin'in soylu gece çırasına benzetilmesi Hz. Muhammet'in torunu olmasındandır diye yorumlayabiliriz. Hz. Hüseyin, o ışığı bizzat Resulden almıştır. Geceyi aydınlatan çıranın ışığı ise yine Hz. Muhammet'in nurudur diye de yorumlayabiliriz.

O şebçerâğ-ı necâbet ki hacletinden olur
Verâ-yı dâmen-i Îsîde muhtefî hurşîd N.K. K7-32

Aşağıdaki beyitlerde Kerbela'da mücadele eden Hz. Hüseyin ve bu mücadelede şehit düşen herkes methedilmiştir. Buna göre bu olayda cihat edenler ve şehit olanlar, hesapların sorulacağı mahşer günü yüksek dereceler kazanarak bahtiyar olacaklardır. Bu toplanma günü onlar için bayram, düşmanları için ise matem günü olacaktır. Bu kargaşa zamanında ise toplanmış olanların arasında şehit olanlara Allah tarafından ellerine onları mutlu edecek, cihatlarını ve şehitliklerini teyit edecek, doğrulayacak belge verilecektir.

Üçüncü beyitte, Hz. Hüseyin'in şehit olduğu vakit herkesin yas tutacağı; hatta onun zamanında olsaydı, şarabın mucidi olduğu rivayet edilen Cemşid'in bile yas tutup, tuttuğu yastan dolayı şarap kadehine eline sürmeyeceği şair tarafından bildirilerek Hz.

Hüseyin'in çok sevilen ve ölümünden üzüntü duyulan biri olduğu vurgulanmış, bu şekilde methedilmiştir.

Mücâhidân-ı gazâ mukbilân-ı hazretdir
Sabâh-ı haşr olur a'dâya mâtem anlara îd N.K. K7-43

Bu infi'âl ile mahşûr olanların verilir
Kef-i neşâtına mahşerde nâme-i te'yid N.K. K7-44

Vukû'-ı mâtem olaydı eger zamânında
Bu bezmgâhda sunmazdı câma el Cemşîd N.K. K7-45

Aşağıdaki beyitte, Hz. Hüseyin övülürken, ölümünden sonra onun kesret âleminden ayrılıp vahdet âlemine sultan olduğu ifade edilmiştir. Buna göre Hz. Hüseyin şehit olmakla Allah'ın birlik âlemine, başka bir deyişle Allah'ın ta kendisine kavuşmuş ve birlik âleminin nur denizine gark olmuştur.

Çekildi âlem-i kesretden oldu ol sultân
Garîk-i lücce-i envâr-ı maşrık-ı tevhîd N.K. K7-49

Aşağıdaki beyitte de Hz. Hüseyin'in cömertliği methedilmiştir. Buna göre "o şehzade kilit ve anahtara ihtiyacı olmayan kerem hazinesini müstağni bir şekilde, bolluk ve çokluk ile bahşiş etmiş, dağıtmıştır" denilerek Hz. Hüseyin'in cömertliği methedilmiştir.

O şâhzâde ki etmiş vüfûr-ı bahşâyiş
Hızâne-i keremi bî-nîyâz-ı kufl u kilîd N.K. K7-29

2. 8. 3. Alimler ve Şeyhler

2. 8. 3. 1. Mevlana

Aşağıdaki beyitlerde Mevlana, manevi derecesinin yüksekliği bakımından methedilmiştir. Örneğin şair aşağıdaki beyitte Mevlana'yı Allah'ın aşkına mazhar olan diye methetmiştir. Aynı zamanda Mevlana, doğruluk ve safanın kaynağı diye nitelendirilerek manevi derecesinin yüceliği bakımından övülmüştür. Diğer beyitte de Mevlana, tasavvuftaki en yüksek derece olan fenafillâh mertebesine ulaşmasıyla ve baştanbaşa bu makama hükmetmesiyle, manevi derecesinin yüksekliği bakımından

methedilmiştir. Ayrıca o, sonsuzluk tahtının şahıdır denilerek manevi derecesinin yüksekliği vurgulanmış ve bu şekilde övülmüştür.

Mazhar-ı aşk-ı Hudâ Hazret-i Mevlânâ'dır
Menba'-ı sıdk u safâ Hazret-i Mevlânâ'dır Ş.G. K 3-1

Ser-te-ser hükm eden iklîm-i fenâ-fi'llâha
Şâh-ı evreng-i bekâ Hazret-i Mevlânâ'dır Ş.G. K 3-2

Aşağıdaki beyitte Mevlana, fenafillâh mertebesinde olduğu vurgulanarak övülmüştür. Şair, Mevlana'yı manevi derecesinin yüksekliği bakımından överken, dünyanın herhangi bir yerinde Allah'ın cemali tecelli etse dillere Mevlana'nın kendisi gelir diyerek Mevlana'nın Allah'la bütünleştiği ve fenafillâh mertebesine eriştiği bildirilmiştir.

İkinci beyitte de Mevlana, bir önceki beyitte olduğu gibi fenafillâh mertebesinde olduğu vurgulanarak manevi derecesinin yüksekliği bakımından methedilmiştir. Bu mertebede insan Allah ile bir sayıldığından Mevlana, dinin büyüklüğü olarak tasvir edilmiştir. Yine Allah'ın kudretinin büyüklüğü Mevlana'nın kişiliğinde tecelli etmiştir denilerek o, manevi derecesinin yüceliği bakımından övülmüştür.

Görünse her ne tarafdan cemâl-i Mevlânâ
Gelir zebanlara ism-i Celâl-i Mevlânâ Ş.G. K 4-1

Celâl-i dîn olur Allah hakkı Celle Celâl
Göründü kudret-i Mevlâ misâl-i Mevlânâ Ş.G. K 4-2

Bu beyitte de Mevlana, manevi derecesinin büyüklüğü bakımından olduğu kadar dergâhının büyüklüğü bakımından da övülmüştür. Şair, "Matbah-ı Monla" derken Mevlana'nın dergâhından bahsetmektedir. Şair, Mevlana'nın nefes kesen sessizliğinin bile dünyadaki tüm sesler üzerine çıktığını söyleyerek onu yüksek derecesi bakımından övmektedir. Aynı zamanda Mevlana'nın dergâhının fenafillâh makamı ve sonsuzluğun ta kendisi olduğu söylenerek yine Mevlana'nın manevi üstünlüğü vurgulanmıştır.

Nefes-bend-i hamûşî bî-nevâyî üzre mebnîdir
Fenâfi'llâhdır ayn-ı bekâdır matbah-ı Monlâ Ş.G. K 7-13

Bu beyitte şair Mevlana için "Allah'ın güneşinin doğduğu yer, Allah'ın nurunun insanlar üzerindeki tecellisidir" diyerek" maneviyatının şanlı ve yüce mertebesi bakımından onu methedilmiştir.

Nûr-ı irfâna dil-i pâki sipihr-i bâlâ
Maşrık-ı şems-i Hüdâ Hazret-i Mevlânâ'dır Ş.G. K 3-3

Aşağıdaki beyitte manevi bir bakış ve görüşe sahip olanların bu özelliklerini Mevlana'dan aldıkları anlatılmıştır. Buna göre Mevlana'nın ayağının tozu, diğer manevi görüş sahiplerine bakış parlaklığı ve basiret sağlamaktadır. Aynı zamanda şair, Mevlana'nın bütün aleme bir ışık kaynağı olduğunu bildirmiş; onu, manevi derecesinin yüksekliği bakımından methedilmiştir.

Hâk-i pâyından alır kuhl u cilâ ehl-i nazar
Aleme nûr u ziyâ Hazret-i Mevlânâ'dır Ş.G. K 3-11

Aşağıdaki beyitte Mevlana'nın, neyinin çıkardığı seslerin nurunun Hz. Musa'nın Tur dağındaki yaşadığı mucize ile denkleştirilerek manevi derecesinin yüksekliği bakımından methedildiğini görmekteyiz. Bilindiği gibi Hz. Musa'nın mucizelerinden biri elinin, gömleğinin içine sokup çıkardığı zaman bir lamba gibi parlamasıdır. Ayrıca Hz. Musa Tur Dağı'na çıktığı zaman Allah'ın nuru dağ üzerine tecelli etmiş ve dağ parçalanmıştır. Şair de bunları göz önünde bulundurarak Mevlana'nın neyinin çıkardığı sesleri bir nur olarak tahayyül etmiş ve bu şekilde onu övme yoluna gitmiştir.

Nâyına şu'le-i enfâsına tut gûş-ı kabûl
Tûr u Mûsa vü asa Hazret-i Mevlânâ'dır Ş.G. K 3-15

Bu beyitte ise Mevlana, insanları irşat eden veya aydınlatan nurunun sadece kendinden değil, ona hizmet eden dervişlerinden bile erişecek kadar büyük olduğu vurgulanarak manevi derecesinin yüceliği bakımından methedilmiştir. Aynı zamanda yine o insanların cömertlik ve ümit kaynağıdır denilerek manevi derecesinin yüksekliği bildirilmiştir

Halka feyz-i ezelî bendelerinden erişir
Mebde'-i cûd u recâ Hazret-i Mevlânâ'dır Ş.G. K 3-16

Bu beyitte Mevlana, doğan güneşe bile hükmetmekte olduğu belirtilerek manevi derecesinin yüksekliği bakımından methedilmiştir. Buna göre sabahın olması, Mevlana'nın tasarrufunda olan bir şeydir. Eğer Mevlana sabahın olmasına izin vermezse, güneş dahi sema edip göklere giremez ve dünyayı aydınlatamaz. Şair, Mevlana'yı manevi büyüklüğü bakımından övmek için güneşin dahi onun emrinde olduğunu vurgulamıştır.

Semâ' edip giremez çarha âfıtâb dahi
Sehergeh eylemese rûy-mâl-i Mevlânâ Ş.G. K 4-8

Neşati'nin bu beytinde Mevlana, "Senin ayağının tozu, âşıklarının gözüne göze ışıltı veren sürme gibidir." denilerek manevi makamının yüceliği bakımından övülmüştür.

Hâk-i kademüñ ki kuhl-ı cândur
Revnak-dih-i çeşm-i 'âşıkandur NE. K6-28

Bu beyitte de Mevlana, insanları hidayete erdiren bir ışık kaynağı (mum) olarak gösterilmiş ve bu şekilde insanları üstün yaradılışı ve düzgün kişiliğiyle irşat ettiği bildirilerek övülmüştür. Yine şair, zatının parlak ışığıyla bütün kâinatı nura gark ettiğini bildirilmiş, bu şekilde Mevlana'nın şerefli ve üstün kişiliği methedilmiştir.

Ol şem'-i hüdâ ki feyz-i zâtı
Gark eyledi nûra kâ'inâtı NE. K6-13

Bu beyitte de Mevlana'nın değerli ve üstün kişiliği, parlak ve saf bir aynaya benzetilerek övülmüştür. Aynı zamanda o aynanın parlayışının aksi, insanlarının canlarının nurunu arttırır denilerek insanları feyizlendirdiği söylenmiş ve bu şekilde övme yapılmıştır.

Zâtı bir âyîne-i sâf u mücellâdur kim
Tâbiş-i 'aksi ider nûr-ı dil-i cânı ziyâd NE. K7-21

Ayrı şairlere ait olan bu iki beyitte imaj aynıdır; Mevlana'nın kendisi ve yanağı güneştir, hatta güneşten daha aydınlıktır. Birincide güneşle kıyaslanan Mevlana, bizzat kendisinin tevhidin güneşi olduğu, ayrıca güneşin büyüklüğünün onun yanında bir zerre bile olamayacağı söylenerek manevi derecesinin üstünlüğü bakımından övülmüştür.

İkincide ise Mevlana, güzellik ve parlaklığı bakımından güneşten üstün tutularak methedilmiştir. Buna göre Mevlana'nın yanında parlak güneş sadece bir zere kadar kalır ve bu şekilde sema eder.

Zatındır ol âftab-ı tevhîd
Bir zerre degül yanında hurşîd NE. K6-23

Pertev-i hurşîd-i ruhunla ider
Zerre-sıfat mihr-i dırahşân semâ' F.K. K3-11

Aşağıdaki beyitlerde de gerek soyut kavramlar, gerekse de divan edebiyatının kalıplaşmış söz unsurları kullanılarak Mevlana methedilmiştir. Aşağıdaki beyitte şair Mevlana'yı muma, kendisini de her zaman mumun etrafında dönen ve en sonunda da mumun alevine kapılıp yanan pervaneye benzeterek övmüştür. Yine Mevlana'yı sema eden gece odası mumuna benzeterek methetmiştir. Aynı şairin diğer beytinde ise Mevlana, yine divan edebiyatının kalıplaşmış kelimeleriyle ve hayalleri vasıtasıyla methedilmiştir. Buna göre ay, Mevlana'nın yanak güneşinin yansıdığı, tecelli ettiği bir yer olduğundan dolayı aydınlanmış, bundan dolayı da dünyanın etrafında sema etmektedir.

Şu'leñe pervâne olam görmedüm
Eyledügin şeb-i şebistân semâ' F.K. K3-2

Oldı tecellî-geh-i mihr-i ruhun
Eylemesün mi meh-i tâbân semâ' F.K. K3-7

Bu beyitte de Mevlana, izzet ve şerefin şahı, aynı zamanda resullerin sultanı olan Hz. Muhammet'in en büyük varisi olduğu söylenerek manevi derecesinin yüksekliği bakımından methedilmiştir. Aynı zamanda beyitte Mevlana'nın cömertliği de cömertliğiyle meşhur olan Hatem ile karşılaştırılmış ve Hatem tavırlı olarak nitelendirilmiş ve cömertliğine işaret edilmiştir. Mevlana'nın cömertliği onun manevi derecesi ve hüviyetiyle de alakalıdır. Kendisi tasavvuf ehli bir kişi olduğundan dolayı dünya malına kıymet vermemesi ve cömert olması çok normaldir.

Vâris-i ekmel-i Sultân-ı Rusül şâh-ı kerem
Hâtem-i tavr-ı sehâ Hazret-i Mevlânâ'dır Ş.G. K 3-5

Şeyh Galib'e ve Neşati'ye ait bu beyitlerde övgünün mahiyeti aynıdır. Mevlana, peygamberlerin, özellikle Hz. Muhammed'in sırlarına miras ile sahiptir. Alimler ve veliler onun bu bilgi ve ilminden nasiplenir pay alırlar. Mevlana, peygamberlerin bildiği ilahi sırları ve ilmi bilme, yansıtma ve aktarma yönüyle övülmüştür.

Enbiyâ sırrına mîrâs ile mâlikdir ol
Mazharu'l-ulemâ Hazret-i Mevlânâ'dır Ş.G. K 3-9

Hem vâris-i sırr-ı Mustafâsın
Hem mazhâr-ı lutf-ı Kibriyâsın NE. K6-20

Varîs-i sırr-ı Resûl mazhar-ı küll kim dâ'im
Evliyâ feyz-i cenâbıñdan ider istimdâd NE. K7-15

Bu beyitte de şair Mevlana'yı, manevi derecesinin büyüklüğü bakımından övmek için kendisine Allah'ın sevgisi ve muhabbetini kazanan sultan ve en büyük şahların şahısın diye hitap etmektedir. Yine şair, Mevlana'yı övmek için tam bir teslimiyetle: "Her halimden haberdarsın." diyerek kendisi de bir Mevlevi dedesi olduğundan hem ona bağlılığını bildirmekte hem de onu methetmektedir.

Hünkâr-ı ehlu'llâhsın bir âlî şâhenşâhsın
Her hâlime agâhsın Yâ Hazret-i Monlâ-yı Rûm Ş.G. K 5-3

Aşağıdaki beyitlerden ilkinde şair Mevlana'yı manevi büyüklük bakımından methetmek için: "Sen Galip'in efendisisin ve hayatını ihya edensin." Diye ona seslenerek övmektedir. Aynı zamanda: " Lütuf ve kerem deryasısın." Diyerek onu manevi derecesinin yüksekliği bakımından övmeye devam eder.

İkinci beyitte de şair, dervişliğimin büyük rütbesinin sebebi Mevlana'ya hizmettir diyerek yine Mevlana'yı manevi derecesinin yüksekliği bakımından methetmektedir. Burada Mevlana'ya hizmet etmenin bile insanı olgunlaştıracağı ve manevi derecesinin yükselteceğini söyleyerek onu övmüştür.

Sen Galibin mevlâsısın ser-mâye-i ihyasısın
Lutf u kerem deryâsısın Yâ Hazret-i Monlâ-yı Rûm Ş.G. K 5-7

Bâ'is-i rifatı dervîşânım
Şeref-i hidmet-i Mevlânâdır Ş.G. K 6-3

Bu beyitte de Mevlana, gökler kadar yüce olan eşsiz biri ve mana mülkünün tahtında oturan padişah olarak ifade edilmiş ve manevi derecesinin yüksekliği ifade edilerek bu şekilde övülmüştür.

Sensin o felek-cenâb-ı yektâ
Evreng-nişîn-i milk-i ma'nâ NE. K6-18

Aşağıdaki beyitte Mevlana, birlik tahtının Keyhüsrev'i, hakikat ülkesinin şahlar şahı olarak nitelendirilmiş ve bu şekilde manevi derecesinin yüksekliği bakımından methedilmiştir. Beyitte Keyhüsrev'den kasıt hem Selçuklu hükümdarı, hem de çok güçlü hükümdar olabilir.

Keyhusrev-i tahtgâh-ı vahdet
Şehenşeh-i kişver-i hakikat NE. K6-10

Bu beyitte de Mevlana derviş edalı şaha benzetilmiş; zengin ve fakir bütün insanların Mevlana'nın manevi kulu olduğu söylenerek, kişiliğinin üstünlüğü ve insanlar tarafından çok sevilmesi kastedilerek övülmüştür.

Ağniyâ vü fukarâ bende-i dergâhıdır
Şâh-ı dervîş-edâ Hazret-i Mevlânâ'dır Ş.G. K 3-8

Bu beyitte "şanının kubbesi o kadar yüksektir ki gökyüzünün itibarını aşağı etti" denilerek Mevlana, manevi derecesinin yüksekliği bakımından methedilmiştir.

Berter o kadar revâk-ı şânı
Pest eyledi kadr-ı âsmânı NE. K6-15

Aşağıdaki beyitlerde Mevlana, üstün yaradılış, değerli ve izzetli kişiliği ile aynı zamanda da insanlar tarafından çok sevilip sayılması vurgulanmıştır. Buna göre aşağıdaki beyitte Mevlana, şerefli zatı ile canlar güruhunun sevgilisi olarak gösterilmiş ve çok sevilen biri olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda vefa denizinin cevheridir denilerek sevgi ve dostlukta sebat etmesi bakımında da övülmüştür.

Şeref-i zât ile ma'şûk-ı gürûh-ı ervâh
Gevher-i bahr-ı vefâ Hazret-i Mevlânâ'dır Ş.G. K 3-4

Şeref-i zât ile yektâ güher-i kân-ı şuhûd
Kıymet-i tâm ile zibendedir ol bahr-ı vidâd NE. K7-19

Bu beyitte Mevlana'nın insanlara ve insanlığa hizmeti devlet kuşunun gölgesine teşbih edilmiştir. İnsanlara fayda ve yardım dağıtacağı ifade olunarak, manevi derecesinin yüksekliği bakımından övülmüştür. Şaire göre Mevlana, insanlar için çok büyük bir talih ve devlettir. Burada Mevlana'nın yardımının insanları doğru yola iletme ve yine onları irşat etme şeklinde de düşünülebilir.

Dest-efşân olıcak zıll-i hümâ
Sâye-i devlet-i Mevlânâ'dır Ş.G. K 6-4

Burada da şair, onun değerli zatını övmek için bizzat Mevlana'ya seslenmekte ve onun hiç şüphesiz insanların isteklerini, muratlarını yine onlara bağışlayan biri olduğunu; dergâhına yüz süren insanların bütün muratlarına nail olacaklarını belirterek onu övmüştür.

Kâm-bahşâ sen o şehsin ki olur bî-şübhe
Yüz süren dergehüñe nâ'il-i sâd güne murâd NE. K7-22

Aşağıdaki beyitlerde Mevlana, insanları hidayete erdirme, irşat etme ve kurtarıcılık gibi üstün vasıfları öne çıkarılarak methedilmiştir. İlk beyitte Mevlana, hasta canlara şifa olarak gösterilerek övülmüştür. Mevlana, "Yaşam tesiri ruhlara onun dergâhından ulaşır; aşk hastalarının şifası Mevlana'dır." denilerek övülmüştür. İkinci beyitte de Mevlana; Mesnevi'sinin, hasta gönüllere ve maneviyata aç insanlara şifa vericiliği bakımından, Hz. İsa'ya benzetilerek methedilmiştir. Buna göre Hz. İsa nasıl ki nefesiyle ölüleri diriltmiş ve hastalara şifa vermişse, Mesnevi de manevi kudret bakımından maneviyat yönü eksik ve hasta insanlara bir derman vesilesi olmaktadır.

Asitânından erir cânlara te'sîr-i hayât
Haste-i aşka şifâ Hazret-i Mevlânâ'dır Ş.G. K 3-12

Mesnevîdir nefes-i pür-meded-i Rûhu'llâh
Dil-i bîmâra devâ Hazret-i Mevlânâ'dır Ş.G. K 3-12

Bu beyitte Mevlana'nın yanı sıra dergâhı da methedilmektedir. Şair, "matbah-ı Monlâ" Mevlana dergâhını kastetmekte ve "bu dergâh evliyalar ocağının, ailesinin en yücesidir; aynı zamanda cana ve gönle kimya ocağıdır" denilerek hem Mevlana'nın hem de dergâhının insanları kurtarıcılığı ve irşat ediciliği övülmüştür.

Mu'allâ dûdmân-ı evliyâdır matbah-ı Monlâ
Dil ü câna ocağ-ı kîmyâdır matbah-ı Monlâ Ş.G. K 7-1

Bu beyitte ise Mevlana dergâhı, dolayısıyla bizzat kendisi methedilmektedir. Buna göre bu dergâh bizzat Hz. Peygamberin kendisi ile beraber, kızı Hz. Fatma validemiz, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den müteşekkil Al-i Muhammed'e hizmet etmektedir.

Yeter fakr ehline yüzler karası mâye-i rahmet
Makâm-ı hidmet-i Al-i Abâ'dır matbah-ı Monlâ Ş.G. K 7-6

Bu beyitte ise Mevlana, Allah yolunda tacını ve tahtını bırakan, asıl adı İshak olan İbrahim Ethem ve sayısız evliya yetiştiren, 30 kere yürüyerek hacca giden evliya Cüneyd-i Bağdadi'ye üstün tutularak methedilmiştir. Beyte göre adı geçen bu velilerin yüzlercesi Mevlana'ya, manevi yüksekliğinden dolayı, intisap edip onun hizmetkârı olsalar yeridir.

Sad Edhem ü Cüneyd-i Bu-zer
Olsa yaraşur derüñde çâker NE. K6-19

Aşağıdaki beyitte, bütün veli kişiler ve Allah dostlarının kısmetlerini o dergâhtan aldığını ve bu dergâhın keramet kaynağı olduğu söylenerek yine Mevlana'nın irşat ediciliği methedilmiştir.

Alır ehl-i velâyet kısmetin bir bir o dergehden
Kerâmet kânıdır kenz-i Hudâ'dır matbah-ı Monlâ Ş.G. K 7-7

Aşağıdaki beyitlerden ilkinde şair, doğru yolu ve mürşidini arayanlara seslenmektedir. O doğru yolu arayan insanlar havalanıp sağa sola bilinçsizce giden güvercinlere benzetilmiş ve doğru yolu bulmalarının tek yolunun Mevlana'nın dergâhına sığınmaları ve oraya manevi yuva kurmalarından geçtiği bildirilerek yine Mevlana'nın irşat ediciliği methedilmiştir.

İkinci beyitte ise şair, Mevlana'nın dergâhını "insanlarda hayretler uyandıran Kâbe gibidir" diyerek methetmiştir. O mübarek ocağa, aileye girenlerinde girmeyenlerin de çok istekli olduklarını anlatılarak hem dergâhı hem de doğal olarak Mevlana'nın kendisi de övülmüştür. Burada dergâha girenler Allah'a kavuşmak, girmeyenler ise o mübarek dergâha girmek için isteklidir diye yorum yapılabilir.

Havâlanma sakın âvâre gezme âşiyân-gîr ol
Kebûter-hâne-i sıdk u safâdır matbah-ı Monlâ Ş.G. K 7-9

Giren müştâkdır ol dûdmâna girmeyen müştâk
Misâl-i Ka'be bir hayret-fezâdır matbah-ı Monlâ Ş.G. K 7-10

Bu beyitte Mevlana'nın dergâhı, İnci ve mücevherden, tuğladan, taştan ve mermerden yapılmış mükemmel ve gönül açıcı bir saraya benzetilerek yine insanları doğru yöne yöneltici, irşat edici özelliğiyle övülmüştür.

Dür u gevherde mevcûdâtda hışt u seng ü mermerde
Mükemmel bir sarây-ı dil-küşâdır matbah-ı Monlâ Ş.G. K 7-16

Bu beyitte "Mevlana dergâhının, mutfağının, ocağının her kor tanesi bir nar çiçeği, her dikeni de bir güldür; orası cefa görünümlü bir safa bağıdır." denilerek yine Mevlana, irşat ediciliği yönünden övülmüştür.

Anun her dâne nârı bir enâr u hârı bir güldür
Cefâ resminde bir bâğ-ı safâdır matbah-ı Monlâ Ş.G. K 7-17

Mevlana, ilminin yüksekliği bakımından da methedilmektedir. Aşağıdaki beyitte Mevlana'nın ilminin yüksekliği, her sözünün az lafla çok şeyler anlatan ince manalı olduğu bildirilerek övülmüştür. Beyte göre Mevlana'nın söylediği her söz, İçine yüz binlerce sır doldurulmuş sözlerdir.

Her bir sözi bir nikât-ı ‘icâz
Memlû be-hezâr sırr u sad râz NE. K6-16

Bu beyitte de Mevlana, gizli hikmet ve manalar gösteren aynı zamanda da aklının ve bilgisinin büyüklüğü hayret verici olan biri diye nitelendirilmiş ve yüksek ve ilahi ilme sahip oluşu yönünden methedilmiştir. Şair burada Mevlana’nın ilmini överken ona kün fe kûn lafzını yakıştırmaktadır. Bu söz yani “Kün” emri. Allah'ın verdiği "Ol" mânasına gelen "Kün" emridir. Allah, bir şeye "Ol" diye emretse, o şey derhal olur. Burada da Mevlana’nın, bu sözün manasına eriştiği bildirilerek onun ilminin ne kadar üst düzeyde olduğu vurgulanmaktadır.

Esrâr-nüma-yı kün-fe-kânsın
Hayret-dih-i ‘akl-ı’ârifansın NE. K6-22

Aşağıdaki beyitlerden birincisinde Mevlana’ya hidayetin, doğru yolun kaynağı ve irfan denizi; aynı zamanda cihanın ve âlemlerin canı diye hitap edilmiş, bu şekilde de onun ilminin yüksek derecesi methedilmiştir.

İkinci beyitte de Mevlana, “dergâhı ariflerin gönlünün yöneldiği kıble, ayağının tozu ise yine o ariflerin gözlerinin sürmesidir” denilerek hem diğer ilim sahibi kişilerden üstün olması; hem de kendi ilminin yüksekliği vurgulanarak methedilmiştir.

Üçüncü beyitte de Mevlana, ilim derecesinin yüksekliği ve gizli ilimlere vakıf olması bakımından diğer âlimlere karşı üstün tutularak övülmüştür. Buna göre Mevlana, ledün ilminin deryası, irfan okyanusu ve şanlı şöhretli evliyanın feyiz aldığı kaynaktır.

Ey kân-ı hüdâ vü bahr-i ‘irfân
V’ey cân-ı cihân u ‘âlem-i cân NE. K6-29

Dergeh-i feyz-eser-i kıble-i cân-ı ‘urefâ
Kuhl-ı hâk-i kademi sürme-i çeşm-i evtâd NE. K7-18

Ser-çeşme-i evliyâ-yı zi-şân
Deryâ-yı ledün muhit-i ‘irfân NE. K6-11

Başka beyitte de Mevlana'nın şerefli ve izzetli kişiliği, ağır ve pahalı bir inci tanesine aynı zamanda da Hz. Ebubekir'e benzetilerek övülmüştür. Yine nazmın hakikatine erişmiş biri diyerek de sanatının gücü methedilmiştir. Bu beyit Mevlana'nın soyunun ya da tarikat silsilesinin Hz. Ebubekir'e dayandırıldığı anlamı da çıkar.

İy dürr-i girân-bahâ-yı Sıddîk
V'ey nâzım-ı sad hezâr tahkîk NE. K6-17

Aşağıdaki beyitlerde Mevlana'nın sanatçılığı, şiirlerinde kullandığı üslubu ve yine şiirlerinin manevi kuvveti övülmüştür. Buna göre aşağıdaki ilk beyitte Mevlana'nın mısraları maddi ve manevi bakımdan iki cihana da kök salmış diye nitelendirilerek hem insanlara olan faydalı yönü hem de Allah indindeki değeri methedilmiştir. Aynı zamanda Mevlana'nın iki dünyada da insanların murat ve isteklerini gerçekleştiren olarak tanıtılması onun manevi derecesinin yüksekliğinin de methedildiğini gösterir.

İkinci beyitte de Mevlana'nın nazmı "gönül yakacak kadar güzel ve bilginlerin aklını karıştıracak kadar derin anlamlı" olarak nitelendirilmiştir.

Her iki mısra'ın mâ-hasalıdır dü cihan
Kam-bahş-ı dü sera Hazret-i Mevlânâdır Ş.G. K 3-13

Nazmıñdır o şâhid-i dil-efrûz
Şeydâ-kun-ı 'akl-ı dâniş-endûz NE. K6-26

Aşağıdaki ilk beyitte Mevlana'nın nazmı, mana hazinesi olarak nitelendirilmiş ve bu şekilde övme yoluna gidilmiştir. Aynı zamanda Mevlana'nın nazmı, parlak bir inci tanesine benzetilmiş ve bu parlak inci tanesinden yayılan nurun tüm âleme irşat edici bir ışık kaynağı olduğu söylenerek övülmüştür.

Diğer beyitte Mevlana'nın nazmı, heybetli bir kılıcın şaşalı parlaklığına benzetilmiş, heybet ve anlam yoğunluğu bakımından methedilmiştir. Ayrıca nazmının parlak kılıcının öteki dünyanın sırlar cevheridir denilerek anlamının ne kadar derin ve esrar dolu olduğu söylenerek övülmüştür.

Nazm-ı gevher-i ma'na ki dür-i nazmıñdan
Leme'ân eylemede 'âleme nur-ı irşâd NE. K7-17

Nazmı bir tig-i celî-şa'şa'dur kim el-hak
Virmiş ol tığa safâ cevher-i esrâr-ı me'âd NE. K7-20

Fehim'in bu beytinde divan edebiyatındaki hayaller ve soyut kavramlar kullanılarak Mevlana methedilme yoluna gidilmiştir. Buna göre talihin ve göklerin çalgıcısı Mevlana'nın güzel bir şive ile raks edişini gördüğünden dolayı nazlı bir şekilde raksetmektedir. Mevlana'nın sema etmesi ve manevi derecesinin nuru feleği bile etkilemiş ve onun güzel bir şive ile dönmesine veya raksetmesine vesile olmuştur.

Şîve ile raksuna taklîd idüp
Mutrib-i çarh itmede nâzân semâ' F.K. K3-9

Aşağıdaki beyitte de Mevlana'nın manevi derecesi ve yüceliği gök cisimleri ve gezegenlerle denkleştirilerek veya onlardan üstün tutularak methedilmektedir. Jüpiter gezegeni, Mevlana'ya hayran olan bir sofu olarak gösterilmiş ve Mevlana'yı özlediğinden dolayı güzeli öven gazel söyleyip sema ettiği anlatılmış ve bu şekilde övme yapılmıştır.

Şevkün ile sôfi-i Bircîs-nâm
İtdi sanem-gûy-ı gazel-hân semâ' F.K. K3-13

Aşağıdaki beyitte ise Mevlana, doğru yolun şemsi denilerek hem doğru yolun güneşi olarak hem de Şems-i Tebrizi'ye benzetilerek övülmüştür. Yine Mevlana, cansız zerrelerin bile onun şevkiyle sema ettiği ikinci İsa diye nitelendirilerek Hz. İsa'ya benzetilmiş ve bu şekilde methedilmiştir.

Şems-i hüdâ 'İsi-i sânî k'ider
Şevkı ile zerre-i bî-cân semâ' F.K. K3-16

Bu beyitte de şair Mevlana'nın dudağını aynı zamanda tasavvufta vahdeti sembolize eden goncaya benzeterek övmüştür. Buna göre kan ağlayan göz, Mevlana'nın gonca gibi dudağını tebessüm ederken görür ve şevkinden sema etmeye başlar.

Goncañı leb-rîz-i tebessüm gören
İtmeye mi dîde-i gül-efşân semâ' F.K. K3-4

Bu beytinde de şair, sema etmelerinin sebebinin Mevlana'nın yüzünün ayva tüylerinin esrarını düşünmelerine bağlayarak yine onu bu şekilde soyut ve kalıp kelimelerle övme yoluna gitmiştir.

Fikr idüp esrâr u hat-ı rûyuñı
Eyleyelüm vâlih ü hayrân semâ F.K. K3-5

2. 8. 3. 2. Sultan Veled

Aşağıdaki ilk beyitte şair Sultan Veled'in yüce kişiliğini ve üstün yaratılışını övmüştür. Şair, Sultan Veled'i lütuflar ve keremlerin madeni olarak nitelemiş ve bu şekilde övmüştür. Aynı zamanda Veled'in kişiliğini ilkbaharın taze nefesi olarak nitelendirmiş. İkinci beyitte de terbiyesi ve ahlakı methedilmiş, onun terbiyesinin parlaklığı nur ve ışığa mazhar oldu denilerek övülmüştür. Yine Sultan Veled'in üstün yaradılışı ve güzel tabiatı güneşe ve aya benzetilerek övülmüştür. Burada Sultan Veled'in güzel ahlakı ve üstün yaradılışı aynı zamanda güneş ve ay gibi gök cisimleriyle denkleştirilmiştir.

Ma'den-i lutf u kerem Hazret-i Sultân Veled
Nev-bahâr-ı heme-dem Hazret-i Sultân Veled Ş.G. K 8-1

Pertev-i terbiyeti nûr u ziyâya mazhar
Mâh-ı hûrşîd-i alem Hazret-i Sultân Veled Ş.G. K 8-2

Aşağıdaki beyitte ise Sultan Veled'in manevi makamının üstünlüğü methedilmiştir. Sevgilinin kirpiği ve kaşını bütün gönül ehline bildirdiği söylenerek onun manevi derecesinin ne kadar üstün olduğu vurgulanmış ve bu şekilde övülmüştür. Burada sevgilinin kaşı gözü derken akla hem Mevlana hem de Hz. Muhammet gelmektedir. Yine "levh-i kalem"in arifidir diyerek gizli bilgilerden ve insanların kaderinde yazılı olanları yazan kalem kadar her şeyden haberdar olduğu ve bunları bilecek kadar yüksek bir manevi dereceye sahip olduğu bildirilerek methedilmiştir. Aynı zamanda Sultan Veled'in Rebab adlı bir eserinin de olduğunu biliyoruz. Burada bu eser de vurgulanarak Sultan Velet övülmüştür diyebiliriz.

Nakl eder ehl-i dile tîr ü rübâbın sırrın
Arif-i levh ü kalem Hazret-i Sultân Veled Ş.G. K 8-5

Bu beyitte Sultan Veled'in manevi derecesinin yüksekliği, ona "pervane haşmetli şah" diyerek; aynı zamanda üstün gayretiyle göklerin dönüşünü tanzim ettiği söylenerek Mevlana'ya ve Mevleviliğe yaptığı üstün hizmetler methedilmiştir.

Eyledi himmet ile devr-i sipihri tanzîm
Şâh-ı pervâne-haşem Hazret-i Sultân Veled Ş.G. K 8-7

Bu beyitte de Sultan Veled'in doğru ve sağlam kişiliğine Hz. Ebubekir ve Hz. Ali şahit gösterilerek makamının yüceliği methedilmiştir. Hz. Ebubekir ve Hz. Ali aynı zamanda Sultan Veled'in sağlam ve sözünde duran kişiliğine hem şahit olmuşlar; hem de bununla iftihar etmişlerdir.

Sıhhat-ı kavline Sıddîk u Alî'dir şâhid
İftihâr etdiği dem Hazret-i Sultân Veled Ş.G. K 8-8

2. 8. 3. 3. İsmail Rüsûhî El Ankaravî

Aşağıdaki beyitlerde Şeyh İsmail Rüsuhi El Ankaravî Hazretleri'nin gerek ilmi gerekse de manevi derecesinin yüksekliği methedilmiştir. Bazı beyitlerde Hazreti Şarih denmesinin sebebi, Rüsuhi hazretlerinin Mesneviyi çok güzel şerh eden biri olmasından dolayıdır. Bundan dolayı kendisi Mesnevi şerhinde gösterdiği ilmi ve edebi maharetiyle Hz. Şarih unvanını almıştır.

Aşağıdaki beyitte de yukarıda da belirttiğimiz gibi İsmail Ankaravî'nin manevi derecesinin yüksekliği methedilmiştir. Buna göre o, gizli sırların kaşifi olarak övülmüştür. Aynı zamanda İsmail Ankaravî, o kadar yüksek bir manevi dereceye sahiptir ki Allah'ın tecellisinin örtüsü onun üzerinden kalkmış ve o tecelliye bizzat nail olmuştur. Burada bu tecelliye nail olmasını ve de gizli sırların kâşifi olmasını İsmail Ankaravî'nin mesneviyi iyi yorumlamasına bağlayabiliriz. Mevlana'nın Mesnevi adlı eserini en güzel şerh eden biri olmasından dolayı bu sırlara, bundan dolayı da Allah'ın tecellisine nail olmuştur diyebiliriz.

Ey kâşif-i esrâr-ı nihân Hazret-i Şârih
Rû-pûş-ı tecellî-i ayân Hazret-i Şârih ŞG. K 9-1

Bu beyitte de İsmail Ankaravî'nin derecesinin yüksekliği, tasavvuftaki yeri bildirilerek methedilmektedir. Beyitte bulunan yakin ve hakikat kelimeleri, tasavvuftaki üstün mertebeleri bize bildirmektedir. Buna göre İsmail Ankaravî, tarikatın en yüksek

mertebesi olan hakikat mertebesine yükselen ve bu davranışları gösteren bir kişidir. Yine o Mevlana'nın beyanlarını keşfeden ve bu beyanları koruyan yüce dereceli biridir.

Bâ-nûr-ı yakîn sâlik-i etvâr-ı hakîkat
Sâhib-kadem-i keşf ü beyân Hazret-i Şârih ŞG. K 9-2

Aşağıdaki beyitte İsmail Ankaravî'nin yine manevi yüksekliği methedilmiştir. Buna göre o, Mesneviyi o kadar güzel şerh eden bir âlimdir ki onun şerhinde doğrudan Mevlana'ya ima vardır. "Her sözü gizli hayat ilimlerinin bir açıklamasıdır" denilerek övülmüştür. İkinci beyitte de İsmail Ankaravî, Zebih olarak adlandırılmış ve kendisi hem Hz. İsmail'in, hem de Hz. Muhammet'in babasına benzetilmiş ve bu şekilde manevi derecesinin yüksekliği methedilmiştir. Yine aynı beyitte İsmail Ankaravî'nin mübarek sözleri methedilmiş ve bu sözler, akıcılığı ve belagatinin temizliği açısından zemzem suyuna benzetilmiştir.

Var şerhine hem Mesnevî-i Pîrde îmâ
Hem her sühanın mahrem-i cân Hazret-i Şârih ŞG. K 9-4

Hem-nâm-ı Zebîh olduğunu eyledi icrâ
Zemzem gibi bu nutk-ı revân Hazret-i Şârih ŞG. K 9-5

Aşağıdaki beyitlerin birincisinde İsmail Ankaravî'nin manevi derecesinin yüksekliği, bizzat veli vasıflı biridir denilerek methedilmiştir. Buna göre İsmail Ankaravî, bulunduğu şehirde veli vasıflı olarak tanınmaktadır. Aynı zamanda Mevlana'nın menkıbesini Mesnevi'yi en iyi şerh ederek söyleyen kişi olarak tanımlanır ve bu şekilde övülür. İkinci beyitte de İsmail Ankaravî'nin manevi derecesinin ve ilminin, denizleri kıskandıracak ve maden kaynağını gıpta ettirecek kadar yüce oluşu belirtilerek methedilmiştir. O, hizmet ettiği Mevleviliğin hakikatine ermiş ve nihayetine ulaşmış ve kâmil olmanın son haddine vasıl olmuştur. İsmail Ankaravî'nin bu derecesinin hazinesi, azameti ve bolluğu ile bilinen denizleri bile kendine gıpta kaynağı ettirmiş hatta kıskandırmıştır.

Vasfın bu vilâyetde velâyetle değil mi
Ser-menkabe-i Mevleviyân Hazret-i Şârih ŞG. K 9-6

Var ise senin cevher-i tahkîklerindir
Reşk-âver-i yemm gıbta-i kân Hazret-i Şârih ŞG. K 9-7

Aşağıdaki ilk beyitte de İsmail Ankaravî'nin manevi derecesinin yüksekliği, Mevlevi âşıklarının lideri ve imamı olma yönüyle övülmüştür. Buna göre İsmail Ankaravî, hem Mevlevi âşıklarının muktedası, hem de manevi bir kahraman olarak nitelendirilmiş ve bu şekilde övülmüştür. İkinci beyitte İsmail Ankaravî, insanlara irfan ve feyiz dağıtan dolayısıyla da onları irşat eden manevi bir irfan ve feyiz çeşmesi olarak nitelendirilmiş ve manevi derecesinin yüksekliği bu şekilde övülmüştür. Aynı zamanda temiz kalpliliğiyle Mesnevi hazinesinin en büyük varisi olarak nitelendirilerek manevi derecesinin üstünlüğü söylenmiştir.

Merhabâ ey muktedâ-yı âşıkân-ı Mevlevî
Şeyh İsmâil-i Şârih kahramân-ı ma'nevî ŞG. K 10-1

Meşrebindir çeşme-i irfân u feyzin maksimi
Kalb-i pâkin vâris-i mîrâs-ı genc-i Mesnevî ŞG. K 10-2

Aşağıdaki ilk beyitte İsmail Ankaravî, manevi derecesinin yüceliği bakımından Hızır'la denkleştirilerek methedilmiştir. Buna göre İsmail Ankaravî, Hızır hayatlıdır. Buna delil olarak İskenderi Tekkesinde çileye girmesi gösterilmektedir. Şairin diğer beytinde İsmail Ankaravî'nin ilminin yüksekliği ile övülmüştür. Buna göre o mesnevinin beyitlerini en iyi şerh edicidir. Aynı zamanda İsmail Ankaravî'nin bu düzgün aşkının tekerleği, doğrudan arş-ı alaya yükselmiştir denilerek yine İsmail Ankaravî'nin alimliği ifade edilmiştir.

Mazhar-ı Hızr-ı hayât oldur ger istersen delîl
Olduğudur tekye-i İskenderîde münzevî ŞG. K 10-3

Mesnevînin yek büyük şerh eyleyip ebyâtını
Arş-ı A'lâsında olmuş çarh-ı aşkın müstevî ŞG. K 10-6

Şeyh Galib bu beytinde İsmail Ankaravî'nin ilminin yüksekliği Mesneviyi kusursuz şerh etmesi bakımından övülmüştür. Buna göre İsmail Ankaravî, mesneviyi, halkı irşat etmek üzere o kadar güzel şerh etmiştir ki bu ilimden dolayı gelen nur,

insanları güneşin nuru gibi korumakta ve canlandırmaktadır. Diğer beytinde ise şair, İsmail Ankaravî'nin ilminin yüksekliği, Mesnevi'yi Kuran'ın ayetlerine dayandırarak açıklaması yönüyle methedilmiştir. Mesnevinin bir Kuran tefsiri olduğu düşünülmektedir. İsmail Ankaravî, yüksek ilminin gücüyle Mesneviyi şerh ederken beyitleri Kuran'ın ayetlerine dayandırarak açıklamıştır. Bundan dolayı da İsmail Ankaravî'nin şerhinin çok kuvvetli bir delile dayandırıldığı bildirilmiş ve bu şekilde övülmüştür.

Ayru düşmez zerresi metnin sevâd-ı şerhine
Sâye salmış gûyiyâ ol âfitâbın pertevi ŞG. K 10-7

Süllem-i ebyâtı tatbîk eyleyip âyâta hep
Her sözü olmuş delîl-i tâm u bürhân-ı kavî ŞG. K 10-8

Aşağıdaki beyitlerin ilkinde İsmail Ankaravî'nin ilminin yüksekliği, gizli ilimlere vakıf olduğu bildirilerek övülmüştür. Rüsuh, İlim ve fennin derinliğine vakıf olma anlamındadır. İsmail Ankaravî ise ledünn ilmine vakıf biri olarak gizli ilimleri keşfeden ve bunları yi görebilen biri olarak nitelendirilmiş, bundan dolayı da lakabının Rüsuhi olduğu bildirilerek ilminin derecesinin yüksekliği övülmüştür. Yine İsmail Ankaravî, irfanı ile bütün cihanın beğendiği ve methettiği bir ilim adamı, âlim olarak nitelendirilmiş ve ilminin yüksekliği delil gösterilmiştir.

İkinci beyitte İsmail Ankaravî'nin ilminin yüksekliği yine Mesneviyi çok güzel ve yerinde şerh etmesi delil gösterilerek övülmüştür. Buna göre insanlar, İsmail Ankaravî'nin Mesnevi'yi şerh etmesine ve bu şerhi çok uygun düşürmesine hayran olmaktadırlar. Aynı zamanda İsmail Ankaravî faziletinin çok olduğu zarif bir âlim diye nitelendirilerek övülmüştür.

Diğer beyitte de İsmail Ankaravî'nin şerh ettiği beyitlerin değeri anlatılarak ilminin yüksekliği methedilmiştir. Buna göre İsmail Ankaravî'nin şerh ettiği her beyit dünyayı aydınlatan bir nur olarak övülmüştür. Yine bu şerh edilen beyitler ve İsmail Ankaravî'nin kendisi, insanların gönüllerini parlatan bir nur kaynağıdır denilerek methedilmiştir.

Olmuş lakabın ilm-i ledünnîde Rüsûhî
İrfân ile memdûh-ı cihân Hazret-i Şârih ŞG. K 9-3

Te'vîline tevfîkine hayrân olur âdem
Pür-fazl u hüner nâdire-dân Hazret-i Şârih ŞG. K 9-8

Her beyti birer dehr ü ânın pertevi şerhin
Eyler nice dilde leme'ân Hazret-i Şârih ŞG. K 9-10

Aşağıdaki beyitte İsmail Ankaravî'nin ilminin yüksekliği, ondan önce veya sonra gelenlerle karşılaştırılarak övülmüştür. Buna göre bu zamana kadar Mesneviyi şerh eden dünya kadar kişi gelmiş geçmiştir ancak hala İsmail Ankaravî bunlar arasında nükteyi anlama ve şerh etme bakımından bu kafilenin başında gelmektedir.

Geçdi nice devrân dahı el'ân yine sensin
Ser-kâfıle-i nükteverân Hazret-i Şârih ŞG. K 9-13

Bu beyitte de şair, İsmail Ankaravî'yi överken İskender gibi ab-ı hayat suyunu arayan âşıklara seslenmektedir. Hızır gibi abı hayat suyundan içmek isteyenlere fazla gezmelerine gerek olmadığını; çünkü aradıkları ab-ı hayatı İsmail Ankaravî'den alabileceklerini bildirerek İsmail Ankaravî'nin ilminin yüksekliğini methetmiştir.

İskender ü Hızr âb-ı hayât isteyen âşık
Gel bundadır etme cevelân Hazret-i Şârih ŞG. K 9-16

2. 8. 3. 4. Hz. Bostan-zâde

Neşatî'nin övdüğü bu kişinin Bostanzade Muhammed Efendi olduğu tahmin edilmektedir. Hz. Bostanzade, Bostanzade ailesinden yetişen diğer bir alimdir. Bostanzade Mehmet Efendinin oğludur. 1625 senesinde İstanbul'da vefat etmiştir. Küçük yaştan itibaren ilim tahsiline başlayan Bostanzade Muhammed Efendi akli ve nakli ilimleri tahsil edip, yüksek ilmi derecelere ulaştı.

Aşağıdaki birinci beyitte Bostan-zâde'nin üstün yaratılışı ve yüksek kişiliği övülmüştür. Şair Bostan-zâde'yi âlemlere sevinç ve sürur getiren; âlemi sevinç yeri haline koyan biri diye övmüştür. Bunlar Bostan-zâde'nin değerli ve ferah kişiliği sayesinde olmuştur. diğer beyitte de şair Bostan-zâde'yi şanı yüce, meşhur cömertlik sahibi diye methetmiştir. Aynı zamanda şair Bostan-zâde'yi, insanların ona hürmete layık gördükleri ve bunu memnuniyetle söyledikleri biri diye methetmiştir.

Şevk bir mertebe ‘âlemde neşât-âver kim
Oldı her kûşe-i gam reşg-i tarab-hâne-i sûr NE. K16-2

O kerem güster-i zi-şan ki revâdur dâ’im
Nâm-ı ta’zim ile dillerde olursa mezkûr NE. K16-11

Aşağıdaki beyitlerin birincisinde şair, Bostan-zâde’nin baht açıklığının kasrının gökler kadar yüce olduğunu bildirerek methetmiştir. Aynı zamanda bu köşkün billurdan yapıldığı ve güneşle aya denk olacak kadar güzel ve parlak olduğunu bildirerek Bostan-zâde’nin şerefli ve uğurlu kişiliğini methetmiştir. İkinci beyitte de Bostan-zâde’nin değerli ve şerefli kişiliği, Zümrüd-ü Anka kuşunun ne kadar da kanatlarını yükseklere açsa bile onun kubbesinin büyüklük ve azametine ulaşamayacağını ve bu azametin büyüklüğünü kavrayamayacağını belirterek övmüştür.

Kasr-ı ikbâli ki hem kadr-ı felekdür yaraşur
Olsa hurşîd ile meh ger aña câm-ı billûr NE. K16-18

Ne kadar dikkat ile eylese pervâz-ı bülend
İremez küngür-i iclâline sîmurg-ı şu’ûr NE. K16-19

Aşağıdaki beyitte ise Bostan-zâde’nin adalet mezhepli olduğu ve bu adaletiyle bütün dünyayı mesrur ve mutlu ettiği anlatılarak adaletli kişiliği methedilmiştir.

Ma’delet-kiş-i cihân hazret-i Bostan-zâde
Ki odur şimdi iden ‘adl ile dehri mesrûr NE. K16-10

Aşağıdaki beyitte ise Bostan-zâde’nin edebi kişiliği ve söz söyleme yeteneği methedilmiştir. Şair, Bostan-zâde’nin temiz ve anlaşılır sözlerinin ab-ı hayat suyu gibi insanlara can vereceğini ve bu güzel söz ve şiir söyleme yeteneğinin şairlikte usta olanların, hatta söz söylemede Allah tarafından yardım görenlerin bile kıskandıklarını söyleyerek Bostan-zâde’nin sanatçılığını övmüştür.

Cân virür lehce-i pâkîzesine âb-ı hayât
Reşk ider gevher-i güftârına dürr-i mensûr NE. K16-14

2. 8. 4. Seyyit ve İmamlar

2. 8. 4. 1. Sun'î-Zâde

Aşağıdaki beyitte Sun'î-Zâde'nin mübarek kişiliği övülmüştür.

Hz. Sun'î-Zâde'nin 1662 tarihinde şeyhülislamlık yapan Sun'î-Zâde Mehmet Emin Efendi olduğunu tahmin etmekteyiz. Aynı zamanda onun Peygamber Efendimizin soyundan geldiği bilinmektedir. Bunu, kasidenin başlığından anlamaktayız. Bundan dolayı da övme bu minval üzere yapılmıştır.

Şair Sun'î-Zâde'yi, sırlar hazinesinin incisine yol bulan ve can cevherinin çarşısına sermaye verensin diye methetmiştir. Burada hazine ve cevher derken Hz. Muhammet'in nuru, bilgisi ve yüksek derecesinin devamını teşkil ettiği şeklinde bir yorum yapılabilir. Yine büyük bir himmet kaynağı olması Hz. Muhammet'in soyunu devem ettirme bakımındandır.

Reh-yafte-i gevher-i gencîne-i esrâr
Sermâye dih-i çâsû-yı cevher-i cansın N.K. K25-5

Aşağıdaki beyitte de Sun'î-Zâde'nin mübarek ve temiz kişiliği, şair tarafından "Senin bedeninden koyuluğun, kalınlığın renginden eser kalmamış, tamamen şeffaf olmuşsun; güneş aynası gibi pırıl pırılsın" diye övülmüştür. Yine şair Sun'î-Zâde'yi güneş aynası gibi çok nurlu ve parlak olarak methetmiştir. Bu nurun da hem mübarek kişiliğinden hem de seyitliğinde ileri geldiği düşünülebilir. Diğer beyitte de şair, Sun'î-Zâde'nin mübarek kişiliğini bazen bilgi nehirlerinin kaynağına lüle; bazen de söz ab-ı hayatına şadırvan oluyorsun gibi benzetmeler kullanarak övmüştür. Üçüncü beyitte de şair, Sun'î-Zâde'yi "hakikat terazisinde sana denk bulunmaz; sen cisim değil baştan ayağa can, ruh cevherisin." Diyerek övmüştür.

Gitmiş eser-i reng-i kesâfet bedeninden
Âyîne-i hurşîd gibi pür leme'ânsın N.K. K25-20

Geh lûle-i ser-çeşme-i enhâr-ı ma'ârif
Geh âb-ı hayât-ı suhene şâdırvansın N.K. K25-27

Mîzân-ı hakîkatde bulunmaz sana hem deng
Ser-tâ-be-kadem cism değil cevher-i cansın N.K. K25-33

Aşağıdaki beyitte de şair, Sun'î-Zâde'nin âlim kişiliğini methetmektedir. Şair, meşhur filozof Eflatun'un, onun ilminin büyüklüğü yanında hiç ses çıkaramayan sessiz bir okka gibi göstererek Sun'î-Zâde'nin âlim kişiliğini methetmiştir. Yine şair, Sun'î-Zâde'yi ilminin büyüklüğüyle iki cihanı velveleye veren suskun bir âlim olarak göstermiş ve bu şekilde onun âlim kişiliğini övmüştür.

Bî-nutk velî humm-ı devât içre Felâtun
Hâmûş velî velvele-endâz-ı cihânsın N.K. K25-6

Aşağıdaki beyitte de şair, Sun'î-Zâde'yi; ahlakı, edebi, fazileti ve soyunun güzelliği ile hem âlemin iftiharı, hem de âlemlere layık bir kişi olarak göstermiş ve bu şekilde onun hem soyunu hem ahlakını hem de üstün vasıflarını övmüştür.

Ahlak u edeple şeref-i fazl u neseble
Hem müftehîr-i âlem ü hem âlemiyânsın N.K. K25-31

2. 9. Şairler

2. 9. 1. Hoca Neş'et

Aşağıdaki ilk beyitte şair, Hoca Neş'et'in değerli ve şerefli kişiliğini övmüştür. Buna göre Hoca Neş'et, o kadar kutsal ve ay gibi değerli biridir ki bütün afak ve dünya onun eşi ve benzeri olmayan güzelliğini metheden sözler söyleyip dururlar denilerek Hoca Neş'et'in değerli şahsı methedilmiştir. İkinci beyitte şair Hoca Neş'et'in hem şerefli kişiliğini hem de şairliğini övmektedir. Şair, Hoca Neş'et'i mananın şahlar şahı olarak göstermekte ve mısraları ise bu şahlar şahının vezirlerinin yanında yürüyen askerlere benzetmektedir. Yine bu mana şahının vezirlerinin yanın da ve onun emrinde yürüyen mısra askerleri, o şahlar şahının üstün şairlik yeteneği sonunda ortaya çıkan süslü ve ziynetli laflardır ve padişahın önünde ayrıca onun maiyetinde yürümektedirler. Kısaca şair Hoca Neş'et'i mananın ve sözlerin padişahı olarak göstererek methetmiştir.

Ol mehveş-i kudsî ki sühanver heme âfâk
Bi'l-cümle anun hüsn-i bedî'ini beyândır Ş.G. K 28-2

Mısra'lar iki şâtır-ı şâhenşeh-i ma'nâ
Arâyiş-i elfâz ile pîşinde devândır Ş.G. K 28-5

Aşağıdaki beyitlerin ilkinde Hoca Neş'et'in manadaki ve söz söylemedeki ustalığı methedilmiştir. Buna göre Hoca Neş'et'in söylediği her beyit, temiz manaların ibadet yeri olacak kadar üstün ve mübarektir. Yine Hoca Neş'et'in içi manalarla dolu olan gönül mihrabının köşesidir. Bilindiği gibi Bu mihraplarda, insanları doğru yola iletici hadisler ve ayetler; aynı zaman da evliyaların sözleri vs. anlatılmaktadır. Burada Hoca Neş'et'in sözleri burada anlatılan sözlerin mahiyetiyle denkleştirilerek methedilmiştir. ikinci beyitte gerek Hoca Neş'et'in şerefli kişiliği, gerekse üstün manalı sözleri meleklerin tavaf ettikleri Kâbe'ye ve her tarafı mamur edilmiş bir mana ülkesine benzetilerek övülmüştür.

Her beyt ki halvetgeh ola ma'nî-i pâke
Ol kûşe-i mihrâb dil-i nükteverândır Ş.G. K 28-6

Şâyeste tavâf etse sürûşân-ı mazâmîn
Beytü'ş-Şeref-i kişver-i ma'mûre-i cândır Ş.G. K 28-7

Aşağıdaki beyitte de Hoca Neş'et'in sözlerinin değeri ve anlamının derinliği, tartısı çok ağır gelen değerli bir taşa benzetilerek methedilmiştir. Yine sözlerinin manasının sonsuz olduğu belirtilerek, Hoca Neş'et'in şairliğinin gücü yüceltilmiştir. Diğer beyitte de şairliği ve sözlerinin değeri, neşenin ve mutluluğun icadına kadir ancak Hoca Neş'et olabilir diyerek övülmüştür. Ayrıca Hoca Neş'et, cihanın en büyük ustası diye nitelendirilmiştir.

Dürdî-keş-i tahkîke verir mestî-i câvid
Her mısra'-ı sengîni birer ratl-ı girândır Ş.G. K 28-9

Ammâ yine bu neş'enin îcâdına kâdir
Var ise fakat Neş'et-i üstâd-ı cihândır Ş.G. K 28-11

Bu beyitlerin birincisinde Neşet, cennetin mührünü elinde bulunduran ve iki cihanın sırlarının sahibi olarak methedilmiştir. Aynı zamanda Hoca Neş'et'in sanatı, mana savaşında kükreyen bir aslana benzetilerek övülmüştür. İkinci beyitte de şair, kâşiflerin onun insanı hayrete düşürecek kadar güzel sözlerini keşfettiklerini ve bu bakımdan da şairin insanların canını bağışlayan Hz. İsa'ya benzediğini söyleyerek Hoca Neş'et'in sanatı ve şiirinin manasının gücünü övmüştür. Buna göre Hoca Neş'et, zamanın insanlara can bağışlayan Mesih'idir.

Geh hâmil-i sırr-ı dü cihân refref-i tab'ı
Perhâşma ma'nâda gehî şîr-i jiyândır Ş.G. K 28-15

Tefsîr edip i'câzını keşşâf-ı hıred der
Gûyâ dem-i cân-bahş-ı Mesîhâ-yı zamândır Ş.G. K 28-16

Aşağıdaki beyitte de Hoca Neş'et'in sözleri ve şiirinin derin manası, insanların üzerine doğan Ramazan bayramının sabah ışıklarına benzetilerek övülmüştür. Buna göre Hoca Neş'et'in şiiri o kadar derin anlamlı ve insanların üzerinde o kadar derin bir etkiye sahiptir ki onun sözlerinin ışıltısı bütün insanlığın üzerine bir Ramazan bayramı sabahı gibi doğmakta ve onları mesut etmektedir.

Gör rûşenî-i tab'ı sevâd-ı sühanında
Hûrşîd-i sabâh-ı şeb-i îd-i Ramazândır Ş.G. K 28-17

Bu beyitte de Hoca Neş'et'in hüner kaleminden dökülen sözlerinin kıvrımı, güzellerin parlak ve mis kokulu saçlarının kıvrımlarına benzetilerek övülmüştür.

Kilk-i hünerinden dökülen pîçiş-i elfâz
Revnak-şiken-i turra-i müşgîn-i bütândır Ş.G. K 28-18

Aşağıdaki beyitte Hoca Neş'et, bütün âlemlerin ve dünyadaki bütün halkların hem onun mücevher gibi olan namesini ve sesini dinlediğini bildirerek sanatının ve şairliğinin yüceliği bakımından övülmüştür. Aynı zamanda Hoca Neş'et'in debdebesinin, şöhret ve şanın nereden geldiğini merak ettiğini bildirerek yine onun sanatını ve kişiliğinin üstünlüğünü methetmiştir.

Hep halka-be-gûş-ı güher-i nutkudur âlem
Hey bu ne aceb debdebe vü şöhret ü şândır Ş.G. K 28-22

Başka bir beyitte de Hoca Neş'et'in beyitleri ve sözleri, seyitlerinin şerefli ve kutsal sözleriyle denkleştirilerek methedilmiştir.

Sâdât-ı makâlindeki ebyât-ı şerîfı
Hardâ-çemen-i hazretine serv-i çemândır Ş.G. K 28-25

Aşağıdaki beyitte de Hoca Neş'et'e, "ehl-i hünerin veya diğer bütün şairlerin kıblesi ve Allah tarafından bilgilendirilen, marifeti Allah'a ulaşan âlim ve ermiş" diye hitap edilmiştir. Hoca Neş'et'in eşiğinin toprağı, gönül ehline yani diğer şairlere derman ve yardım makamı olduğu söylenerek onun ilmi, hem de sanatının gücü methedilmiştir.

Ey kıble-i ehl-i hüner ey ârif-i bi'llâh
Hâk-i derin erbâb-ı dile cây-ı emândır Ş.G. K 28-26

Bu beyitte Şair, Hoca Neş'et'in doğruluk dolu nefesini Allah'ın manevi feyizlerinin sırrı olduğunu bu sözün ise kesinlikle boş laf ve yalan olmadığını yemin ederek bildirmiş ve bu şekilde Hoca Neş'et'in ilmini, şairliğin methetmiştir. Beyitte doğruluk nefesi, Hoca Neş'et'in mucize dolu sözleri olarak yorumlanmalıdır.

Sıdk-ı nefesin sırr-ı füyûzât-ı ilâhî
Vallâh bu ne lâf u ne güzâf u ne yalandır Ş.G. K 28-29

Aşağıdaki beyitte de şair Hoca Neş'et'in şiirlerinin, nükteli, gizli, sırlı ve derin anlamlı olduğunu; bu şiirleri açıklamanın imkânsız olduğunu dile getirerek, Hoca Neş'et'in şairliğini ve şairliğine sirayet eden ilmini methetmektedir.

Gerçi bilirim nükte-i ser-beste-i nazmın
Ta'bîr edemem hâsılı bir sırr-ı nihândır Ş.G. K 28-28

Aşağıdaki beyitte Hoca Neş'et'in sözlerinin, İskender'in (Zülkarneyn) seddinde gedik açacak kadar tesirli, coşkun akan bir akarsu olduğu beyan edilmiş ve bu şekilde onun ilmimin yüceliği ve şairliğinin mana kuvveti methedilmiştir. Hoca Neş'et'in şiirleri, coşkun, güzel ve tesirli akan bir nehire benzetilerek övülmüştür.

Olsa ne aceb rahnever-i sedd-i Skender
Eş'âr-ı metînin ki senin âb-ı revândır Ş.G. K 28-31

2. 9. 2. Pertev Efendi

Aşağıdaki beyitlerde şair Pertev Efendi'nin çıkardığı mecmuayı, dolayısıyla da Pertev Efendi'nin sanatı ve sanatçılığını övmüştür. Pertev Efendi'nin, Şeyh Galip'in yakın arkadaşı olduğunu biliyoruz aynı zamanda Pertev Efendi, henüz 24 yaşındayken Şeyh Galip'in şiirlerini toplamış ve divan haline getirmiştir. Kasidede övülen mecmuaya dair bir isim veya bilgi bulunamamıştır; ancak Pertev Efendi'nin zamanının vakanüvislerinden biri olduğunu bilmekteyiz.

Buna göre aşağıdaki beyitte Pertev Efendi'nin çıkardığı mecmua, ceride diye adlandırılmış, mecmuanın yeni sayısının asuman kadar yüce mertebeli olduğu söylenerek methedilmiştir. Aynı zamanda mecmuada yazılan yazıların güneşin ve ayın parlaklığını yansıtan altından yapılmış bir nakış olduğu bildirilerek derginin içeriği, dolayısıyla da Pertev Efendi'nin sanatçılığı methedilmiştir.

Hoşâ cerîde-i nev-cild-i âsumân-misâl
Ki nakş-ı zer-keşi hep zühre mâh u mihr-i cemâl Ş.G. K29-1

Bu beyitte ise Pertev Efendi'nin mecmuası, İran hikâyelerine göre meşhur ressam Mani'nin yaptığı resimleri ihtiva eden mecmua olan Erjeng ile denkleştirilerek methedilmiştir. Aynı zamanda Pertev Efendi'nin mecmuasında bulunan şiirlerle Erjeng içinde bulunan resimler de denkleştirilerek methedilme yoluna gidilmiştir. Ceridedeki

şiirlerin insanda daha önce hiç düşünülmemiş ve kurulmamış hayalleri meydana getirdiği anlatılarak Pertev Efendi'nin mecmuası övülmüştür.

Değil cerîde-i eş'âr sanki cilve eder
Nigâr-hâne-i Erjeng içinde bikr-i hayâl Ş.G. K29-2

Bu beyitte de mecmuanın düzeninin ve yazıların yerli yerinde olduğu Sadabat parkı ile denkleştirilerek methedilmiştir. Aynı zamanda derginin kendisine ve içeriğine kutsiyet kazandırılmış ve "Bu eserin divanın kenar çizgileri ve kenar süsleri, Sadabat parkının etrafı güzellerle dolu cetvelleri, çizgileri, gezinti yolları gibidir mi desek" denilerek derginin içeriği bu şekilde övülmüştür.

Yâhûd ki cedvel-i sîmîn-i sahn-ı Sa'd-âbâd
Kenârı sâde-ruhân ile sâfî mâl-â-mâl Ş.G. K29-3

Bu beyitte de Pertev Efendi, şiirinin gücü ve ahengi bakımından methedilmiştir. Buna göre: "Onun beyitleri ya süt ırmağında Şirin'in dudağının görüntüsü gibidir veya gümüşten bir levhaya işlenmiş al renkli gonca nakışına benzer."

Ya cûy-ı şîrde aks eylemiş leb-i şîrîn
Veyâ bu levha-i sîmînde nakş-ı gonca-i âl Ş.G. K29-5

Bu beyitte de Pertev Efendi'nin şiiri ve şiirinin manası methedilmektedir buna göre Pertev Efendi'nin şiiri o kadar ahenkli ve manidardır ki onun şiirlerini dinlerken bir gül bahçesini seyrediyormuş gibi haz alırısınız. Yine onun şiirinin derin ve yüksek manası Cennette bulunan bir tavus kuşunun güzelliği gibidir.

Hevâ-yı seyre düşüp gülsitân-ı eş'ârı
Sipihr-i ma'nâda tâvus-ı Cennet açmış bâl Ş.G. K29-6

2. 9. 3. İsmetî

Aşağıdaki beyitte İsmeti'nin söz söyleme yeteneği, "şairin mucize gibi sözler yazan kaleminin ucundan düşen her ıslak damla, yani mürekkep, bütün âlemin, halkın umutlarının feyzi olur" denilerek övülmüştür.

Cenâb-ı 'İsmetî kim hâme-i mu'ciz-tırâzdan
Düşen her katre-i ter 'âleme feyz-i murâd eyler NE. K25-7

Bu beyitte de İsmeti, hünerinin ışığıyla bütün cihanı aydınlatan güneş diye methedilmiştir. Zira onun fikrinin ışığı doğruluk ve olgunluk yolcusunun gevşek ayağını kuvvetlendirir.” diyerek, İsmeti’nin hem söz söyleme yeteneği, hem de sözlerinin mana derinliği methedilmiştir.

O hurşîd-i cihân-tâb-ı hüner kim pertev-i re’yi
Kemân-ı süst-pây-ı reh-rev-i rüşd ü sedâd eyler NE. K25-8

Bu beyitte de: “O bir güneş ki altın yazan divit kalemi İsa’nın mucize dolu nefesinin faziletini yazan mürekkebiyle gönlün kara sedasını arz eyleyip çözüme kavuşturur.” Denilerek İsmeti’nin söz söyleme yeteneği Hz. İsa’nın mucizesiyle denkleştirilerek methedilmiştir.

Güneş kim zer-devât-ı fazlıdur ‘İsi-i mu’ciz -dem
Süveydâ-yı dilin hall eyleyüp ‘arz-ı midâd eyler NE. K25-10

Başka bir beyitte de şair İsmeti’yi dünyanın itaat ettiği bir hıdiv olarak göstermekte ve onun fikrini methetmenin ve onun mesrur karakterinin kalplerini süslediğini bildirerek hem kişilik bakımından hem de fikrinin yüceliği bakımından metheder.

Cihandârâ hidîva sensin ol kim fikret-i medhüñ
Kemâl-i inşirâh-i tab’ ile zîb-i fu’âd eyler NE. K25-18

Başa bir beyitte de şair İsmeti’yi İran meşhur kahramanlarından Cem ile denkleştirerek övmüştür. Buna göre İsmeti’nin sanatının verdiği safa ile şarabın mucidi olduğu Cem’in şarabının verdiği safa denkleştirilmiştir. Aynı zamanda İsmeti’nin sözlerinin manalarının insana verdiği mutluluğun alışkanlık haline geldiğini belirterek yine İsmeti’nin sözleri ve sanatçılığı methedilmiştir.

Safâda nâz ider câm-ı Cem-i devrâna
Neşât-ı keyf-i mazmûnuñla dâ’im i’tiyâd eyler NE. K25-19

Başka bir beyitte de İsmeti'nin sözlerinin feyzi ve bu feyzin dünyadaki başka canlılar üzerinde yaptığı tesir anlatılmış ve bu şekilde övme yapılmıştır.

Buhur-ı feyzi te'sîr itse bâğa 'andelübânuñ
Gül-âb-ı eşk-i çeşmi hâkini reşk-i zübâd eyler NE. K25-13

3. ÖVÜNME (FAHRİYYE)

3. 1. Fehim-i Kadîm

3. 1. 1. Sanatını Övmesi

Aşağıdaki beyitlerde şair şiirlerinin ve sözlerinin manasının derinliğini ve özlülüğünü methetmektedir. Şiirlerini yer yer gök cisimleriyle denkleştirmiş, bazen de onlardan parlaklık ve yükseklik bakımından üstün tutmuştur. Hatta şiirlerinin derin anlamı dünyayı aydınlatmıştır. Dünya nasıl ki güneşin etrafında ve kendi etrafında dönüyorsa bütün bu dönen cisimler de şairin kasidelerinin mana çarkının etrafında dönmektedir. Şiiri peygamberi anlattığı için hem konu hem de mana ile dolu olması bakımından dokuz kubbenin süsü olmuştur. Şair kendini mucize kitabı yazan ve âlemin nükte söyleyen sihirbaz şairi olarak nitelemiş ve sanatını bu şekilde methetmiştir.

Bu kasîdem çarh-ı ma'nî-nâmdur pür mihr ü meh
'Âlemi devr itmede bî-çarh u mihver rûz u şeb F.K. K 1-48

'Arş u ferşe nevâ-yı na'tüñle
Şi'rümi zîh-i nüh-kıbâb itdüm F.K. K 2-44

Feyz ü na'tüñle nokta-i şi'rüm
Levh-i fihrist-i sad-kitâb itdüm F.K. K 2-45

Ben o sâhir-şâ'ir-i mazmûn-tırâz-ı 'âlemem
Kim serâpâ nusha-i i'câzı itdüm intihâb F.K. K 5-54

Şair sanatını, aşağıdaki beyitler de yine sözlerinin manasının derinliğine dayanarak methetmektedir. Buna göre şiiri mana bakamından o kadar derin ve zengindir ki kendisi mananın zekâtını verecek ölçüde zengin bir sanatçı olmuştur. Yine şair Aşk mecazı, aşk yolu kilisesinin içinin zahidiyim, putların, put gibi tapılacak derecede güzel olanların gözlerinin ince manaları, ilham kaynağımdır. Diyerek şiirini ve sanatını bu şekilde methetmiştir. Aynı zamanda şaire göre kendisi iyi ve pürüzsüz söz söyleme bakımından mucizeler meydana getiren ve adeta bir sihirbaz kadar yetenekli bir sanatçıdır denilerek şairin şiirlerinin, söz söyleme yeteneğinin ne denli kuvvetli olduğu söylenmiş ve bu şeklde sanatı methedilmiştir. Şair yine sanatını överken diğer şairlerin onu kıskandıklarını da bildirerek kendi sanatını övme yoluna gitmiştir.

Eylesün deryûze tab'umdan tenük sermâye-gân
Şimdi iklîm-i ma'ânîde benem sahib-nisâb F.K. K 5-57

Pârsâ-yı harem-i deyr-i mecâz-ı 'aşkam
Nükte-i çeşm-i bütân memba'-ı ilhâmumdur F.K. K 12-3

Benem ol şa'ir-i kadir-beyân-ı sihr-pîrâ kim
Kelâmum eyledüm mu'ciz fesâhatle belâgatden F.K. K 15-30

Şerm-i mânâdur âguş-ı lafzum
Hâle-dâr itdi mâh-ı tâbânı F.K. K 17-50

Göze göstermese revâ hussâd
Bir benüm gibi nükte-elvânı F.K. K 17-51

Aşağıdaki beyitlerde şair, sanatını, şiirleri dillerden düşmeyen usta bir şair nitelemesiyle methetmiştir. Kendisi naat yazmıştır ve bu natın etkisiyle şiirleri genç-yaşlı herkesin dilinden düşürmediği bir kitap haline gelmiştir. Aynı zamanda naat yazmaktan dolayı dünyayı incilerle donatan usta bir şair olarak göstermiş ve sanatını bu şekilde methetmiştir.

O şehenşeh ki medh-i hulkından
Kalemüm kân-ı müşk-nâb itdm F.K. K 2-28

Feyz-i na'tıyle defter-i şi'rüm
Nüsha-i vird-i şeyh ü şâb itdüm F.K. K 2-29

Vasfun itdikçe cebhe-i tab'um
Gark-ı mevc-i hûy-ı hicâb itdüm F.K. K 2-46

Menem ammâ o nazm-pîrâ kim
Dehr-i pür gevher-i hôş-âb itdüm F.K. K 2-47

Başka beyitlerde de şair, şairlikteki üstünlüğünü övmek için şiirlerinin güzelliğini parlak incilerden bile üstün tutmuştur. Ayrıca inci, okyanusun yadigarı olarak gösterilmiş ve bu incinin bile şairinin şiir denizine imrendiğini söyleyerek şairliğini methetmiştir. Yine şair, kendisini ejderhanın dilini kalem yapan büyücü edalı şairim diye niteleyerek şairlikteki üstünlüğünü ve maharetini övmüştür. Başka br beyitte de şair kendisini nazım ülkesinin padişahı olarak göstermiş ve kendi şairliğini bu şekilde övme yoluna gitmiştir.

Şûh-ı la'l-i noktasın seyr itdi bahr-ı nazmumuñ
Hacletinden döndi mercân rîzeye dürr-i hôş-âb F.K. K 5-58

Benem ol sihr-şîve şâ'ir kim
Hâme itdüm zebân-ı su'bânı F.K. K 17-32

Oldı her nokta bahr-ı şi'rümde
Gıpta-i yâdigâr-ı 'ummânî F.K. K 17-35

Pâdişâh-ı memâlik-i nazmam
Eylerem tab'uma sena hvânî F.K. K 17-64

Yûsuf bilen endîşe-i hurşîd-nijâdum
Zü'l-vâkı'a-i seb'a-i seyyârı ne bilsün F.K. K 4-27

O meclis içre benem bir kemîn gazel-perdâz
Ki sözde tab'um olur hem-nefes Mesîhâya F.K. K 8-21

Aşağıdaki beyitlerde de şair sanatını överken; şairliğini, şiirlerini, sanatçılığını hikâyeleriyle çok iyi tanınan peygamberlerle denkleştirmiş veya onlarının bilinen hikâyelerine telmihler yapmıştır. Örneğin bir beyitte düşüncesinin güzelliğini Hz. Yusuf'a benzetmiştir. Başka bir beyitte söz söyleme yeteneğini Hz. İsa'ya ve nefesine, kalem yazan elini Yed-i Beyza'ya benzetmiştir. Ayrıca şiirlerinin karasının bile Hz. Süleyman'ın gözüne sürme olacağını, kaleminin cadılığını görse, Hz. Musa'nın bile çok şaşıracağını bildirerek peygamber hikâyelerine telmihler yaparak şair kendi sanatını methetmiştir.

Reşg ider görse câdû-yı kilkim
Mu'ciz-i Mûsî ibn-i 'İmrân'î F.K. K 17-33

Oldı zîrâ sevâd-ı eş'ârum
Dîdeme sürme-i Süleymânî F.K. K 17-52

Kelîm'em ü yed-i beyzâdur âh-ı serd baña
Hârîm-i Tûr-ı tecellîde şem'-i kâfûram F.K. K 14-36

Şair, diğer beyitlerde de sanatçılığının kuvvetini, yazdığı sözleri delil göstererek methetmektedir. Buna göre yazdığı kasideler o kadar güzel ve başarılıdır ki sözünün doğruluğunun ispatı için kasideleri delil göstermek yeter. Ayrıca şairinin şiirleri o kadar güzel ve etkilidir ki kaleminin gözyaşından bir damla bile yeni bir açması için tohum olur.

Ne lâzım eylemek tebyîn-i burhân kim sözüm hakdur
Yeter da'vâma huccet bu kasîdem her suhandâna F.K. K 7-57

Düşen her katre çeşm-i girye-nâk-i kilk-i şûhumdan
Misâl-i tohm-ı gül-âbisten olur verd-i handâna F.K. K 7-59

Şair, aşağıdaki beyitlerde sanatını, sözlerinin ve şiirlerinin kutsal bir hüviyette olduğunu bildirerek methetmiştir. Buna göre şair şiirlerinin feyzini ve ilhamını direkt Allah'tan almaktadır. Yine aynı feyizle şair fikir köşkünün padişahlığını yapmaktadır. Ayrıca Sözleri o kadar kutsal ve mübarektir ki eğer divanını bir şair ele alsa sayfalarını melekler çevirir.

Bârekallâh Fehîm ü tab'-ı Fehim
Ki odur müstafîz-ı rabbânî F.K. K 17-65

Benem ol şeh ki feyz-i Bârî'dür
Kasr-ı endîşemüñ nigehbâñı F.K. K 17-67

Alsa dîvânum ele bi şâ'ir
Kudsiyândur sahîfe-gerdânı F.K. K 17-75

Başka beyitlerde de şair sanatını ve şiirlerini övmek için tanınmış şairleri kullanır ve sanatını bunlarla ya denkleştirir ya da onlardan üstün tutar. Bu şairler arasında Örfî, Hâkânî, Enverî, Zâhir, Selmân, Şirvâni, Sahbân, Feyzî-i Hind vs. vardır. Şair, sanatını övmek için bunların kendine ancak hizmet edebileceğini, kendi şiirini çok kıskandıklarını, kendisinin gelmesiyle onların usullerinin artık kalmadığını, kendileriyle aynı tabiatta olduklarını, onların nağmelerin kulağına bile girmediğini bildirmiş ve bu şekilde onların adını da kullanarak sanatını methetmiştir.

Ya 'Örfî'yem ya Hâkânî disem bu tab' ile câ'iz
Ki itdüm Rûm u Mısr'ı gıbta-geh Şîrâz u Şirvâna F.K. K 7-58

Gırre-mestem ki gûşıma girmez
Nagme-i Enverî vü Hâkânî F.K. K 17-36

Bañâ üstâd-u kül yeter tab'um
N'eyleyim ben Zâhir ü Selmânı F.K. K 17-38

Dahı ben gelmedin helâk oldı
Reşk ile nükte-senc-i Şirvâni F.K. K 17-39

Nüsha-i tâzem eyledi mensûh
Köhne tarz-ı kelâm-ı Sahbân'ı F.K. K 17-40

Görse ger şu'le-hâne-i tab'um
Feyzî-i Hind ederdi ruhbânî F.K. K 17-41

3. 1. 2. Kendi Kişiliğini Övmesi

Aşağıdaki beyitlerde şair kişiliğini överken Hz. Yusuf veya meşhur aşk hikâyesine konu olan mecnuna benzetmiş veya onlardan üstün tutmuştur. Beyitlerde gönül zenginliği ve coşkunluğu bakımından Mecnun, güzellik ve latiflik bakımından da Hz. Yusuf'a benzetme yapılarak şair kendini övmüştür. Yine tabiatının Hz. Yusuf kadar edepli olduğunu bildirerek de kendini methetmiştir.

Dil-i Mecnûn-ı perişân-rev ü vahşî-tab'am
Âhu-yı çeşm-i gazâlî-nigehân râmumdur F.K. K 12-6

Târ-ı zülfem ki matâfum olalı ka'be-i hüsn
Bûy-ı pîrâhen-i Yûsuf benüm ihrâmumdur F.K. K 12-5

Bir böyle hayâ-perver olan Yûsuf-ı tab'um
Çün Mâlik ola şâhid-i bâzârı ne bilsün F.K. K 4-28

Şair, aşağıdaki beyitlerde de kendi kişiliğini överken, üstün yaradılışını ön plana çıkarmıştır. Üstün yaradılışını överken kendisini ay ve güneşle denkleştirmiştir. Tabiatını parlaklık ve temizlik bakımından güneşe gönlünü ise ulviyetinden dolayı aya benzetmiştir. Ayrıca şair Peygamber efendimize naat yazması sayesinde kişiliğinin ve deresinin yükseleceğinden de bahsederek kişiliğini methetme yoluna gitmiştir.

Mihr ü meh feyzâ benem ol berk-ı âteş-tâb ki
Feyz-i te'sîri kazâ tab'umda ister rûz u şeb F.K. K 1-42

Şa'îr-i rûşen-hayâlem mihr-tab'am meh-zamîr
Gark-ı nûr olmaz mı ol kim medhüñ eyler rûz u şeb F.K. K 1-43

Sensin ol kim ben hazân-perverd gül-i pejmürdeyi
Eylese feyz-i nesîm-i iltifâtuñ behre-yâb F.K. K 5-51

Keyf-i bûyumdan iderdüm şîşe-i mül goncayı
Reng-i rûyumdan gül-i ra'nâ olurdı pür-hicâb F.K. K 5-52

Şair, aşağıda örneklendirilen beyitlerde de yine kişiliğinin yaradılışının üstünlüğünü belirterek kendini övmüştür. Kendisini ileri görüşlü, geceleri aydınlatan elmas madeni, ışıksız bir güneş olarak nitelemiştir. Şair bu yolla kendisini üstün bir insan olarak göstermiş, dolayısıyla da kendini övmüştür. Yine eşsiz-benzersiz olmasına delil olarak kendini nisan yağmurundan beslenip, denizler doğuran bir inci tanense benzetmiştir. Şair ayrıca o kadar değerli ve mübarek biridir ki ayağının tozu bile meşhur Isfahan sürmesi kabul edilir ve yüze sürülür. Yine yaradılışı o kadar üstündür ki

Yaratılışının güzelliğinin saçı, dünya gül bahçesine sümbül saçsa, goncanın burnunu kanatıp fesleğenin kokusunu misk saçıcı bir hale getirir. Diyerek kendini üstün yaradılışlı olarak göstermiş ve bu şekilde övmüştür.

Bir nigehle iderüm tâ'ir-i hurşîdi şikâr
Rişte-i hatt-ı şu'â-ı basarum dâmumdur F.K. K 12-7

Egerçi mâ'den-i elmâs-ı şebçerâgam hem
Bilûr âyîne-veş lîk miher-i bî-nûram F.K. K 14-4

Benem ol dürr-i deryâ-zâde-i iklîm-i 'ulviyyet
Ki buldum perveriş bârân-ı nîsân-ı mezelletden F.K. K 15-4

Dûdumuñ hâki pâyı geçse revâ
Sürme-i cevher-i Sıfâhânî F.K. K 17-37

Eylese zülf-i şâhid-i hulkum
Gülşen-i dehre sünbül-efşânî F.K. K 17-69

Goncayı eyleyip ru'âf-engîz
Müşk-bîz ide bûy ide bûy-ı reyhânı F.K. K 17-70

Şair, aşağıdaki beyitler de ise üstün yaradılışının yanı sıra makamının manevi yüceliğini kastederek kendini övmüştür. Örneğin kendinin Beyt-i Mamur isimli köşk gibi olduğu ve Allah âşıklarının onu ziyaret ettiklerini söylemiştir. Yine kendisini anasır-ı Erbaa denilen dört unsurunun içinde toplandığı ulu bir padişah olarak göstermiştir. Başka bir beyitte de "Ben, çözgü ve atkısı hikmet idrakinin ipinden meydana gelen Allah'ın yaratıcılık yerinin, kâinatın o acayip kumaşıyım." Diyerek kendisinin n edenli üstün bir makamda olduğunu belirtmiş ve bu şekilde kendini övmüştür. Şair derecesinin yüksekliğini anlatmak için başka bir beyitte de düşüncesinin ve derecesinin güneş gibi parlak olduğunu hatta ki bulutun bu düşünceden feyiz alması halinde her bir yağmur tanesinin güneş gibi ışık saçacağını bildirir ve kendini bu şekilde över

Gerçi rif'atdeyem amma ki harâb-âbâdam
Cugd-ı menhûs-ı Zuhal murg-ı ser-i bâmumdur F.K. K 12-11

Hârimüm ehl-i harâbât ider tavâf müdâm
Zemîn-i şehr-i mahabbetde beyt-i ma'mûram F.K. K 14-35

Benem ol yekke-şâh-ı çâr-bâlîn-i 'anâsır kim
Zemîne mest olup düşdüm bülend-eyvân-ı rif'atden F.K. K 15-5

Ben ol turfa nesîc-i kârgâh-ı sun'-ı Hallâk'am
Ki târ u pûdum oldı rişte idrâk-i hikmetten F.K. K 15-8

Virse feyz âfiâb-ı re'yümden
Ebre lutf-ı kazâ-yı devrânî F.K. K 17-71

Ola hurşîd-veş dırâhşende
Katre-i kemterîn ü bârânî F.K. K 17-72

Aşağıdaki beyitte de şair kendi kişiliğini ilim sahibi olmasıyla metheder. Buna göre şair gam ve tasa ilminin ustasıdır.

Mâhir-i 'ilm-i gam u hüzn benem bu tîmâr
Ser-fürû-dâşte-i haclet-i ilzâmumdur F.K. K 12-9

3. 2. Naili-i Kadîm

3. 2. 1. Sanatını Övmesi

Aşağıdaki beyitlerde şair şairliğini överken, övünmenin tabiatının bir parçası olduğunu belirtir ve bu tabiatının ise onun Peygamberimizi övmek için ilham olduğunu söyler. Ayrıca övünmenin kendi kişiliği ve karakteri olduğundan dolayı kendisini bu övünme arazisinin tek başına savaşan savaşçısı diye gösterir. Burada diğer şairlere de bir meydan okuma vardır. Yine şair, övdüğü kişiye seslenerek kişiyi övmesinin, övdüğü kişi için bir lütuf olduğunu söylemiş ve şairliğini methetmiştir. Ayrıca kendisinin şairler arasında parmakla gösterilen biri olduğunu söyleyerek yine hem şiirini hem de şairliğini methetmiştir.

Nutk-âferin ki tab'ıma feyz-i makal eder
İlhâm-ı nât-ı mefhâr-ı ashâb u âl eder N.K. K 1-1

Bu arsa-i mefâhiretin yekketâzıyım
Gelsin benimle var ise ceng ü cidâl edelim N.K. K 1-8

Şayeste görüp Nâ'ilî-i bî-dile medhin
Lutf eyle ki bir şâ'ir-i engüşt-nümâdır N.K. K 14-59

Benim ol köhne şâgird-i mu'allimhâne-i mâ'ni
Ki sözde gâlib oldum nice üstâd-ı benâm üzre N.K. K 23-40

Aşağıdaki beyitlerde de şair kendi şairliğinin yanı sıra sözlerinin güzel ve renkli olduğunu ima ederek kendi sanatçılığını methetmiştir. Şiirinin meziyetlerini belirterek övünmüştür. Buna göre nazmının meziyetleri canları mest edecek kadar çoktur. Aynı zamanda, şiiri o kadar güzel ve ahenklidir ki bütün ruhları coşturur. Nazmı çok akıcı, tatlı ve feyizlidir; bu feyiz ve akıcılık ne nehirlerde ne de temiz ve tatlı akan sularda vardır. Başka bir beyitte de şair, nazmını övmek için kalemini gelini süsleyen kadına benzetir. "Bu kalem, benim mürekkebimin parıltılı damlalarıyla mana güzelinin yüzüne benler koyar" diyerek, sözlerinin güzelliğini ve renkli olmasını da böylece methetmiş olmaktadır.

Tâlib terâneyim ki mezâyâsı nazmımın
Ervâh-ı mest-i zemzeme-i vecd ü hâl eder N.K. K 1-10

Ol feyz kim selaset-i nazmımdadır anı
Ne cûy-ı selsebil ü ne âb-ı zülâl eder N.K. K 1-11

Meşşata-i kalem reşehât-i midâdımı
Yer yer cemâl-i şâhid-i mâ'naya hâl eder N.K. K 1-14

Aşağıdaki beyitlerde de şair sanatını överken sözlerinin kutsal bir değer arz ettiğini belirtmiştir. Buna göre kendisini insanları bir muska gibi koruyan bir dili olduğunu bundan dolayı da Mevla'nın dostu olduğunu ifade eder. Yine sözlerinin diğer din büyüklerinin yanında ne kadar büyük bir kutsiyet ifade ettiğini söylemiş ve bu şekilde sanatını methetmiştir.

Na't-gûy-ı Habîb-i Mevlâ'yım
Hırz-ı bâzû-yı i'tinâ-yı dilim N.K. K 4-25

Nâ'ilîyim ki ferş-i pâyin içün
Hâce-i kâle-i du'â-yı dilim N.K. K 4-45

Aşağıdaki beyitlerde de şair sanatını ve şiirlerini överken mucize değerinde sözler söylediğini ifade eder ve övünmeyi bu şekilde gerçekleştirir. Bir beyitte sözlerini Ab-ı Hayat suyuna benzetir. Ayrıca sözleri o kadar tesirlidir, ki bülbülleri bile kendinden geçirir. Şair, "sözlerinin çok büyüleyici ve tesirli olduğunu söyleyişini kavuşabilecek şair olmadığını belirtir. Sözleri o kadar tesirlidir ki büyülü düğümleri bile çözmeye yarar. Sözlerini duyanlar, şiirlerinin büyülü tesirine öyle bir yakalanırla ki tesirinden dolayı konuşamaz ve sus pus olurlar. İşte bütün bunları şair sözlerinin tesirine şahit olarak göstermiş ve sanatını bu şekilde methetme yoluna gitmiştir.

Tab'ı-ı âkimdir o ser-çeşme-i ma'ni ki eder
Reşhası âb-ı hayât-ı suhana sakayı N.K. K 5-7

Firâz-ı gülbün-i dilden ki nağme-güster olur
Çemen çemen eder âşufte andelibânı N.K. K 6-50

Ol sâhir-i i'câz-karînin budur insâf
Yok rütbe-i irfânına hâ'iz şu'aradan N.K. K 13-39

Bu kâr gehde husûsâ o sâhirim ki sözüm
Lisân-ı mu'cizeye ukde-i cevâb olmuş N.K. K 18-42

Füsûn-ı şîve-i sihr-âzmâ-yı nutkumdan
Zebân-ı nâtıka dembeste-i hitâb olmuş N.K. K 18-43

Şair aşağıdaki beyitlerde şiirini överken çok kıymetli ve anlamlı söz söylediğini ifade etmektedir. Buna göre, kalemi yani sözleri su gibi akıcıdır. Ayrıca sözleri o kadar değerli ve mana bakımından parlaktır ki cahiller o sözleri ayaklar altına alıp aşağılayamazlar. Başka bir beyitte: "ben, söz yolunun başında olan öyle bir feyiz kaynağıyım, ki kalemimin ucu, eda, üslup gülsuyunun çeşmesidir" diyerek kalemini, gülsuyu kaynağına benzetmiş ve sözlerinin hem kıymetli hem de akıcı olduğunu ifade etmiş, sanatını bu şekilde övmüştür. Ayrıca şair sanatını Leyla'ya ve onun aşıkları kendinden geçiren güzelliğine benzetmektedir. Yine şair sözlerini tartıp ölçen ve çok düzgün söyleyen biri olarak kendini tanıtmakta şiirinin kesinlikle şiir eleştirmenleri tarafından beğenildiğine işaret etmekte ve bu şekilde sanatını methetmektedir.

Erdi tamâm nazm-ı selîsin nihâyete
Mizâb-ı hâmeden akıp âb-ı revân gibi N.K. K 10-37

Yine pâmâl edemez cevher-i hurşîd gibi
Gevher-i nazmımı kat'ı rağbât-ı cehhâl N.K. K 12-81

Ol memba'-ı feyzim ki ser-i râh-ı suhende
Nevg-i kalemim lûle-i cüllâb-ı edâdır N.K. K 14-67

Eylese arz-ı likâ zîr-i nikâb-ı hattan
Leylî-i nazmım eder aklı giriftâr-ı cünûn N.K. K 17-65

Belîğ-i nâdire sencim ki şâhid-i nazmım
Hemişe encümen-ârâ-yı intihâb olmuş N.K. K 18-44

Başka beyitlerde de şair sanatını ve sanatçılığını tanınmış dini ve efsanevi şahıslarla ve ünlü filozoflarla denkleştirmiş veya onlardan üstün tutma tarzıyla kendini övme yoluna gitmiştir. Örneğin beyitlerde şair sözlerini Jüpiter'e çıkan merdiven gibi nitelemektedir. Bu yüceliğinden ve müthiş söz söyleme yeteneğinden dolayı Aristo'yu bile şaşırtıp etkilemektedir. Yine Hürmüs'ü İran mitolojisindeki tanrı olarak bildiğimizden dolayı, şairin sözlerinin bizzat tanrı katından yankılandığını ima ettiğini düşünebiliriz. Başka bir beyitte de kalemini, sözünü övmüş ve bunu Hz. Hızır'ın Ab-ı Hayat suyu hikayesiyle ilintilendirmiştir. Buna göre şairin kalemi çeşme, sözleri Ab-ı Hayat, tabiatı ise Hızır'ın ta kendisidir. Şair böylece kendini ve satanın gücünü Hz Hızır'la denkleştirerek methetmiştir. Yine şiirinin etkisinin sadece memleketinde olmadığını ününün ülkesini bile taştığını anlatmak için kendisini İskender'e benzetmiş ve bu şekilde kendini övmüştür. Ayrıca bu ünü anlatmak için kişinin Aristo gibi akıllı ve bilinçli söz söylemeyi bilen biri olması gerekir diyerek yine kendini sanatını methetmiştir.

Ol Hürmüs-i me'âric-i nutkum ki sözlerim
Risto'yı aklı hikmet-i ma'nide lâl eder N.K. K 1-13

Kalemin lûle sözün âb-ı hayat u tab'ın
Hızr-ı dil-zinde-i ser-çeşme-i irfân etmiş N.K. K 9-28

İhrâz-ı me'ânîde husûsâ dil ü tab'ım
Ristö-yı suhen Hürmüs-i eflâk-i senâdır N.K. K 14-64

Ben ol İskender-i kişver-güşâ-yı âlem-i nazmım
Ki te'yîdinde olmuş rûh-ı Risto ihtimam üzre N.K. K 23-42

Aşağıdaki beyitlerde de şair kendi sanatını ve söz söyleme yeteneğini tanınmış sanatçılar ve şairlerle karşılaştırarak ve onlardan üstün tutarak kendini methetme yoluna gitmiştir. Örneğin bir beyitte şair kendi beyitlerini ve söz söyleme yeteneğini şair Nizamî ile karşılaştırarak methetmiştir. Yine şair, kendini meşhur şair Hakanî ile

denkleştirmiş ve kendini överken Husrev'le de karşılaştırmıştır. Başka bir beyitte de şair şairliğini Hindî ve Enverî mahlaslı şairlerden üstün tutarak methetmiştir. Kendisinin Hâkânî olduğunu, onların da Hâkânî'den etkilendiklerini vurgulayarak övünmüştür.

Benim ol nâzım-ı hoş-lehçe ki etseydi eğer
Tâze bir beytimi nazımda Nizâmî tazmîn N.K. K 16-29

Görünürdü eser-i lezzet-i güftârımdan
Çeşm-i Ferhâd-ı belâ-pervere Husrev şîrîn N.K. K 16-30

Benim ol Husrev ü Hâkânî-i ma'nî ki olur
Nakd-ı sermâye-i feyzimle girân-bâr-ı duyûn N.K. K 17-55

Hâkâniyim ki Feyzî-i hindî vü Enverî
Tab'ımdan istifaze-i nûr cemâl eder N.K. K 1-9

3. 2. 2. Kendi Kişiliğini Övmesi

Aşağıdaki beyitlerde şair kendini çeşitli yönlerden methetmiştir. Övünme yaparken sanatını veya sözlerini değil de bizzat kişiliğini övmüştür. Örneğin bir naat beytinde şair, peygamberi övdüğü için kişiliğinin ve manevi derecesinin yükseldiğini bildirerek övünme yoluna gitmiştir. Diğer bir beyitte şair kendi fikrini yani keskin zekâsını methetmektedir. Buna göre zekâsı ve fikri o kadar keskindir ki bir bakışta Leyla'yı Leyla olmaktan çıkarıp aklını şaşırtır ve Mecnun suretine sokar; yani çıldırtır. Kendisini başka bir beyitte ise derecesinin ve düşünce makamının yüksekliğini methetmek için "kemal tahtının şahıyım" demektedir. Şair aynı zamanda kendi kadrini bilmediğinden, görmediğinden dolayı zamana çatmış ve ona yarasa tabiatlı demiştir. Bu şekilde şair, çeşitli yönlerden kendi kişiliğini methetme yoluna gitmiştir.

Halâ ki hâ'izim şeref-i nat-ı pâkine
Bir serverin ki midhâtini Zü'l-celâl eder N.K. K 1-5

Bir nazarda hıred-âşûbî-i bikr-i fikrim
Şekl-i Mecnuna kor isterse eğer Leylâyı N.K. K 5-9

Şâh-ı evreng-i kemâlim ki şebistânımda
Alsa hunyâ-ger-i endîşem ele şeştâyı N.K. K 5-13

Gam değil görmese huffâş-nihâdân-ı zaman
Levh-i âyîne-i tab'ımda olan manayı N.K. K 5-16

Başka bir beyitte de şairin derecesi ve sahsı o kadar yüce bir yerdedir ki âleme teveccüh edip baktığı zaman o âlemi gayet basit ve alçakta görmektedir. Aynı zamanda şairin çok hünerli bir tabiatı vardır. O kadar ki hünerlerinin çeşitlerini bukalemunun büründüğü renkler kadar çok diye tabir etmektedir. Başka bir beyitte de kendisini câmi'-i fünûn olarak nitelemiş ve "ilimleri kendinde toplamış kişi, yani büyük alim" olarak niteleyerek övmüştür.

Katı alçak görürüm âlemi aldıkça ele
Dürbîn nazar-ı himmet-i isti'lâyı N.K. K 5-18

Görünür kâgeh-i tab'ı hüner-perverimin
Mevc-i hârâ hep kâleleri bûkalemun N.K. K 17-61

Ahdinde Nâ'ilî gibi bir câmi'-i fünûn
Kim lubb-ı lâyihât-ı hikemdir hünerleri N.K. K 20-23

3. 3. Neşâtî

3. 3. 1. Sanatını Övmesi

Aşağıdaki beyitlerde şair sanatını methederken kendini tanınmış kişilerle denkleştirmiş veya onlardan üstün tutmuştur. Örneğin nazmının nüktesini eğer Şifayi veya Selîm dinlese o nazmın işve ve güzelliğine hayran kalırlardı diyerek şair kendi sanatını methetmiştir. Aynı zamanda sözleri o kadar güzel ve anlamı o kadar mest edicidir ki eğer biraz daha sırlı sözler söylese nazmının kuvveti İbn-i Sina'nın sözlerinden bile daha rağbete değer olacağını söyleyerek sanatını övmüştür. Yine şair kendisini mananın Hızır'ı gibi tanımlayarak sanatının gücünü övmek için Hz. Hızır'ı ve onun Ab-ı Hayatını kendi sanatıyla denkleştirme yoluna gitmiştir.

Nükte-i nazmumı gûş itse olurdı bî-şek
Şive-i tab'uma dil-beste Şifâyî vü Selîm NE. K 9-30

Murâd itsem biraz da esrâr-ı hikmetden
Komazdı sözlerüm rağbet Şifâyı İbn-i Sînâya NE. K 10-47

Benem ol Hızr-ı ma'âni ki lûle-i hâmem
Akıtdı havz-ı dil ü câne âb-ı hayvânı NE. K 11-32

Aşağıdaki beyitlerde ise şair sanatını överken Türk ve İranlı meşhur şairlerle kendini hem denkleştirmiş hem de sanatını onların sanatından üstün tutmuştur. Kendisi Enveri kadar saf ve pak söyleyişlidir. Ayı zamanda Örfi gibi mucize söyleyen bir şair olduğundan dolayı nükteli konuşan meşhur şair Fehim bu söyleyiş güzelliğini kıskanmaktadır. Yine sözlerini Hz. İsa'nın mucizevî nefesine benzetmiş ve kalemini Safeviler döneminin son zamanlarında yaşayan meşhur bir şairi olan Kelim ile denkleştirmiştir.

Benem ol pâk-suhan Enverî-i devrân kim
Hâh u nâ-hâh ider tab'umı dünyâ teslim NE. K 9-28

'Örfi-i mû'cize-perdâz-ı zamânen ki ider
Şi'rüme reşk ü hased nâdire-sencân Fehim NE. K 9-29

Suhanım râz-nümâ-yı nefes-i pâk-i Mesîh
Kalemüm kâr-kün-ı çûb-ı cihan-gir-i Kelim NE. K 9-32

Hudâvendâ zamânuñda benem ol şâ'ir-i yektâ
Ki nazmum olmada eş'âr-ı 'Örfî ile hem-pâye NE. K 10-40

Yine şairimizin nazmı o kadar letafetlidir ki eğer Nef'î bu şiirleri görseydi kesinlikle bu şiir davasına elini bile sürmezdi diyerek sanatının gücünü methetmiştir. Ayrıca Enveri ile kendisini karşılaştırmış ve onun gibi güzel söz söylediği için kıskanılan biri olarak kendini göstermiştir. Devam eden bir beyitte de şair Anadolu'daki bütün şairlere meydan okumakta ve eğer kendisi gibi sanatı kuvvetli bir başka şair daha arsa gelsin diye çağırarak kendi sanatını methetme yoluna gitmiştir. Şair 16. yüzyıl sairi olan Emrî'ye meydan okuyarak kendi sanatını methetmiştir. Başka bir beyitte de şair, meşhur şairlerden 'Örfi-i Şirazi'nin kendisini kıskandığını ve zamanın değerli şairlerinden olan Selman-ı Saveci'yi yendiğini belirterek sanatını övmüştür.

Göreydi cevher-i tîğ-i zebâñum bu letâfetle
Elin sunmazdı Nef'î bir dahı şemşîr-i da'vâya NE. K 10-41

Olurken dâğ-ı cân-ı Enverî her beyt-i mümtâzı
Nice dahl eylesün hâsid bu nazm-ı pâk-ı garrâya NE. K 10-42

Bugüne bir kasîde nazm ider ger var ise gelsün
Salâdûr şâ'irân-ı Rûma belki cümle dünyâya NE. K 10-43

Olurdı her hayâlüm hayret-efzâ-yı dil-i Emrî
Düşürsem meyl-i tab'um sehv ile gâhi mu'ammâya NE. K 10-45

Bu hoş edâyile şi'rim ki reşk-i 'Örfîdür
Şikest iderse n'ola kadr-ı nazm-ı Selmânı NE. K 11-34

Şair aşağıdaki beyitlerde sanatını övmek kendisini meşhur şairlerle karşılaştırmaya veya sanatını onlardan üstün tutmaya devam etmektedir. Buna göre şair, o kadar düzgün ve mucizevî bir söyleyişe sahiptir ki Zahir ve Hakanî kendi ulu nazmına hayran olmaktadırlar. Yine İsfahan'ın bütün şairlerinin şairin o müthiş hayal gücünü kıskanmamaları mümkün değildir. Yine kendini Nef'iyle karşılaştıran şair, eğer nazmımı görseydi benim şiirime hayran olurdu diye ifade etmektedir. Şair kendini âlemlerin kapılarını açan olarak nitelemekte ve kendini Örfî tabiatlı bir şair olarak göstermektedir. Aynı zamanda hayal gücünü ise Hakanî'nin hayal gücün kuvvetiyle denkleştirmektedir.

Ben ol sühanver-i mu'ciz-beyân-ı devrânem
'Uluvv-ı nazmuma hayran Zahir ü Hakanî NE. K 11-31

Kemâl-i reşk ile mümkin mi olmamak
Hayâl-i nâzüküme şa'ir-i Sıfâhânî NE. K 11-35

Göreydi şîve-i tarz-ı kasâyidüm Nef'î
Olurdu sözlerümüñ çâk çâk hayrânı NE. K 11-36

Benem ol 'âlem-ârâ şâ'ir-i 'Örfî-tabi'at kim
Hayâlüm olmada revnak-rübâ-yı nazm-ı Hâkânî NE. K 13-31

Şair sözlerinin manasın tesirini şarabın tesirine benzetmekte ve bu tesirli sözlerin Nef'î'yi sarhoş etmesini şaşılacak bir şey olmadığını söyleyerek sanatını bu şekilde övmektedir. Başka bir beyitte de kendini İranlı meşhur bir şair olan Rükneddin Mesut Mesihî ile karşılaştırmakta ve Rükna'nın, sihirli şiirlerini gördüğü zaman hem çok beğeneceğini hem de kıskanacağını ifade ederek sanatını övmüştür. Başka bir beyitte de şair övdüğü kişiyi azametli ve âlemlere zinet olarak göstermekte ve kendisini ise devrinin Enverî'si olarak göstermekte ve bu şekilde sanatını ve sanatçılığını methetmektedir. Başka bir beytinde de şair sanatını yine Örfi-i Şîrâzî ile denkleştirerek methetmiştir. Daha sonraki beyitlerinde ise şair kendini Zahir-i Faryab ve Enverî ile denkleştirerek methetmiştir.

Benüm kim her sözüm bir câm-ı pür-sahbâ-yı ma'nâdur
N'ola mest itse rûh-ı pâk-ı Nef'î-yi suhan-dânı NE. K 13-32

Benem o şâ'ir-i sihr-âferin ki güftârum
Kemâl –i reşk ile hayret-fezâ-yı Rüknâdur NE. K 15-36

Sen zîver-i şükûh ile pirâye bahş-ı milk
Ben devletinde nazm ile mahsûd-ı Enverî NE. K 19-33

Benem ki bîm zühûrumla 'Örfi-i Şîrâz
Diyâr-ı Hinde gidüp oldı rû-be-râh-ı 'adem NE. K 21-36

Olurdı hâme gibi şerm ile ser-efkende
Göreydi tarz-ı kasidem Zahîr-i mu'ciz-dem NE. K 21-37

Âteşin-lehce ben ol Enverî-i Rumem kim
Nokta-i şi'r-i terüm dâg-ı dil-i yektâdur NE. K 22-35

Husûsa ol sühan pür-zûr üstâdem ki eş'ârum
Gören tercîh ider nazm-ı Zahîr-i Fâryâb üzre NE. K 23-25

Aşağıdaki beyitlerde şair sanatını ve nazmını, sözlerinin yerinde, güzel ve renkli olması bakımından övmüştür. Şiirinin gün geçtikçe güzelleştiğini, insanların gönlerinde hoş bir iz bıraktığını yani onların gönüllerini kazandığını, sözlerinin müstesna ve hoş edalı olduğunu, sözlerinin çok değerli Bedahşan mücevherine benzediğini vs. bildirmiş ve sanatçılığını bu benzetmeler ve tespitlerle methetme yoluna gitmiştir.

Gitdükçe güzellense n'ola şâhid-i nazmum
Bu hüsni viren dâ'im aña lutf-ı edâdur NE. K 12-26

Kasîdem 'işve-ger bir dil-rübâ-yı pâk-tal'atdur
Ki tîr-i nâzına can atmada üstâd-ı kâşânî NE. K 13-33

Hatt-ı eş'ârum ile şâhid-i mazmûn-ı terüm
Bir siyeh-câme güzel dil-ber-i müstesnâdur NE. K 22-36

Nedür nazmında ol rengîn edâlar sad letâfetle
Ki gûyâ her bir rahşende bir la'l-ı Bedahşândur NE. K 27-28

Aşağıdaki beyitlerde ise şair, sözlerinin manasının çok derin ve özlü olduğunu bildirerek sanatını övmüştür. Buna göre, şair kendisini mana atına iyi binen ve o manayı çok iyi idare eden biri olarak göstermiştir. Kalemi ise bu meydanı ustalığı sayesinde hükmü altına almıştır. Şair yine nazmının manasının kuvvetini methetmek için nazmının cihanı parlattığını bildirmiştir. Aynı zamanda şairin nazmı o kadar kuvvetlidir ki mana atını sürdüğü zaman cihanı titretmektedir. Başka bir beyitte ise şair kendisini mana sarayının tek başına oturan sultanı olarak göstermiştir. Aynı zamanda şair, nazmını başına altından taç takılıp yüceltilecek bir şekilde göstererek şiirinin gücünü göstermiş ve kendi sanatını bu şekilde methetmiştir. Şair yine sanatını methetmek için sözlerini parlak ve eşi benzeri bulunmayan bir inci tanesine benzetmiştir. Yine şair, şiirini, renkli manaları olan ve gönülleri cezbeden saf ve üstün görülen olarak nitelemiş ve sanatını bu şekilde methetmiştir.

Benem ol şeh-süvâr-ı ma'nâ kim
Edhem-i hâmem aldı meydânı NE. K 8-38

Cebhe-i mâh-ı cihân-tâba revâdur nâzmum
Hâme-i şa'şa'a-i mihr ile itsem terkîm NE. K 9-33

İder evvel kademde pür-tezelzül sahn-ı meydânı
Sürince rahş-ı tab'um vâdî-i pehnâ-yı ma'nâya NE. K 10-48

Benem ki mahrem-i halvet-saray-ı ma'nâyam
Derûnum olsa n'ola pür-neşât-ı rûhânî NE. K 11-33

İtsün bu resme medhüñi zerger-i hıred
Zer-tâc-ı nazma per-i külâh-ı sühanveri NE. K 19-10

Benem ol nâzım-ı pür-zûr-ı nizâm-endîşe
Ki letâfetle sözüm reşg-i dür-i yektâdur NE. K 22-34

Ser-â-ser ma'ni-i rengîn ile ta'bir-i dil-keşdür
'Acep mi sözlerüm râcih görinse la'l-ı nâb üzre NE. K 23-26

Aşağıdaki beyitlerde ise şair kendisini çok kıymetli ve anlamlı söz söyleme bakımından methetmiştir. Buna göre, şair o kadar güzel ve özel şiirler söyler ki sözleri birbirinden değerli inci tanesine benzetilir. Şair kendisini başka bir beyitte söz pazarının hocası olarak nitelemekte ve anlamı gayet derin olan sözlerinin çok değerli ve paha biçilmez mücevher gibi olduğunu söylemiş, sanat ve sanatçılığını bu şekilde methetmiştir. Başka bir beyitte de şair hem kendini hem de nazmını övmekte, kendini eşsiz bir inci tanesi; sözlerini ise akıcı ve huzur verici olması bakımından marifet bahçesinde güzelce akan bir nehre benzetmiştir. Şairin sözleri o kadar güzel ve latiftir ki her bir sözü insanların akıllarına içinde taze güller yetişen çok güzel bir bahçeyi getirmelerine vesile olur. Kalemi ise tertemiz sözler söyleyen ve şakıyan bir bülbüle benzetilir ve bu şekilde fahriye yapılır. Şair, başka bir beytinde, sözlerinin çok latif olduğunu ve yine bu nükteli sözlerinin sevinç ve huzur kaynağı olduğunu bildirmiş ve sanatını bu şekilde övmüştür.

Husûsa ol gazel-guyem ki benzer nazm-ı güftârum
Biri birinden â'la bir dür-i lûlû-yı lâlâya NE. K 10-44

Ol hâce-i bâzâr-ı beyânem ki derûnum
Dükkânçe-i pür-gevher-i bî-misl ü bahâdur NE. K 12-25

Tab'um sadef-i dânişe bir gevher-i yektâ
Nazmum çemen-i ma'rifete cûy-ı safâdur NE. K 12-27

Her bir sühanum tâze gül-i bâg-ı tahayyül
Hâmem aña bir bülbül-i pâkize nevâdur NE. K 12-28

Letâfet ol kadar nazmında kim her ma'nî-i pâki
Neşât-efrûz-ı tab'ı pür-safâ-yı nükte-sencândur NE. K 27-27

Başka beyitlerde ise şair sözlerini methederken onların kutsal bir değer taşıyan eşsiz ve ilahi nükteler olduğunu bildirerek sanatını övmüştür. Buna göre kelamı baştanbaşa nükteli, çok derin anlamlı ve içi dopdoludur. Dili ise kutsal bir tanrı kelamı

gibi yücedir ve kıymetlidir. Sözleri kutsal bir hazine kalemi ise gaipten haber veren Rahmanî bir söyleyiştir. Yine şair kadar mucizeli söz söyleyen bir şairdir ki methettiği kişiyi ancak bu kadar mucizevî bir söz yeteneği olan biri methedebilir.

Kelâmum ser-be-ser sad nükte-i i'câz ile memlû
Dilüm pür-vâridâtı kudsiyân-ı 'arş-ı Rahmânî NE. K 13-35

Suhânum vâridât-ı kudsîdür
Kalemüm gayb-gûy-ı Rabbânî NE. K 8-40

O şehenşâh-ı felek mesned-i med-çâker kim
Medhini böyle ider mu'cize-guyen-i nazîm NE. K 9-12

Aşağıdaki beyitte ise şair, sanatını överken peygamber hikâyelerine telmih yapmış ve sözlerini Mesih'in şifa dolu ve ölüler bile dirilten nefesine benzeterek kendi sanatını övmüştür. Kalemini ise Safeviler döneminin son zamanlarında yaşayan meşhur bir şair olan Kelîm'e benzetmiştir.

Suhanım râz-nümâ-yı nefes-i pâk-i Mesîh
Kalemüm kâr-kün-ı çûb-ı cihan-gir-i Kelim NE. K 9-32

Aşağıdaki beyitte de şair, kendisini şiir ülkesinin tahtına oturan bir padişah olarak niteler ve İran mitolojisinin meşhur hükümdarı olan Cemşid'e benzetir. Kendisini yine ilim ve faziletlilik bakımından âlemlerin güneşi olarak niteler ve kendini bu şekilde över.

Sipihr-i 'ilm-i fazla 'âlem-ârâ neyyir-i a'zam
Serîr-i milk-i nazma husrev-i Cemşîd-i 'unvândur NE. K 27-18

3. 3. 2. Kendi Kişiliğini Övmesi

Aşağıdaki beyitlerde ise şair kendi üstün yaradılışını, temiz tabiatını ve düzgün kişiliğini methetmektedir. Kendi temiz yaradılışını saf, temiz ve parlak bir aynaya benzeten şair kendi şahsını bu şekilde methetmiştir. Göklerin gizli sırları onun temiz ve parlak şahsında şekillenip görülmektedir.

Zamîr-i pâküm ol âyine-i sâf u mücellâdur
Nümâyan cümle anda âsmânuñ râz-ı pinhânı NE. K 13-34

Başka bir beyitte de şair kendi şahsını fenalıktan uzak kalmış, münezzeh, temiz ve noksansız olarak methetmiştir. Hatta üstün vasıfları o kadar fazladır ki kalemin dil o vasıfları o vasıfları azmaya cüret eylemeye çok heveslidir.

Veli o mertebeden kadr ile müberrasın
Ki cür'et eyleye evsafuna zeban-ı kalem NE. K 21-34

Aşağıdaki beyitte de şair kendi şahsını hayalinin ve düşüncesinin üstünlük ve zenginliğinin çok bol olması yönünden methetmiştir.

Hayal-i nazüküm ol şuh-ı 'işvegerdür kim
Nigah-ı gamze-i hubana naz-fermadur NE. K 15-38

3. 4. Şehrî

3. 4. 1. Sanatını Övmesi

Aşağıdaki beyitlerde şair sanatını, tanınmış şairlerle denkleştirerek veya kendini onlardan üstün tutarak methetmiştir. Örneğin şair kendi taze söyleyişini methetmek için kendini şair Urfî ile denkleştirmiştir. Urfî eğer onun taze nutkunu işitseydi ruhu yükselir ve şad olurdu. Şairi beğenir ve alkışlardı denilerek övme yapılmıştır. Başka beyitlerde de şair sanatını övmek için kendini Selîm ile denkleştirmiştir. Selîm'in, şairin şiirlerini görmesi durumunda şairi kendine şairi örnek alaraktan şirini daha da kuvvetlendireceğini anlataraktan sanatını övmüştür. Başka bir beyitte de şair sanatını hem nazım hem de nesir alanında meşhur olan sanatçılarla denkleştirerek övmüştür. Başka bir beyitte ise şair, sanatını övmek için kendini ünlü şair Nef'i ile karşılaştırmaktadır. Buna göre eğer şairin şiirlerini Nef'î görseydi kendisine hakkını verir ve şairliğinin büyüklüğünü kendsine teslim ederdi.

Göreydi tâzegî -i nutk -ı şûhumı 'Urfî
Ruh-ı necâbete eylerdi gurre-i tahsîn Ş. K 1-12

Beyân-ı vâki'-i şi'rümi göreydi Selîm
İderdi genc-i dilin vakf-ı elzem-i tahsîn Ş. K 1-16

Vasf-ı cengüñde ben ol münşî-i mümtâzam ki
Eylesem kilk-i fesâhatla ger inşâ-yı Selîm Ş. K 7-24

Dârü'l-inşâyı cihândan iderüm Veysînün
Źât-ı ma'dûmı gibi şöhret-i nesrinde 'adîm Ş. K 7-25

Medh-i zâtuñda ben ol şâ'ir-i nev-nutkam ki
Görse mu'cizterî-i şi'rümi Nef'î-i za'îm Ş. K 7-22

Bikr-i endîşesin âgûş-ı beyânından alup
Şerm ile dâye-i ilhâma iderdi teslîm Ş. K 7-23

Şair, aşağıdaki beyitte de şairliğini methetmek için kendisini tüm İranlı şairlerden üstün tutmuş ve sanatını bu şekilde methetme yoluna gitmiştir. Yine başka bir beytinde de şair, sanatçılık bakımından başka şairlere açıkça meydan okumuş ve kendisini söz meydanının tek başına savaşan savaşçısı olarak göstermiş ve sanatını bu yönlerden methetme yoluna gitmiştir.

Rûz-ı rezmüñde ben ol fârisî-ser-bâzam ki
At korum düşmene hayyâl-ı nazarveş bî-bîm Ş. K 7-26

Yârî-i himmetüñle şimdi benem
Yekke- tâz-ı suhanver-i meydân Ş. K 9-23

Aşağıdaki beyitlerde de şair, şiirlerinin manasının güzelliğini derinliği dile getirerek yine sanatçılığını övmüştür. Şair, parmaklarının arasındaki kalemini, cilveyle hareket eden ve yazdığı güzel sözlerden dolayı misk kokuları yayan olarak nitelemekte ve kalemini yani söz söyleme yeteneğini övmektedir. Ayrıca süslü sanatıyla ünlü olan Çin memleketinin, şairin misk kokusuyla dolu olan kalemiyle yazdığı bir sayfasını kendine numune etmektedir. Çünkü şairin kalemi bu kadar kuvvetlidir.

İdince cilve benânumda kilk-i müşg-âgîn
İder sahîfe-i eş‘ârumı nümûne-i Çîn Ş. K 1-1

Başka bir beyitte de şair sözlerinin güzelliğini ve mana derinliğini Ferhat ile Şirin hikâyesiyle örneklendirerek methetmektedir. Şairin şiirinin gücü o kadar muazzamdır ki Fakir ve düşkün beytinin bile lezzetli akışı Ferhat ile Şirin hikâyesine misal olacak şekildedir. Başka bir beytinde de şair sanatını överken sözlerinin olgunluğundan ve sözlerinin şirinliğinden dem vurarak kendini övmüştür. Yine şair kendisini çok güzel söyleyen bir bülbüle benzetmiş ve sözlerinin kıvılcımının dağları taşları gül bahçesine çevireceğini söylemiş, kendi sanatını bu şekilde methetmiştir.

Gedâ-yı beyt-i nemek- rîzişüm dil-i pür-rîş
Misâl-i hasret-i Ferhâd u hâne-i Şîrîn Ş. K 1-9

Kemîne mevce-i âb-ı zülâl-ı tab‘umdur
Kemâl-i çâşnî-i tâlib-i suhan-şîrîn Ş. K 1-14

O bülbülem k'olamam germ-nâle olmayıcak
Şerâre şeb-nem ü gül dâg u gülsitân şu'le Ş. K 4-14

Başka beyitlerde de şair sözlerinin manasının güzelliğini ve derin anlamını methetmektedir. Şair, kaleminin bir damlasının bile sözlerine susamışlara müptela olacakları ve onları sarhoş edecek sözler olacağını bildirerek sözlerini övmüştür. Başka bir beytinde ise şair sözlerini içenlerin asla başka suya susamayacakları Kevser suyuna benzeterek sanatını methetmiştir. Burada şairin Kevser suyu, onun derin anlamlı ve renkli nazmıdır. Bu nazmın tadına bakanlar ise bir daha başka şairin sözlerine susamayacak ve ihtiyaç duymayacaklarıdır. İnsanlar için şairin sözleri, susuzluktan serap gören insanların gözüne görünen renkli ve serin hayaller gibidir. Başka bir beyitte şair sözlerini çok derin anlamlı olması ve "gayb âleminin de gaybı" olan, mana derinliği çok zengin olarak nitelemiş ve şiirini bu şekilde övmüştür. Beyitte tasavvuf ve derecelerinden bazılarını görmekteyiz. Örneğin ilm-i yakin denerek şairin şiirlerinin tasavvufi derecesinin yoğunluğundan da bahsedip bu şekilde övme yaptığını düşünebiliriz. Burada asıl olan şairin sözlerinin anlamlarının ne kadar derin olduğunu söylediğini ve sanatını bu yönden övdüğünü tespit etmektir.

Müdâm olur kalemüm katre-feyz-i tab'umdan
Siyâh-mest-i ma'ânî çü lafz-ı teşneterîn Ş. K 1-2

Huzûr-ı Kevser-i lehcemde mevce-hîz-i seher
Hurûş-ı kâzibedür çün serâb-ı şûre-zemîn Ş. K 1-5

Helâk-ı şîve-i nutkum hayâl-i gaybü'l-gayb
Esîr-i rikkat-i tab'um nikât-ı 'ilm-i yakîn Ş. K 1-8

Burada da şair sözlerinin güzelliğini dinleyeni mest edecek bir musiki olarak bildirmiş ve bu şekilde sanatını methetmiştir. Kendisini hoş nağmeler söyleyen bir şarkıcı olarak nitelemiştir. Öyleki sanatçının nağmeleri o kadar etkili ve yakıcıdır ki eğer bir yakıcı taksi yapsa, o tesirle Venüs gezegenini bile dağ eder ve yakar. Başka bir beyitte de eğer güzellere kefil olacak kişinin kendi mısralarının karalamalarını görmesi durumunda, güzellere değil de kendi şiirlerine kefil olacağını ve onu kendisinin satın

alacağını söyleyerek şairin şiirlerinin anlamının güzelleri bile geride bırakacak kadar etkili ve latif olduğunu bildirerek övme yapılmıştır.

Meclisüñde benem ol mutrıb-ı hoş-zemzeme kim
Zühreyi dâg iderüm sûz ile itsem taksîm Ş. K 7-27

Göreydi cünbiş-i hüsn-i sevâd-ı mısra‘umı
İderdi sûre-i nev- hattına bütân tazmîn Ş. K 1-10

Şair başka bir beytinde de şair kalemini içinde mucizeler bulunan bir küpe benzeterek sanatını övmüştür. Buna göre o divitinden etrafa süslü, boyalı ve manası derin ayrıca mucize değerinde sözler yayılmaktadır.

Devâtum ol hum-ı i‘câz-ı ‘İsevîdür kim
Revân nevk-i kalemden ma‘ânî-i rengîn Ş. K 1-3

Aşağıdaki beyitte ise şair kendi sanatını methetmek için mucizevî sözlerini HZ Muhammet’in mucizeleriyle denkleştirerek fahriye yapmıştır.

Garaz ki kâbil-i feyz-i kemâl-i ilhâmum
Misâl-ı vâsıf-ı mu‘ciz-dem-i Muhammed Emîn Ş. K 1-17

3. 4. 2. Kendi Kişiliğini Övmesi

Şair, aşağıdaki beyitlerde kişiliğini övmektedir. Buna göre şairin o kadar muhteşem ve üstün bir kişiliği vardır ki eğer bahar gibi şuh olan meşrebi gülücükler dağıtacak olursa, bu çimenlik yer hayretinden gülücükleri toplayan olur.

Bahâr-ı meşreb-i şûhum olınca hande-feşân
Çemen çemen gül-i i‘câz olur tebessüm-çîn Ş. K 1-6

Başka bir beyitte de şair, kendisinin tanınmış ve beğenilen bir kişi olduğunu ifade ederek fahriye yapmıştır. Buna göre şair, beğenilen ve methedilmeye değer kişilerin giydiği kıymetli elbiseyi giymiştir ve bu kıymetli elbisenin ihtişamıyla gökyüzü bile gülücükler saçan bir hale gelmektedir.

Sipihri zerdî-i rûyumla eylerüm handân
Çü za‘ferân-ı hazân hil‘at u bahâr-âyîn Ş. K 1-40

3. 5. Şeyh Gâlib

3. 5. 1. Sanatını Övmesi

Aşağıdaki beyitlerde şair, sanatını ve şairlikteki üstünlüğünü methetmiştir. Örneğin aşağıdaki beyitte şair, kendisini adeta şairlerin Kâbe'si gibi göstermiş ve bu şekilde şairliğini övmüştür. Buna göre kendisi o kadar yüce bir şairdir ki bütün şairlerin ruhları adeta hacca gelir gibi şairin huzuruna üryan olarak gelir ve ona biat eder. Başka bir beyitte de şair Padişah III. Selîm'i övdüğü bir kasidede ona seslenerek: "Senin vasıflarını ve menkıbelerini yazacak biri varsa o da benim gibi söz icat eden çok güçlü bir şair olabilir." Demiş ve sanatçılığını yani şairliğini bu şekilde övmüştür. Başka bir beyitte de şair kendisine seslenerek: " senin zamanında arzu edilen üsluba kadir olan meşhur şairler zerreden biraz fazladır" demiş ve hem şairlikteki üstünlüğünü methetmiş; hem de onlara meydan okuyarak kendini övmüştür.

Uryân gelir zamîrime ervâh-ı şâ'irân
Beyt-i Hudâyı tâ'if olan hâciyân gibi Ş.G. K 13-5

Senin menâkıb-ı evsâfını yazarsa yazar
Benim gibi suhan-îcâd şâ'ir-i pür-zûr Ş.G. K 20-31

Eğerçi zerreden efzûndur zamânında
Edâ-yı matlaba kâdir sühanver-i meşhûr Ş.G. K 20-32

Aşağıdaki beyitlerde şair, sanatını ve şairliğini, kendini başka şairlerden üstün veya denk tutarak övmektedir. Örneğin aşağıdaki beyitte şair sözlerini ve söyleyişini, Şehname'nin yazarı olan Firdevsî ile denkleştirme yoluna giderek övmüştür. Başka bir beyitte şair, kendisini şair Şevket'le denkleştirip Anadolu şairlerinden üstün tutma yoluyla kendini övmüştür. Kendisini Şevketane söyleyişi icat eden güçlü bir şair olarak bildirmiştir. Yine şairimiz o kadar kuvvetli bir kaside söyleyendir ki eğer kaside söylemeye başlarsa kaside semtini ihya eder ve söyleyişinin büyüsüyle diğer şairlere meşhur şiar Urfî'nin adını bile unutturur.

Perhâş-ı aşkı eğlenecek dâstân sanır
Ben söyledikçe şevk ile Şehnâme-hân gibi Ş.G. K 13-36

Muhâl add eylemişlerken gazelde şâ'irân-ı Rûm
Ben îcâd eyledim ol Şevketâne tarz-ı eş'ârı Ş.G. K 15-32

Kasîde semtin ihyâ etmedir sâyende maksûdum
Ferâmûş etdirem şâ'irlere Urfî-i sehhârı Ş.G. K 15-33

Aşağıdaki beyitlerde ise şair sanatçılığını, derin anlamlı ve özlü sözler söyleme bakımından övmektedir. Burada şair, III. Selîm'in kurduğu "Nizam-ı Cedid" ordusunu da methetmektedir. Kendi sözlerini ve divanını da o orduya benzeterek övmüştür. Buna göre şairin sözleri o kadar yerli yerindedir ki beyitleri düzgün bir şekilde saf tutan marifet divanıdır. Yine "sözleri o kadar düzgün ve yerli yerindedir ki şair, sözlerini dünyayı yöneten şahların düzenli ordularının içinde bulunan tertiplenmiş ve eğitimli askerlere benzemektedir." diyerek şair, düzgün söz söyleme kabiliyetini övmektedir. Başka bir beyitte de şair, manası derin ve özlü bir beytinin bile nelere kadir olduğunu söyleyerek sözlerini methetmiştir. Buna göre şairin sözleri ve beyitleri anlam olarak o kadar yoğun ve yakıcıdır ki kalemi adeta bir fitildir ve bu fitilden çıkan kıvılcım gibi bir beyit, bin defteri ve de divanı çıra gibi yakabilme gücüne sahiptir.

Ebyâtım oldu saf-keş-i dîvân-ı ma'rifet
Nev-asker-i müretteb-i şâh-ı cihân gibi Ş.G. K 13-15

Germî-i gayreti gör elde fetîl-i hâmem
Etdi bir beyt ile bin defter ü dîvânı çerâğ Ş.G. K 14-15

Aşağıdaki beyitlerde de şair sözlerini, mucize değerinde ve efsunlu olması bakımından övmüştür. Buna göre şairin sözleri o kadar kıymetlidir ki onun ağzından çıkan sözler ve fikirler efsunlu ve daha önce kimsenin aklına gelmeyen fikirlerle doludur. Şair mana tılsımının gizli hazinesini konuşmak ve mucize değerindeki sözler söyleyerek açmıştır. Çünkü sözlerinin her biri bir tılsımlı hazine değerindedir. Başka bir beyitte de şair, sözlerini methederken kendisini mucize beyan eden olarak tanımlamış ve sözlerinin derin manasını bu şekilde methetme yoluna gitmiştir. Buna göre Sultan III. Selîm'in vasıfları övmek o kadar zordur k onun vasıflarını kim övmeye ve dile getirmeye kalktıysa kendisi suskun olmak zorunda kalmıştır; çünkü onun vasıflarını ifade edebilecek kadar kuvvetli olan bir tek şair vardır o da Şeyh Galip'tir. O da bu

vasıflar karşısında suskun kaldığına göre diğer şairlerin söz söylemeye bile cesaretleri olamaz.

Efsûnu bikr-i fikrimin âhir edip eser
Açdım tılısm-ı ma'nîyi genc-i nihân gibi Ş.G. K 13-8

Kim başladıysa gamze-i gûyâsı vasfına
Oldu hamûş Gâlib-i mu'ciz-beyân gibi Ş.G. K 13-38

Aşağıdaki beyitlerde de şair kendi sanatını çok kıymetli ve anlamlı söz söyleme bakımından methetmektedir. Buna göre şairin nazmı o kadar kuvvetli ve derin anlamlıdır ki ağzından çıkan bir söz, bütün cihanı hazneler ve cevahirlere gark etmektedir. Başka bir beyitte de şair, sanatlı sözün ülkesini aldığını söyleyerek sanatını övme yoluna gitmiştir. Şair, Bu ülkeyi sanatçılığının dehası sayesinde fethetmiş ve bu ülkeye kendi düzenini getirmiştir. Yine şair mana tılsımını çözdüğünü ve aşikâr ettiğini bildirerek sanatının gücünü övmüştür. Aynı zamanda kendi sanatını da çözülmesi gereken mana hazinesi olarak göstermiş ve sanatını bu şekilde övme yoluna gitmiştir. Yine şair, başka bir beyitte sanatçılığının gücünü, yazdığı beytin manasının insanlar üzerindeki etkisini göstererek övmüştür.

Etmekdeyim cevâhire müstağrak âlemi
Cûş eyledikçe nazm ile deryâ vü kân gibi Ş.G. K 13-11

Aldım tamâm kişver-i mazmûnu söz budur
Verdim nizâm-ı hükmünü dil-hâh cân gibi Ş.G. K 13-14

Fikr-i rûşenle değil feth-i tılısm-ı ma'nâ
Zâhir eyler mi bu gencîne-i pinhânı çerâğ Ş.G. K 14-14

Öyle bir beyt ki yâdıyla şeh-i devrânım
Kıldı endişe-i yârân-ı sühan-dânı çerâğ Ş.G. K 14-16

Şair sanatçılığının ve şiirlerinin gücünü, gazellerinin gücünü göstererek övmüştür. buna göre naz kervanı, hüsn-i edayı kendinden almaktadır. Çünkü şairin gazellerinin gücü anber kokusu yayan bir hat haline gelmiştir. Buradaki övmeyi şairin

yol göstericiliğiyle de değerlendirebiliriz. Şair, muhtemelen diğer şairleri gece karanlığında yolunu yıldızlara bakarak bulan kervanlara benzetmiştir. Buna göre şairin gazelleri o kadar muhteşemdir ki sanatçıların kervanı, şairimizin gazellerini kendilerine rehber edinir ve bu sanatçılık yolunda şairimizin rehberliğiyle ilerlerler. Başka bir beyitte de şair, sanatını ve şiirlerini başkalarının ona gıpta ettiğini söyleyerek övmüştür. Şiirini ve inşasını gören diğer şairler ona gıpta edeceklerdir.

Hüsn-i edâyı benden alır kârbân-ı nâz
Çıkdı gazellerim hat-ı anber-feşân gibi Ş.G. K 13-6

Pey-â-pey tehniyetler niçe târîh-i meserretler
Edem inşâ ki etsin gıbta-keş yârân-ı hem-kârı Ş.G. K 15-34

Şu beyitlerde de şair sanatçılığını övmek için peygamber ve evliya hikâyelerini kendine konu edinmiştir. Aşağıdaki beyitte şair, Hz. Yusuf'un meşhur hikâyesini örnek göstererek sanatı övmüştür. Buna göre onun şiirleri Mısır ülkesinden Hz. Yakup'a gönderilen ve onun ama gözlerini açan Hz. Yusuf'un gömleğine benzetilmiş ve bu şekilde övünmüştür. Aynı zamanda şairin sözleri o kadar tesirli ve derin anlamlıdır ki kör gözleri açan bir cila gibidir. Başka bir beyitte de şair, sözlerini methederken Hz. Hızır'ın Ab-ı Hayat suyu efsanesini kendine konu olarak almıştır. Buna göre şairin kalemi o kadar kuvvetlidir ki okuyanların üzerinde Ab-ı Hayat tesiri yapmakta ve bir daha unutulmamaktadır. Aynı zamanda burada şair kendi sözlerini, anlamının derinliği ve güzelliğinden dolayı asla unutulmayan sözler olarak sonsuza kadar yaşayacağını belirtmiş ve şiirinin gücünü bu şekilde övme yoluna gitmiştir.

Elfâzım oldu nûr-ı cilâ çeşm-i ma'nîye
Ken'âna pîrehen getiren kârbân gibi Ş.G. K 13-9

Selâset tavrını bir rütbe icrâ eylesin hâmem
Ki kalsın âb-ı Hızrın ezberinde hüsn-i reftârı Ş.G. K 15-35

Başka bir beyitte de şair, sanatını, İran mitolojisindeki karakterleri kullanarak övme yoluna gitmiştir. Buna göre, kalemi o kadar kuvvetlidir ki eğer güç olarak düşünülürse İran Mitolojisindeki meşhur karakterlerden olan ve savaş meydanlarına korkusuzca çıkan Kahraman'a denktir. Burada şairin başka şairlere de meydan okuduğunu ve bu şekilde övme yaptığını düşünebiliriz.

Meydân-ı nazma çıkdı kalem Kahramân gibi
Aldı cihânı kabzaya sâhib-kırân gibi Ş.G. K 13-1

3. 5. 2. Kendi Kişiliğini Övmesi

Aşağıdaki beyitte şair, kendi şahsını övmektedir. Buna göre şair, kendi karakterini bir mutluluk denizine benzetmektedir. Şairin karakteri o kadar kuvvetli ve düzgündür ki denizlerin bolluğu kadar muhteşem olan güzel kişiliği ufuklara, tüm doğuya ve batıya nur saçmaktadır.

Bir şûr var ki bahr-ı safâsında tab'ımın
Afâka nûr-ı aşk verir hâverân gibi Ş.G. K 13-4

4. SONUÇ

Tezimizin sonuç bölümünde şairlerin kimleri övdüklerini ve bu şahısların nasıl övüldüklerini genel hatlarıyla anlatmaya çalışacağız. Bilindiği gibi tezimiz iki ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar: Methiye ve fahriyedir. Methiye bölümünde övülen şahıslar şunlardır:

Padişahlar, sadrazamlar, diğer paşalar, şeyhülislamlar, devlet memurları ve saray görevlileri, sultan yakınları, arkadaş ve sevgililer, din büyükleri ve şairler.

Yukarıda belirtilen kişilerin hepsi aynı şekilde ve konuda methedilmemişlerdir. Bunların övgüsü genel olarak aşağıda vereceğimiz şekilde olmuştur:

İşi devlet adamlığı veya genel olarak devlet memurluğu olan kişiler başta padişah olmak üzere, -başlık halinde yazmadığımız- şu alt tespitlerle övülmüş ve kategorize edilmişlerdir:

Devlet Adamlığı:

Devlet adamlığından gelen azamet, yücelik, halifeliğinden gelen yücelik, dini kimlik, yerli veya yabancı devlet adamlarından üstünlük veya denklik, dini kimliği olan devlet adamlarıyla karşılaştırma, denkleştirme, gök cisimleriyle denkleştirme, onlara hükmetme, İran mitolojisindeki kahramanlardan üstün tutma veya denklik kurma, iktidarı sayesinde âlemlere veya kadere hükmetme, devletin şanını yükseltme, zulmü ve fitneyi ortadan kaldırma, becerikliliği ve bununla ülkeyi düzene sokması

Övülen bütün padişahların iktidarının gücü beyitlerde övülmüştür. Bu övme kimi zaman başka devlet adamlarıyla denkleştirme; kimi zaman da efsanevi devlet adamları ve şahıslarla karşılaştırma şeklinde olmaktadır. Bu şekildeki övgüyü öncelikle padişahlarda, ardından sadrazamlarda ve paşalarda görmekteyiz. Kişilerin devlet adamlığı genellikle "şir-pençe, şehbâz, pâdişâh-ı zî-şân, pâdişeh-i heft iklim, pâdişâh-ı azâmet-güster, felek-rütbe, şehenşâh-ı yegâne, şehriyâr" gibi kelimeler kullanılarak methedilmiştir Bu kişiler gökteki bilinen gezegenlerle, ayla ve güneşle de denkleştirilmişlerdir. Devlet adamlarının bunu yanı sıra cömertlikleri de birbirlerine benzer şekilde methedilmektedir.

Savaşçılık:

İran mitolojisindeki kahramanlara galebe çalma veya denklik kurma, yerli veya yabancı devlet adamlarından üstünlük veya denklik, dini kimliği olan devlet adamlarıyla karşılaştırma, denkleştirme, ordusunun büyüklüğü ve kuvveti, savaşçılık yeteneği ve

becerisi, savaştaki kahrediciliği ve cesareti, gök cisimleriyle denkleştirme, onlara hükmetme, halifelik makamı sayesinde İslam'ı korumacılık

Özellikle padişahlar, sadrazamlar ve paşalar: "Kızıl Arslan, Sultân Baykara, Süleymân, Cem, Asaf, İskender, Nizâmü'l-Mülk, Dara, Neriman, Ruyinten, Rüstem" vs. gibi devlet adamları, vezirler ve mitolojik karakterlerle de denkleştirilerek methedilmişlerdir.

Adalet :

Adaleti her yana yayma, insanların anlaşmazlıklarına adaletiyle çözüm getirme, adaleti kusursuz tesis etme, adaletiyle devletin korunup kalkınması, gök cisimleriyle denkleştirme veya üstün tutma, adalet bakımından diğer devlet adamlarıyla karşılaştırma, adalet sonucu gelen bahtiyarlık, adalet sonucu kötülüğün ve zulmün kaybolması...

Adaletleriyle methedilenler, özellikle devlet adamlarıdır. Şairler, övdükleri kişileri: "adl-âverân, ma'delet-bünyâd, dâdger, dâver, ma'deletüñ âftâb-ı rahşânı" vs gibi kelime ve tamlamalarla övmüşlerdir.

Kişilik :

Sağlam ve olgun karakter, üstün yaradılış, izzet ve şerefinin yüceliği, devletin ve makamın şanını yükseltme, diğer devlet adamlarıyla denkleştirme veya onlardan üstün tutma, meleklerle veya dini kişilerle denkleştirme, ilme ve hünere değer verme, tevazu sahibi olma, soy güzelliği

Din büyükleri veya dini kişiliklerinden dolayı methedilen halifeler, sahabeler, alimler, şeyhler, seyitler veya imamlar methedilirken şu tespitler ışığında sınıflandırma yapılmıştır: Temiz ve mübarek kişilik, dini kişiliği olanlarla karşılaştırma (Peygamber, sahabe vs.), gök cisimleriyle denklik veya onlardan üstünlük, Allah katındaki makamının yüceliği, yüksek ilim derecesi, sanatçılık, irşat edicilik, heybet ve azamet, soy güzelliği, dini ilimlerdeki üstünlüğü,

***

Tezimizin ikinci bölümü olan fahriye kısmında, şairlerin kendilerini nasıl övdükleri inceleme konusu olmuştur. Bu bölümdeki beyitler, kasidelerin fahriye bölümlerinden seçilmiştir. Şairlerin kendilerini övmeleri daha çok şairlikleri, söz söylemedeki yetenekleri yönünde olmakla beraber, üstün yaratılışları, güzellikleri, mübarek kişilikleri bakımından da övündükleri görülmektedir. Bazı beyitlerde şairler

kendilerini Yusuf yüzlü olarak tanıtıp methetmişlerdir. Bazı beyitlerde ise kendilerini Mecnun olarak nitelemişlerdir.

Sanatlarını övdükleri beyitleri, kişilik övgüsünden daha kapsamlı ve detaylıdır. Şairler, kendi sanatlarını, sözlerini, beyitlerini, şiirlerini çeşitli yollarla övmüşlerdir. Bunlara şu başlıkları verebiliriz:

Şairlikteki üstünlüğü. Şiirlerinin ve sözlerinin manasının derinliği ve özlülüğü, şiirlerinin güzel ve renkli olması, peygamber veya evliya hikâyelerine telmih, çok kıymetli ve anlamlı söz ve şiir söyleme, sözlerinin kutsal ve ilahi bir değer taşıması, tanınmış şairlerle, alimlerle başka kişilerle denkleştirme ve üstün tutma, başka şairlere meydan okuma, mucize değerinde söz ve şiir söyleme, İran mitolojisindeki kahramanlarla denklik kurma

Fahriye bölümünün ilk şairi Fehim'dir. Fehim, şiirlerinin ve sözlerinin mana bakımında derinliğini, şairlikteki üstünlüğünü, çok kıymetli ve anlamlı söz söylediğini, sözlerinin çok kutsal olduğunu, ilahi bir değer taşıdığı söyleyerek sanatını metheder. Şair sanatını ve sanatçılığını ayrıca tanınmış İranlı ve Türk şairlerle denkleştirerek veya onlardan üstün tutarak methetmiştir.

Kişiliğini methettiği beyitlerde de kendisini, meşhur hikayesiyle Mecnun'a benzetmiş; güzelliğini ve huy güzelliğini Hz Yusuf'la denkleştirmiştir.

Naili de Fehim gibi kendini ve sanatını benzer tarzda methetmiştir. Mucize değerinde söz söyleme yeteneğini övmüştür. Sözlerinin anlam bakımından derinliğini, özlülüğünü söylemiştir. Aynı zamanda çok kıymetli ve anlamlı söz ve şiir söylemesiyle övünmüştür. sanatını ve sanatçılığını meşhur şairlerle denkleştirerek veya onlardan üstün tutarak methetmiştir.

Zekasının ve fikrinin yoğunluğunu, karakterinin yüceliğini, tabiatının ve kişiliğinin üstünlüğünü, hüner ve becerikliliğini, zamanın meşhur alimleriyle boy ölçüşecek kadar bilgili ve üstün bir insan oluşunu methetmiştir.

Neşati de kendini överken Naili ve Fehim gibi daha evvel belirttiğimiz başlıkları kullanmıştır. Şiirlerinin güzelliği ve renkliliğini, şiirlerinin manasının derinliği ve özlülüğünü, sözlerinin paha biçilemeyecek kadar kıymete haiz olmasını, söz söylemedeki dehasını methetmiştir. Sözlerinin aynı zamanda ilahi bir kıymet taşıdığını, sıradan sözler olmadığını bildirerek övünmüştür.

Neşati'nin tespit ettiğimiz fahriye beyitlerinde dikkatimizi çeken önemli bir nokta sanatını överken kendisini diğer şairlerle ve sanatçılarla çok kıyaslamasıdır. Bu

mukayese çoğu zaman sanatını ve söz söyleme bakımından kendisini onlardan üstün tutma şeklinde olmuştur.

Diğer şairler gibi Şehrî de kendisi ve sanatını methetmiştir. Sanatını, derin ve anlamlı olma, diğer şairlerden üstünlük vs gibi yönlerden methetmiştir. Örneğin şiirlerinin güzel ve renkli olmasını, peygamberlerin bilinen bazı özellikleriyle kendi sanat özelliklerini denkleştirdiğini ve sanatını bu şekilde övdüğünü görmekteyiz.

Şeyh Galip de kendi şahsını ve sanatını divan edebiyatının geleneğinin teamüllerine uygun olarak övdüğünü görmekteyiz. Sanatını övme konusunda “Ben îcâd eyledim ol Şevketâne tarz-ı eş'ârı” , “Ferâmûş etdirem şâ'irlere Urfî-i sehhârı” gibi sözlerle hem sanatını hem de sanatçılığını tanınmış başka şairlerle denkleştirerek veya onlardan üstün tutarak kendini methetmiştir.

KAYNAKÇA

1. AKKUŞ, Metin (1993), Nef'î Divanı, Akçağ Yayınları, Ankara
2. BANARLI, Nihat Sami, (1987) Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, MEB Yayınevi, İstanbul
3. BİLKAN, Ali, Fuat, AYDIN, Şadi, (2007) Sebk-i Hindî ve Türk Edebiyatında Hint Tarzı, 3F Yayınları, İstanbul
4. BUZ, Ayhan, (2009) Sokullu'dan Damat Ferit'e Osmanlı Sadrazamları, Neden Yayınları, İstanbul,
5. DEMİREL, Şener, (1999) 17. Yüzyıl Şairlerinden Şehrî (Malatyalı Ali Çelebi), Hayatı, Sanatı, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili, Elazığ
6. DEVELLİOĞLU, Ferit, (1997) Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, Ankara
7. DİLÇİN, Cem, (1997) Örneklerle Türk Şiiri Bilgisi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
8. GÖLPINARLI, Abdulbaki, (1953) Nâ'ilî-i Kadim Hayatı, Sanatı, Şiirleri, Varlık Yayınları, İstanbul
9. İNALCIK, Halil, (2003) Şair ve Patron, Doğu-Batı, Ankara
10. İPEKTEN, Haluk (1990) Nâ'ili Divanı, , Akçağ Yayınları, Ankara
11. İPEKTEN, Haluk, (1986) Nâ'ili, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
12. KALKIŞIM, Muhsin, (1994) Şeyh Gâlib Dîvânı, Akçağ
13. KAPLAN, Mahmut, (1996) Neşâtî Dîvânı, Akademi Kitabevi, İzmir
14. LEVENT, Agah, Sırrı, (1984) Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler; Mazmunlar ve Mefhumlar, Enderun Kitabevi, İstanbul
15. MENGİ, Mine, (1997) Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ, Ankara
16. ONAY, Ahmet Talât (1996) Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, MEB Yayınevi, İstanbul
17. Örnekleriyle Türkçe Sözlük, (1995) MEB Yayınları, Ankara
18. PALA İskender, (1995) Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ Yayınevi, Ankara
19. ŞENTÜRK, Ahmet, KARTAL, Atilla, (2007) Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Dergah, İstanbul
20. SEVİNÇGÜL, Ömer, (2002) Özel Lügat, Zafer, İstanbul

21. TÖKEL, Dursun, Ali, (2000) Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Akçağ, Ankara
22. ÜZGÖR, Tahir, (1991) Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvânı ve Metnin Bugünkü Türkçesi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara